

Національний університет
«Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Навчально-методичний посібник
з тестовими завданнями для підготовки
до зовнішнього незалежного оцінювання

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Навчально-методичний посібник з тестовими завданнями
для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання

**За редакцією професора
М. Р. Аракеляна**

Одеса
Фенікс
2019

Рекомендовано науково-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 2 від 11 березня 2019 року)

Рецензенти:

Мережко О. О. - д.ю.н., професор, завідувач кафедри права Київського національного лінгвістичного університету;

Лисик В. М. - к.ю.н., доцент кафедри міжнародного права Львівського національного університету імені Івана Франка.

Посібник склали:

Аракелян М.Р. - професор, Заслужений юрист України, віце-президент, проректор з навчальної роботи Національного університету «Одеська юридична академія», завідувач кафедри міжнародного та європейського права (тема 4, 7,14);

Ківалова Т. С. - д.ю.н., професор, Заслужений юрист України, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» (тема 1, 8,12);

Короткий Т. Р. - к.ю.н., доцент, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» (тема 10, 11, 18);

Чайковський Ю.- В. - к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», (тема 1,6, 9, 12, 13, 15, 16, 17);

Безпугובה О. О. - к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» (тема 13);

Мануїлова К. В. - к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» (тема 2,3, 5).

М 58 Міжнародне право : навчально-методичний посібник / за ред.
професора М. Р. Аракеяна. - Одеса : Фенікс, 2019. - 216 с.
ISBN 978-966-928-377-1

У навчально-методичному посібнику викладено стислий зміст основних галузей міжнародного права, методичні матеріали до лекційного курсу та семінарських завдань з міжнародного права. Містяться рекомендації та авторські тестові завдання для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з дисципліни «Міжнародне право» для вступу на другий (магістерський) рівень вищої освіти за спеціальностями 081 «Право» та 293 «Міжнародне право».

Навчально-методичний посібник призначений для студентів Національного університету «Одеська юридична академія», які вивчають дисципліну «Міжнародне право» та готуються до зовнішнього незалежного оцінювання для вступу на другий (магістерський) рівень вищої освіти за спеціальностями 081 «Право» та 293 «Міжнародне право».

УДК 341(076.5)

Починаючи з XVII століття, тобто з моменту появи національних держав, міжнародне право є важливим чинником співіснування держав та народів. Таким воно було, є та буде. Незважаючи на удавану мінливість, міжнародне право незмінне по своїй суті - воно відображає узгоджену волю держав як деякий нормативний компроміс в даний проміжок часу. З часом змінювався розклад сил у світі та перелік держав, які впливали на зміст норм універсального міжнародного права, але саме міжнародне право забезпечувало створення та підтримку міжнародного правопорядку. —

В основі діючого міжнародного права - концепція суверенітету. Тобто міжнародне право і його норми є обов'язковими остільки, оскільки держави та міжнародне співтовариство загалом роблять його обов'язковим. І це не провина міжнародного права - воно є таким, яким створюють його держави. Це об'єктивна реальність. Тому чутки, які розповсюджуються із завидною регулярністю про кризи міжнародного права, є нікчемними. Воно по своїй природі інше, ніж внутрішньодержавне право, і це необхідно враховувати при оцінюванні ефективності, дієвості та результативності міжнародно-правового регулювання. Ці загальні питання важливо розуміти і мати на увазі й при вивченні міжнародного права як навчальної дисципліни, що дозволить значно продуктивніше зрозуміти та засвоїти дане юридичне явище.

■ Міжнародне право відрізняється від внутрішньодержавного права суттю, процесом нормотворення, джерелами, механізмами реалізації та відповідальності тощо. Ці відмінності є проявом Іншого складу суб'єктів міжнародного права. Саме особливий суб'єктний склад визначає природу та зміст міжнародного права.

На відміну від національних правових систем, до суб'єктів міжнародного права належать суверенні держави, над якими немає будь-якого наддержавного органу, який встановлював би норми поведінки держав і володів засобами примусу, що забезпечували б їх виконання державами. Норми міжнародного права розробляють і приймають самі його суб'єкти, тобто держави. Самі ж держави і забезпечують виконання норм- міжнародного «права, Суб'єктами міжна-

родного права є також міжнародні міждержавні організації, але вони створюються державами і мають міжнародну правосуб'єктність у тій мірі, якою їх наділили держави. Отже, між суб'єктами міжнародного права не існує відносин влади і підпорядкування, зв'язки між ними можна охарактеризувати як горизонтальні, на відміну від вертикальних відносин субординації між суб'єктами національного права. Саме коло суб'єктів і відносини між ними обумовлюють відмінні риси міжнародного права, яке хоч і має юридичну природу, однак володіє іншими механізмами функціонування, ніж право внутрішньодержавне.

Міжнародне право - це єдина та самостійна міжнародна правова система, до якої входять різноманітні галузі та інститути. Саме це важливо пам'ятати при характеристиці міжнародного права як системного явища.

Загальною тенденцією сучасного етапу розвитку людства є гуманізація всіх сфер життя. У світі поступово зменшується кількість жертв насилля та збройних конфліктів. Загальна кількість загиблих в світі складала 15% населення у стародавніх аграрних суспільствах, 5% населення у XX ст. та соті частки процента у XXI ст. І в цьому є важлива заслуга міжнародного права. Перш за все, це поступова заборона війни як засобу вирішення міжнародних спорів, захист жертв війни, тенденції до загальної гуманізації міжнародно-правових відносин.

У сучасному міжнародному праві неухильно зростає питома вага принципів і норм, орієнтованих на людину. Найбільш яскравим проявом цього є принципи і норми міжнародного права прав людини і міжнародного гуманітарного права, що максимально відображають загальну гуманітарну сутність і розвиток гуманітарної правосвідомості в усьому світі. Гуманітарна основа міжнародного права іманентно не властива класичному міжнародному праву як інструменту врегулювання відносин між державами. І тільки в XX столітті, зі зміною сутності міжнародного права, з накопиченням норм, пов'язаних із захистом прав Людини, відбуваються якісні зміни в міжнародному праві, що часто іменуються «сучасним», спрямовані на підпорядкування міжнародного права гуманістичним засадам. При засвоєнні міжнародного права цю тенденцію важливо брати до уваги, оскільки більшість норм міжнародного права прямо чи опосередковано спрямована на захист людини - її особистості, прав та свобод. Тому су-

часна система захисту прав людини є, перш за все, міжнародною за формою.

Наприкінці XX — початку XXI століття особливо зросла увага міжнародного співтовариства до глобальних проблем. Глобальний характер проблем вимагає міжнародного співробітництва для їх вирішення. Дедалі більше усвідомлюється необхідність їх вирішення саме міжнародно-правовими засобами. При цьому глобальні заходи, що започатковуються і будуть започатковуватися з метою зм'якшення і вирішення кризових явищ, мають ґрунтуватися та ґрунтуються на сучасному міжнародному праві.

Незважаючи на те, що внаслідок високого ступеня консервативності міжнародних відносин і особливостей суб'єктного складу міжнародному праву не властиві революційні зміни, під впливом ряду факторів міжнародне право XX століття зазнало суттєвих змін. Не даремно цей період міжнародного права багато вітчизняних авторів називають сучасним. Однак на цьому процес не застопорився. Навпаки, під впливом нових загроз і змін у світі виникла об'єктивна потреба в еволюції міжнародно-правових інститутів, причому не тільки другорядних, і не тільки на рівні окремого інституту чи конкретної галузі міжнародного права. Відбувається переоцінка змісту основних принципів міжнародного права, ролі міжнародних організацій у процесі правотворення і підвищення ефективності дії міжнародних угод.

Сучасні національні правові системи вкрай залежні від міжнародного права. Не існує галузі внутрішньодержавного права, яка б не зазнала більш-менш значного впливу міжнародно-правових норм. Знання практики Європейського суду з прав людини є кваліфікуючою ознакою будь-якого юриста. Тому знання міжнародного права є необхідною та достатньою вимогою для допуску до юридичної професії.

У даний час і у вітчизняній юридичній освіті відбулися істотні позитивні зміни, що стосуються міжнародного права як навчальної дисципліни. З одного боку, стала зрозуміла самоцінність міжнародного права для формування юридичного світогляду та підвищення професійної правової культури, а з іншого - прикладна цінність знань і умінь, сформованих у процесі засвоєння міжнародного права для діяльності юриста практично в будь-якій сфері.

Саме тому, починаючи з 2018 року, міжнародне право та міжнародний захист прав людини включені до зовнішнього незалежного оцінювання для вступу на другий (магістерський) рівень вищої освіти.

„ за спеціальностями 081 «Право» та 293 «Міжнародне значний крок уперед для формування у юристів пр ф народної правосвідомості, засвоєння важливих щнн'снї»¹ тая)з орієнтирів у правозастосовчій практиці, а також необхідних

готуваний навчально-методичний посібник, який містить спк ^? з“от окремих тем міжнародного права, мегодічн. матар.юік до ХХНОГО курсу та семінарських завдань з міжнародного права Друга частина посібника включає методичні рекомендації но дата Х?«Міжнародне право» та авторські тестові " тмй товки до зовнішнього незалежного оцінювання для в ту у РУ° іХістепський) рівень вищої освіти за спеціальностями 081 «Право» і 293 «Міжнародне право», складені колективом кафедри міжнар д ного та європейського права.

ав КІВАЛОВ

*Президент Національного університету.
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України*

Тема 1

ПОНЯТТЯ ТА ЮРИДИЧНА ПРИРОДА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Лекційний курс

Поняття міжнародного права. Міжнародне право як самостійна система права. Основні ознаки міжнародного права. Предмет та об'єкт міжнародного права. Міжнародне право та політика. Юридично обов'язкова сила міжнародного права. Функції міжнародного права.

Сфера дії міжнародного права. Просторова сфера дії міжнародного права. Суб'єктна й об'єктна сфера міжнародного права. Екстериторіальна дія міжнародного права.

Етапи становлення міжнародного права. Передісторія міжнародного права. Класичне міжнародне право. Сучасне міжнародне право. Еволюція міжнародного права та його суб'єктний склад. Глобалізація і міжнародне право.

Співвідношення міжнародного публічного і приватного права. Система міжнародного права.

Значення проблеми співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права. Доктринальні підходи до проблеми співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права. Еволюція дуалістичної концепції співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права. Моністичні концепції співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права та сучасна доктрина суверенітету!

Взаємодія та взаємовплив міжнародного і внутрішньодержавного права, Вплив міжнародного права на функціонування національної правової системи в процесі реалізації міжнародно-правових норм. Доктрина міжнародного права про здійснення його норм у внутрішньодержавній сфері. Поняття і співвідношення категорій «трансформація», «імплементация», «рецепція», «інкорпорація» міжнародного Права, Концепція трансформації міжнародного і права. Видні способи трансформації.

Вплив доктринальних підходів про співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права на національне законодавство. Конституційне право і судова практика держав про співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права. Національне законодавство та міжнародна судова практика. Національне законодавство України і міжнародне право.

Вступ до теми

Міжнародне право - це самостійна система права, що складається з юридично обов'язкових принципів і норм, які регулюють відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права з метою забезпечення мирного співіснування та міжнародного співробітництва.

Міжнародне право — горизонтальна система права, заснована на рівності й незалежності її суб'єктів. У цьому полягає головна специфіка міжнародного права, його істотна відмінність від права національного. Суб'єкти міжнародного права виступають не тільки носіями прав та обов'язків, але і створюють, здійснюють та самостійно контролюють реалізацію міжнародно-правових норм. У міжнародному праві відсутній будь-який наддержавний орган міжнародної ієрархії та примусу.

Особливістю сучасного міжнародного права є наявність імперативних норм міжнародного права (*jus cogens*), які є обов'язковими для суб'єктів міжнародного права незалежно від того, погодилися вони на створення та існування цих норм чи ні.

Питання юридичної сили міжнародного права виникає через відсутність примусу до виконання його норм. Проблема обов'язковості сили міжнародного права пов'язана з поглядом на його природу. Прихильники школи природного права вбачають джерело обов'язковості сили в законах природи, в людському розумі або ж в божественній силі. Представники позитивістської школи джерелом обов'язковості сили міжнародного права вважають угоду держав.

Сутність міжнародного права полягає у неможливості примусити суб'єкта до виконання норм, згоду на обов'язковість яких він не надав. Тому юридична сила міжнародного права вбачається в узгодженні волі держав, згоді міжнародного співтовариства в цілому на добровільне виконання зобов'язань за міжнародним правом.

Суб'єктна сфера дії міжнародного права охоплює держави, міжнародні міжурядові організації, нації та народи, що борються за національне визволення, та державоподібні утворення. Інколи специфічну міжнародну правосуб'єктність визнають за фізичними особами або транснаціональними компаніями.

Об'єктна сфера міжнародного права включає коло міжнародних (міждержавних) відносин, що підпадають під його регулювання. Міжнародне право регулює не всі відносини, а лише ті, які зачіпають істотні інтереси держав або міжнародного співтовариства в цілому.

За простором міжнародне право діє всюди, де є міждержавні відносини. Однак сфера дії договору не обмежується територією учасників цього договору, а може стосуватись й інших просторів. Наприклад, заборона ядерних випробувань стосується дій суб'єкта на будь-якій території.

Щодо моменту виникнення міжнародного права - найбільш поширеною є точка зору, що міжнародне право, як і право внутрішнє, виникло одночасно з державою, коли система міждержавних відносин досягла достатньо високого рівня розвитку. Історичні факти свідчать, що міжнародне право в сучасному розумінні, як юридичний засіб регулювання міждержавних відносин, знаходить визнання в практиці держав лише наприкінці Середньовіччя. Можна виділити наступні періоди історії міжнародного права:

- локальне міжнародне право (міжнародне право Стародавнього періоду та міжнародне право в епоху Середньовіччя);
- Вестфальська конфігурація універсального міжнародного права (з Вестфальського миру 1648 р.);
- універсальне міжнародне право після Віденського конгресу 1815р.;
- міжвоєнне міжнародне право (1919-1945 рр.);
- універсальне міжнародне право Статуту ООН (сучасне міжнародне право).

Міжнародне право після Вестфальського миру, з 1648 р. до 1919 р., носить назву «Класичне міжнародне право».

Можна назвати наступні характерні ознаки сучасного міжнародного права: заборона застосування сили і погрози силою; мирне вирішення міжнародних Опорів; гнучке поєднання універсального, загального, регіонального, локального і партикулярного регулювання міжнародних відносин; наявність ефективних механізмів створення,

забезпечення та застосування міжнародного права; зростання ролі міжнародних організацій; гуманізація міжнародного права; зростання ролі процесуальних, процедурних компонентів міжнародного права; розширення сфери міжнародно-правового регулювання.

Доктрина міжнародного права щодо питання про співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права виробила три основні підходи: один дуалістичний і два моністичних.

В основі дуалістичного підходу лежить теза про те, що міжнародне право і право національне є двома різними правопорядками, які ніколи не перетинаються, хоча іноді й стикаються.

Суть моністичних концепцій полягає у визнанні єдності обох правових систем. Міжнародне і національне право розглядаються як частини єдиної системи права. Концепція примату внутрішньодержавного права над міжнародним виходить з того, що міжнародне право є зовнішнім державним правом, тому кожна держава формує «своє» міжнародне право. Концепція примату міжнародного права над внутрішньодержавним виходить з ототожнення держави, що діє в межах міжнародного правопорядку, з юридичною особою, що діє в межах національного правопорядку.

У законодавстві України питання щодо співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права викладено у ст. 9 Конституції України наступним чином: «...чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України».

Система міжнародного права - це об'єктивно існуюча цілісність внутрішньо взаємопов'язаних норм міжнародного права, що розподіляються за відносно відособленими комплексами, спрямованими на регулювання однорідних суспільних відносин. Вона включає галузі, і інститути та норми. .

Міжнародні відносини не обмежуються тільки міждержавними зв'язками основних суб'єктів міжнародного права. Відбуваються постійні контакти між фізичними і юридичними особами різних держав, відносини нарівні міжнародних неурядових організацій, які регулюються нормами міжнародного приватного права.

Між міжнародним публічним і міжнародним приватним правом існує тісний взаємозв'язок, який проявляється в тому, що вони регу-

люють міжнародні відносини. Норми міжнародного приватного права не повинні суперечити основним принципам міжнародного права. Крім того, вони мають спільну мету - забезпечення мирного співіснування та розвитку міжнародного співробітництва держав.

Розмежування між міжнародним публічним і міжнародним приватним правом можна провести за різними підставами:

- за об'єктом: міжнародне приватне право регулює цивільно-правові (цивільні, сімейні, трудові та ін.) відносини, ускладнені іноземним елементом, а міжнародне право - міждержавні відносини.
- за суб'єктами: суб'єктами міжнародного права є держави, нації і народи, що борються за національне визволення, міжнародні організації та державоподібні утворення; основними суб'єктами міжнародного приватного права є фізичні та юридичні особи;
- за джерелами: основними джерелами міжнародного права є міжнародний договір і міжнародний звичай; коло джерел міжнародного приватного права є значно ширшим - це. національне законодавство, судова практика, міжнародні договори, торгові звичаї та ін.;
- за методом правового регулювання: у міжнародному праві це метод узгодження волі держав; у міжнародному приватному праві -- матеріально-правовий та колізійний;
- за видами відповідальності: у міжнародному праві настає міжнародно-правова відповідальність, а в міжнародному приватному праві — цивільно-правова;
- за сферою дії: сферу дії міжнародного права можна визначити як глобальну; міжнародне приватне право має національні межі—у кожній державі є своє міжнародне приватне право.

Питання до семінарського заняття ' 4

- 1, Поняття й особливості міжнародного права. , -
2. Юридично обов'язкова сила міжнародного права.
3. «функції міжнародного права
- 4, Міжнародне право як самостійна система права.
5. Сфера дії міжнародного права. Просторова сфера дії міжнародного права.
- 6, Суб'єктна і об'єктна сфера міжнародного права.

7. Періодизація становлення міжнародного права.
8. Сучасне міжнародне право та його ознаки.
9. Еволюція міжнародного права та його суб'єктний склад.
10. Співвідношення міжнародного публічного і міжнародного приватного права.
11. Система міжнародного права.
12. Взаємодія і взаємовплив міжнародного і внутрішньодержавного права.
13. Конституція України про співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права.

Література до теми

1. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. К.: Либідь, 2002. 608 с.
2. Буткевич О. В. Міжнародне право Стародавнього Світу. Видавництво гуманітарної літератури, 2008. 864 с.
3. История международного права: / авт. кол.; под. ред. А. И. Дмитриева, У. Э. Батлера. Изд. 2-е, доп. и перераб. Одесса: Фенікс, 2013. 574 с.
4. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть : учебник для вузов. 3-е Изд., перераб. и доп. М.: Волтере Клувер, 2007. 432 с.
5. Міжнародне право: навч. посібник / За ред. М. В. Буроменського. К.: Юрінком Інтер, 2006. 336 с.
6. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. / В. В. Мицик, М. В. Буроменський, О. В. Буткевич та ін.; за ред. В. В. Мицика. Харків : Право, 2019. Т. 1: Основи теорії. 2019, 416 с.
7. Міжнародне публічне право ^підручник / В. М. Репецький, В. М. Лисих, М. М. Маківіч та ін. ; за ред. В. М. Репецького. Київ : Знання, 2012. 437 с.
8. Тимченко Л. Д. Международное право. Вводный курс. Одеса: Фенікс, 2014. 320 с.
9. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право : підручник. Одеса: Фенікс, 2018. 744с.
10. Черкес М. Ю. Міжнародне, право : підручник. К.: Правова єдність, 2009. 392 с.

Тема 2

ДЖЕРЕЛА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Лекційний курс

Поняття і види норм міжнародного права. Кодифікація норм міжнародного права. Концепція міжнародного «м'якого права».

Основні джерела міжнародного права. Міжнародний договір у системі джерел міжнародного права. Роль міжнародного договору у забезпеченні міжнародного правопорядку. Становлення міжнародного договору як джерела міжнародного права.

Міжнародно-правовий звичай як джерело міжнародного права. Способи виникнення міжнародного звичаю. Значення міжнародного звичаю в сучасному міжнародному праві.

Загальні принципи права як джерело міжнародного права. Судові рішення як джерела міжнародного права. Юридична сила резолюцій міжнародних міждержавних організацій.

Основні принципи міжнародного права: поняття, функції, природа. Зміст основних принципів міжнародного права: принцип суверенної рівності, принцип незастосування сили чи погрози застосування сили, принцип мирного вирішення міжнародних спорів, принцип невтручання, принцип територіальної цілісності, принцип непорушності кордонів, принцип рівноправності й самовизначення народів, Принцип співробітництва, принцип сумлінного виконання зобов'язань з міжнародного права, принцип поваги прав людини.

Функціонування міжнародного права. Механізм міжнародно-правового регулювання. Сутність міжнародно-правового регулювання.

Співвідношення понять: «імплементация норм міжнародного права», «реалізація норм міжнародного права», «здійснення міжнародного права».

Поняття і зміст реалізації норм міжнародного права. Форми і способи реалізації норм міжнародного права. Застосування, використання і виконання і дотримання норм міжнародного права.

Міжнародний механізм реалізації міжнародного права. Міжнародний нормативно-правовий і міжнародний інституційні цінні компоненти

механізму реалізації міжнародного права. Міжнародна правотворчість, міжнародний контроль, тлумачення норм міжнародного права.

Внутрішньодержавний механізм реалізації міжнародного права. Внутрішньодержавний нормативний механізм реалізації міжнародного права. Внутрішньодержавний організаційно-правовий механізм реалізації міжнародного права.

Вступ до теми

Під джерелами міжнародного права розуміється форма вираження та закріплення норм міжнародного права. Джерела міжнародного права - це форми кінцевого результату нормотворчого процесу узгодження волі суверенних держав та інших суб'єктів міжнародного права, Що отримали вираження в договірних та звичаєвих міжнародно-правових йормах. -..... - -.....

Необхідно відзначити, що міжнародно-правові акти не містять вичерпного переліку джерел міжнародного права. Звертаючись до доктрини міжнародного права, вчені розглядають в якості такого переліку ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН, згідно з якою Суд; який зобов'язаний вирішувати передані йому спори на основі міжнародного права, застосовує:

- а) міжнародні конвенції (як загальні, так і спеціальні), які вступають; новлюють правила, точно визнані державами/які ^сперечаються;
- б) міжнародні звичаї як доказ загальної практики, визнаної в якості правової норми;
- в) загальні принципи права, визнанні цивілізованими націями;
- г) судові рішення та доктрини найбільш кваліфікованих спеціалістів з публічного права різних націй в якості допоміжного засобу для визначення правових норм.

У теорії та практиці міжнародного права виділяють два основних джерела - міжнародний договір та міжнародно-правовий, звичай. Між ними не існує ієрархії й вони мають однакову юридичну силу.'

Визначення міжнародного договору міститься у ст. 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., згідно з якою міжнародний договір означає міжнародну угоду, яка укладається між державами в письмовій формі та регулюється міжнародним правом, незалежно від того, чи міститься така угода в одному документі, у

двох чи декількох пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування.

У даний час міжнародні договори займають основне місце в системі джерел міжнародного права, оскільки договірна форма надає більше можливостей для узгодження волі суб'єктів, ніж будь-яка інша; Процедура укладання та виконання договорів детально розроблена та визначена у Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. та у Віденській конвенції про право міжнародних договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р.; на договори доцільніше посилалися для Обґрунтування правової позиції.

Міжнародно-правовий звичай, поряд з договором, також є основним джерелом міжнародного права. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. підтверджує, що норми міжнародного звичаєвого права також регулюють важливі питання міжнародних відносин.

Згідно зі ст. 38 Статуту Міжнародного Суду, під міжнародним звичаєм розуміється доказ загальної практики, яка визнається в якості правової норми. Звичайні норми складаються в міжнародній практиці ТО визнаються суб'єктами міжнародного права як обов'язкове правило поведінки.

Як і інші міжнародно-правові норми, звичайні норми міжнародного права утворюються в два етапи:

- узгодження правил поведінки;
- надання узгодженому правилу поведінки юридичної сили міжнародно-правової норми (opinio juris). •
- Звичай утворюється на протязі тривалого періоду часу. Міжнародному праву відомі також «миттєві звичаї». Розрізняють універсальні звичаї (визнані більшістю суб'єктів міжнародного права) та локальні (визнані двома чи декількома суб'єктами).

Від міжнародно-правового звичаю потрібно відрізнити звичаєвість - правила поведінки суб'єктів міжнародного права, що не мають юридичної обов'язковості, тобто правила міжнародної ввічливості та етикету.

До допоміжних джерел міжнародного права відносять загальні принципи права, рішення міжнародних міжурядових організацій, рішення міжнародних судів, односторонні акти держав, доктрини юристів-міжнародників.

Відповідно ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН, до джерел міжнародного права належать загальні принципи права цивілізованих націй. Загальні принципи права - це загальні юридичні правила, які використовуються для застосування конкретних правових норм, що визначають права та обов'язки суб'єктів права. Це переважно юридичні формули із римського права, які набули поширення у всьому ї світі й перетворилися із часом на юридичні аксіоми. Серед загальних: принципів права, що застосовуються в міжнародному праві, можна назвати: «вислухаємо й іншу сторону», «не може бути покарано двічі за одне й те ж діяння», «ніхто не може передати іншому більше прав, ніж він сам має», «тягар доказування покладається на сторону, яка пред'явила позов» тощо.

Говорячи про рішення міжнародних міжурядових організацій в якості джерел міжнародного права, слід відзначити, що низка з них має обов'язкову силу (наприклад, деякі рішення ООН), деякі мають рекомендаційний характер. Певні резолюції міжнародних організацій є частиною договірного процесу створення норм міжнародного права - за їх допомогою міжнародні організації приймають тексти міжнародних договорів.

Можна виділити чотири різновиди рішень міжнародних організацій:

- а) рішення щодо процедурних та технічних питань, які створюють норми, обов'язкові для даної організації. Наприклад, за ст. 21 Статуту ООН Генеральна Асамблея встановлює свої власні правила процедури, обов'язкові для держав;
- б) рішення, які приймаються з важливих питань міжнародних відносин, обов'язкова сила яких витікає із установчого акту;
- в) рішення, обов'язкова сила яких витікає із загальних принципів та норм міжнародного права;
- г) рішення рекомендаційного характеру.

Рішення міжнародних судів та арбітражів є актами тлумачення і використання конкретних норм міжнародного права та не мають сили правової норми. Міжнародний суд є правозастосовним, а не правотворчим органом, в силу чого рішення суду не створюють нових норм міжнародного права. Так, рішення Міжнародного Суду ООН обов'язкові до виконання лише тими державами, спір між якими розглядається Міжнародним Судом ООН.

Односторонні акти, які визначають позицію держав відносно відповідної ситуації, мають юридичне значення. Але якщо держава са-

[Постійно приймає на себе міжнародні зобов'язання шляхом видання одностороннього акту, то такі зобов'язання отримують обов'язкову Юридичну силу стосовно даної держави. Відповідно, невиконання односторонніх актів поводить настання міжнародно-правової відповідальності. До таких актів належать, наприклад, визнання, протест, підмова. Усі ці акти повинні мати чітко виражену форму, щоб забезпечити визначеність у міжнародних відносинах.

Доктрини юристів-міжнародників представляють собою погляди спеціалістів у області міжнародного права на проблеми міжнародного права та мають значення для тлумачення норм міжнародного права та їх подальшого вдосконалення. Особливе значення мають колективні думки Юристів різних держав. Вони виражаються в документах таких неурядових організацій, як Асоціація міжнародного права, Інститут міжнародного права тощо. Доктрина не є джерелом сучасного міжнародного права.

Взаємодія міжнародного і внутрішньодержавного права серед іншого полягає в необхідності реалізації міжнародних зобов'язань у національній правовій системі. Імплементация норм міжнародного права - діяльність держав щодо своєчасної, всебічної і повної реалізації ухвалених ними відповідно до міжнародного права зобов'язань. У процесі реалізації міжнародно-правових норм на національному рівні, необхідні додаткові внутрішньодержавні заходи для втілення цілей, закладених у норми міжнародного права, в реальні дії юридичних осіб і громадян, що знаходяться під державною юрисдикцією. Національне право виступає основним інструментом імплементации норм міжнародного права.

Процес імплементации норм міжнародного права відбувається шляхом рецепції національним правом норм міжнародних договорів. Рецепція може відбуватися у формі: інкорпорації, трансформації чи відсилання. Інкорпорація - це включення до національних систем права норм, які зовнішньо цілком ідентичні з нормами акту міжнародного права. У більшості випадків зазначений міжнародний-ПРАВОВИЙ акт зберігає форму та найменування, хоча і виступає в якості закону. Трансформація - не лише відтворення, але і переробка норм міжнародного договору відповідно до загальних принципів національного права. Правовим результатом трансформації, на відміну від інкорпорації, є не тільки доповнення чинного внутрішнього права, (ілю і зміна норм відповідно вимогам міжнародної угоди. Відсилання

— вказівка у національному законодавстві на те, що певна поведінка державних органів, посадових осіб, громадян регулюється загальними положеннями або конкретними нормами міжнародних договорів.

Серед джерел міжнародного права особливе місце посідають основні принципи міжнародного права. Вони відносяться до норм найвищої юридичної сили (*"w.s' cogens"*), це основоположні, загальнови-знані норми, що мають чітко встановлений перелік і не потребують згоди держав на їх обов'язковість. Принципи міжнародного права є критерієм правомірності всіх інших норм міжнародного права, а також фактичної поведінки держав. Наявність системи основних принципів є характерною особливістю сучасного міжнародного права, їх перелік закріплено у Статуті ООН, у Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 1970 р., та розширений перелік у Заключному акті Ради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 р. У цих документах закріплено десять принципів:

1. Незастосування сили або погрози силою;
2. Мирне вирішення спорів;
3. Невтручання у внутрішні справи держав;
4. Співробітництво між державами;
5. Рівноправ'я та самовизначення народів;
6. Суверенна рівність держав;
7. Сумлінне виконання зобов'язань за міжнародним правом;
8. Непорушність державних кордонів;
9. Територіальна цілісність;
10. Повага прав людини та основних свобод.

Питання до семінарського заняття

1. Поняття і види норм міжнародного права.
2. Створення норм міжнародного права.
3. Поняття міжнародного «м'якого права»,
4. Кодифікація і прогресивний розвиток міжнародного права.
5. Джерела міжнародного права,
6. Міжнародний договір у системі джерел міжнародного права. Роль міжнародного договору в забезпеченні міжнародного правопорядку.
7. Міжнародний звичай як джерело міжнародного права. Способи виникнення, міжнародного звичаю.

8. Загальні принципи права як джерело міжнародного права.

9. Судові рішення як джерела міжнародного права.

10. Юридична сила резолюцій міжнародних міжурядових організацій.

11. Тлумачення норм міжнародного права.

12. Поняття, функції та природа основних принципів міжнародного права.

13. Механізм міжнародно-правового регулювання.

14. Поняття реалізації норм міжнародного права.

15. Форми і способи реалізації норм міжнародного права.

16. Міжнародний та внутрішньодержавний механізм реалізації міжнародного права.

Література до теми

1. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожний ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2002. 608 с.
2. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть : учебник для ву-ТОї. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Волтере Клувер, 2007. 432 с;
- 3. Мельник С. А. Односторонние акты государств в современном между-народном праве : монография. Одеса : «Фенікс», 2011, 336 с.
4. Мережко О. О. Право міжнародних договорів. Сучасні проблеми теорії і Практики. Київ : Таксон, 2002. 344 с.
5. Міжнародне право : навч. посібник / За ред. М. В. Буроменського. К.: Юріпком Інтер, 2006. 336 с.
6. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. / В. В. Мицик, М. В. І-уроманський, О. В. Буткевич та ін.; за ред. В. В. Мицика. Харків Т Пра-во, 2019. Т. 1 : Основи теорії. 2019. 416 с.,
7. Міжнародне публічне право : підручник / В. М. Репецький, В. М. ЛИ-РИК, М. М. Макієвіч та ін. ; за ред. В. М. Репецького. Київ : Знання, 2012. 437 с.
8. Тимченко Л. Д. Международное право. Вводный курс. Одеса : Фенікс, 2014. 320с, '
0. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право : підручник. Одеса : Фенікс, 2018, 744 с.
10. Черкес М. Ю. Міжнародне право : підручник. К. : Правова єдність, 2009. 392 с.

Тема 3

СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Лекційний курс

Поняття і види суб'єктів міжнародного права. Поняття і зміст, види міжнародної правосуб'єктності. Інститут міжнародної правосуб'єктності в системі міжнародного права.

Держава - основний суб'єкт міжнародного права. Зміст правосуб'єктності держав. Поняття держави в міжнародному праві. Основні права й обов'язки держав. Юрисдикція держав. Імунітет держав.

Правосуб'єктність націй і народів, що борються за національне звільнення. Правосуб'єктність міжурядових міжнародних організацій. Міжнародна правосуб'єктність державоподібних утворень. Міжнародно-правовий статус Ватикану.

Проблема міжнародної правосуб'єктності фізичних осіб. Питання міжнародної правосуб'єктності транснаціональних компаній.

Інститут міжнародного визнання. Поняття і джерела визнання в міжнародному праві. Види визнання. Визнання держав. Теорії визнання. Критерії визнання. Невизнані держави. Визнання урядів. Наслідки визнання. Інші види визнання. Форми визнання держав (*de jure, de facto, adhoc*). Способи і типи визнання.

Інститут правонаступництва в міжнародному праві. Поняття правонаступництва в міжнародному праві. Джерела правонаступництва держав. Види і форми правонаступництва. Правонаступництво держав щодо міжнародних договорів. Правонаступництво держав щодо державної власності, державних боргів і державних архівів. Правонаступництво України у зв'язку з припиненням існування СРСР.

Вступ до теми

Суб'єкти міжнародного права - це актори, які в силу міжнародно-правових норм володіють міжнародними правами та обов'язками, що здійснюються на основі міжнародного права та несуть у необхідних випадках міжнародно-правову відповідальність. До

первинних суб'єктів, що отримують свою правосуб'єктність в силу факту існування, належать держави, нації та народи, що борються за своє національне визволення. Ці суб'єкти володіють усіма елементами міжнародної правосуб'єктності. До вторинних суб'єктів, що отримують свою правосуб'єктність від первинних суб'єктів, відносять міжнародні міжурядові організації та державоподібні

• утворення.

Суб'єкти міжнародного права можуть бути постійними та тимчасовими. Постійними суб'єктами є Держави. До тимчасових відносяться нації та народи, що борються за своє національне визволення ■ до моменту створення держави.

Будь-який суб'єкт міжнародного права володіє всіма елементами Правосуб'єктності - правоздатністю, дієздатністю та деліктоздатністю. Правоздатність - це здатність суб'єкта міжнародного права володіти міжнародними правами та обов'язками. Дієздатність - це здатність суб'єкта міжнародного права набувати власними діями міжнародні права та нести міжнародні обов'язки. Деліктоздатність - здатність нести міжнародно-правову відповідальність.

Суб'єкти міжнародного права володіють загальною, галузевою та спеціальною міжнародною правосуб'єктністю. Загальна - здатність акторів бути суб'єктом міжнародного права взагалі, такою правосуб'єктністю володіють держави. Галузева - здатність акторів бути учасниками правовідносин у певній галузі. Такою правосуб'єктністю володіють міжнародні міжурядові організації. Спеціальна - здатність акторів бути учасниками лише конкретного кола правовідносин у рамках окремої галузі міжнародного права.

Держава - основний суб'єкт міжнародного права. Під державою розуміється країна з усіма притаманними їй ознаками суверенної держави. Відповідно до Конвенції Монтевідео про права та обов'язки держав 1933 р., держава повинна володіти наступними ознаками: постійне населення, визначена територія, власний уряд, здатність вступати у відносини з іншими державами.

Невід'ємним атрибутом держави є суверенітет. Державний суверенітет - це притаманне державі верховенство на її території, незалежність і самостійність держави у взаємовідносинах з іншими державами. Елементами суверенітету держави є територіальне верховенство, територіальна цілісність, нероздільність та незалежність державної влади. • ■

Держави, які приймають участь у міжнародних відносинах, можуть бути: простими (унітарними) та складними. Унітарні держави приймають участь у міжнародних відносинах як єдиний суб'єкт міжнародного права. До складних держав належать конфедерації та федерації. Конфедерація - союз суверенних держав, який утворюється для досягнення спільної мети. Частини конфедерації - незалежні держави, що реалізують свою правосуб'єктність самостійно. Конфедерація виступає у міжнародних відносинах від імені складових частин лише у тому випадку, якщо держави, що її утворили, наділили її такими повноваженнями. Федерація - союзна держава, складові частини якої (штати, провінції, республіки, округи, землі тощо) не мають міжнародної правосуб'єктності, а від їх імені за загальним правилом у міжнародних відносинах виступає центральний уряд. Федерація може наділити правом виступати у міжнародних відносинах свої складові частини.

Нації та народи, що борються за своє національне визволення, є, деревинними суб'єктами, що володіють міжнародною правосуб'єктністю в силу національного суверенітету. Нації та народи, що борються за своє національне визволення, не завжди мають за мету побудову власної держави - якщо їх права не пригнічуються, а в рамках держави створюються умови для розвитку існування, то вони такого права не мають.

Як і держави, нації та народи, що борються за своє національне визволення, володіють повного міжнародною правосуб'єктністю, можуть вступати у відносини з іншими державами та міжнародними міжурядовими організаціями, направляти офіційних представників. Для ведення переговорів, приймати участь у роботі міжнародних конференцій та міжнародних міжурядових організацій, укладати міжнародні договори.

Відповідно до Віденської конвенції про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р., міжнародні міжурядові організації є суб'єктами міжнародного права. Міжнародні міжурядові організації - похідні суб'єкти міжнародного права. Вони утворюються та діють на основі міжнародних договорів — установчих актів цих організацій. Тобто, вони наділяються правосуб'єктністю первинними суб'єктами міжнародного права. Міжнародні міжурядові організації не володіють суверенітетом та територією. Вони створюються для виконання кон-

ікретних цілей, можуть вступати лише в ті правовідносини, які визначаються їх функціями та відповідають установчому акту організації. Вступати в міжнародні відносини вони можуть лише в межах своєї Компетенції, яка визначається в статуті організації.

Суб'єктами міжнародного права також є державоподібні утворення. Це історичний суб'єкт. Державоподібні утворення володіють певним обсягом міжнародної правосуб'єктності. Вони наділені відповідним обсягом прав та обов'язків. Державоподібні утворення володіють територією, суверенітетом, мають своє громадянство, уряд, Міжнародні договори, - тобто володіють всіма ознаками держави, але водночас у міжнародних відносинах від їх імені виступають інші Суб'єкти. Наприклад, Монако (Франція), Сан-Марино (Італія), Андорра (Франція та Іспанія).

V

Ватикан - місто-держава, яка є резиденцією центра католицької церкви - Святого Престолу. Правове положення Ватикану визначаються Латеранськими угодами 1929 р., що підписані між італійською Державою та Святим престолом. Відповідно до угод, Ватикан користується певними суверенними правами: має свою територію, законодавство та громадянство. Ватикан є теократичною монархією, має Мисне населення, прапор та владу. Ватикан активно приймає участь у Міжнародних відносинах, засновує в інших державах постійні представництва, приймає участь у міжнародних організаціях та конференціях, укладає міжнародні договори.

Визнання - це односторонній пблїтико-правовий акт, яким Суб'єкт визнання (держава, що визнає, або міжнародна організація) стверджує свою обізнаність про певний факт та позитивне ставлення Щодо нього.

Інститут визнання відноситься до визнання держави, уряду, Повсталого сторони, народу та нації, що бореться за свою незалежність. У ширшому розумінні, визнання стосується будь-якої правової ситуації, наприклад, визнання територіальних змін, що стають предметом визнання.

f

У доктрині міжнародного права склалися дві теорії визнання: конститутивна та декларативна, які відрізняються між собою моментом ПАСТання правових наслідків фактів, що підлягають визнанню. Згідно З Конститутивною теорією визнання, лише визнання породжує відповідні правові наслідки та надає державі міжнародну правооуб'єктність, уряду - здатність представляти державу у міжнародних відно-

синах. Відповідно, без визнання держава не може вважатися суб'єктом міжнародного права.

Згідно з декларативною теорією, визнання не впливає на існування дестинатора визнання та не надає йому відповідних властивостей, а лише констатує його появу та сприяє реалізації контактів з ним. Визнання передбачає об'єктивне існування та внутрішню незалежність нової держави, проте не породжує її. Визнанням лише констатується народження держави.

Види визнання розрізняють в залежності від дестинатора визнання: держави, уряду, уряду у вигнанні, воюючої та повсталі сторони, організації опору та національного визволення. Визнання держави має місце у випадках появи нової незалежної держави, революційних та інших соціальних перетворень, територіальних змін, об'єднання та розділу держав і т.д. Основним критерієм визнання держави є її незалежність та самостійність у реалізації ефективної та легітимної державної влади, що означає законність її встановлення та підтримку з боку населення встановленого режиму.

Визнання уряду означає визнання його здатності здійснювати ефективну державну владу в державі та представляти її на міжнародній арені. Питання про визнання уряду виникає лише за умови неконституційного приходу до влади. У міжнародній практиці поширення отримали дві доктрини визнання урядів, названі іменами міністрів іноземних справ - Екватору, Карлоса Тобара (доктрина Тобара), та Мексики - Хенара Естради (доктрина Естради). Доктрина Тобара приписує утримуватися від визнання урядів, що прийшли до влади в результаті державного перевороту або іншим неконституційним шляхом, поки не буде сформовано конституційним шляхом вільно обраний уряд. Доктрина Естради виходить з того, що законність або незаконність приходу уряду до влади не має бути предметом оцінки з боку іноземних держав.

i Сучасна міжнародна практика виходить також з теорії «ефективного контролю», згідно з якою ефективний контроль уряду над певною територією, за умови його стабільності та тривалості, є основною вимогою у прийнятті рішення щодо його визнання.

Особливим видом визнання є визнання уряду у вигнанні, що отримало широке поширення під час Другої світової війни, коли уряди ряду окупованих держав знайшли притулок в інших державах або були в них сформовані. Таке визнання має місце за умов тісного

зв'язку уряду зі своїм народом, а також наявності військових формувань, які продовжують активну боротьбу за визволення своєї держави та є підлеглими своєму уряду.

Визнання воюючої сторони означає визнання учасником міжнародних відносин, що регулюються законами та звичаями війни. Визнання повсталі сторони надається внутрішньодержавному суб'єкту в збройному конфлікті неміжнародного характеру - визнання повстанців, організацій опору, учасників національно-визвольної війни та ін. Визнання воюючої та повсталі сторони породжує права та обов'язки, що витікають з законів та звичаїв війни (надання статусу комбатанта, право притулку тощо).

Існують наступні форми визнання: *de jure*, *de facto*, *ad hoc*. Визнання *de jure* є офіційним, повним та остаточним. Воно передбачає встановлення між суб'єктами міжнародного права міжнародних відносин у повному обсязі й супроводжується, як правило, заявою про офіційне визнання та встановленням дипломатичних відносин. Визнання *de jure* носить безумовний характер та, як правило, не може бути відкликано.

У разі наявності сумнівів щодо відповідності міжнародному праву виникнення нових держав та урядів, використовується визнання *de facto*, яке є офіційним, але не повним. Визнання *de facto* може бути відкликано.

Особливою формою є визнання *ad hoc* (визнання на даний випадок), яке має місце, коли держава вступає з іншою державою у разові відносини для здійснення конкретних дій, проведення мирних переговорів, підготовки мирних угод тощо.

Визнання може бути як явно вираженим, так і у формі дій, що свідчать про визнання (так зване «мовчазне визнання»). Прикладами може слугувати встановлення дипломатичних відносин, укладення двосторонньої угоди з новою державою, продовження відносин з новим урядом, що прийшов до влади неконституційним шляхом. Проте не є визнанням факт участі суб'єктів міжнародного права, що не визнають один одного, у одному багатосторонньому договорі або міжнародній організації.

Під правонаступництвом держав у міжнародному праві розуміється перехід прав та обов'язків від одного суб'єкта міжнародного права (держави-попередника) до іншого (правонаступника) внаслідок виникнення чи припинення держави або зміни її території.

Підставами правонаступництва можуть бути:

- а) територіальні зміни - розпад держави на дві та більше держав; об'єднання держав при входженні території одної держави у склад іншої;
- б) соціальні революції;
- в) утворення нових держав у процесі деколонізації.

Об'єктами правонаступництва можуть бути територія, договори, державна власність та державні борги, державні архіви, а також членство у міжнародних організаціях. Залежно від об'єкта правонаступництва розрізняють відповідні види правонаступництва.

Науці міжнародного права відомі наступні форми правонаступництва: повне (універсальне) правонаступництво - перехід до держави- правонаступниці всіх прав та обов'язків держави-попередниці; неповне (часткове) правонаступництво - перехід до держави- правонаступниці лише частини прав та обов'язків (лише прав чи лише обов'язків) держави-попередниці; відсутність правонаступництва (*tabula rasa* - «чиста дошка») - нова держава не пов'язана міжнародними зобов'язаннями держави-попередниці.

Питання до семінарського заняття

1. Інститут міжнародної правосуб'єктності в системі міжнародного права. ...
2. Поняття і види суб'єктів міжнародного права.
3. Поняття і зміст міжнародної правосуб'єктності.
4. Держави - основний суб'єкт міжнародного права. Зміст правосуб'єктності держав, Основні права й обов'язки держави.
5. Юрисдикція держави.
6. Міжнародна правосуб'єктність складних держав.
- 7., Правосуб'єктність націй і народів, що борються за національне звільнення.
8. Правосуб'єктність міжнародних міждержавних організацій.
9. Міжнародна правосуб'єктність державоподібних утворень.
10. Міжнародна правосуб'єктність державоподібних утворень.
11. Проблема міжнародної правосуб'єктності фізичних осіб. Питання міжнародної правосуб'єктності транснаціональних компаній).
12. Визнання в міжнародному праві, його види і форми.
13. Теорії визнання держав.

14. Поняття правонаступництва в міжнародному праві.

15. Види і форми правонаступництва. Підстави правонаступництва.

16. Правонаступництво України в зв'язку з припиненням існування СРСР.

Література до теми

1. Буткевич В.Г. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній ; за ред. В.Г. Буткевича. К. : Либідь, 2002.608 с.
2. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть : учебник для вузов. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Волтере Клувер, 2007.432 с.
3. Короткий Т. Р. Генезис міжнародної правосуб'єктності інтеграційних утворень і еволюція міжнародного права. / Наук. пр. Нац. ун-ту «Одеська Юридична академія». Одеса: Юрид. літ., 2013. Т. XI. С. 439-453.
4. Международное право: сборник документов / А. В. Трояновский, Ю. В. Чайковский; под ред. Засл. юриста Украины, зав. каф. межд. права и междунар. отнош. ОНЮА, к.ю.н., проф. М. Е. Черкеса. Одесса : «Фенікс», 2010.768 с.
5. Міжнародне право : навч. посібник / За ред. М. В. Буроменського. К.: Юрінком Інтер, 2006. 336 с.
6. Міжнародне публічне право: підручник : у 2 т. / В. В. Мицик, М. В. Буроменський, О. В. Буткевич та ін.; за ред. В. В. Мицика. Харків : Право, 2019. Т. 1: Основи теорії. 2019. 416 с.
7. Міжнародне публічне право : підручник / В. М. Репецький, В. М. Лисик, М. М. Макієвіч та ін. ; за ред. В. М. Репецького. Київ : Знання, 2012. 437 с.
8. Тимченко Л. Д. Международное право. Вводный курс. Одесса : «Фенікс», 2014.320 с.
9. Сироїд Т, Л. Міжнародне публічне право : підручник. Одеса: Фенікс, 2018.744 с.
10. Черкес М. Ю. Міжнародне право : підручник К.. : Правова єдність, 2009.392 с.

Тема 4

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Лекційний курс

Інститут міжнародно-правової відповідальності. Поняття міжнародно-правової відповідальності. Кодифікація норм про відповідальність у міжнародному праві, Підстави виникнення міжнародно-правової відповідальності. Суб'єкти міжнародно-правової відповідальності.

Класифікація міжнародних правопорушень. Поняття, елементи й ознаки міжнародно-протиправного діяння держави. Серйозні порушення зобов'язань, що випливають з імперативних норм загального міжнародного права.

Види і форми міжнародно-правової відповідальності держав. Обставини, що виключають відповідальність держав. Відповідальність держав за шкідливі наслідки правомірної діяльності.

Відповідальність міжнародних міжурядових організацій.

Реалізація міжнародно-правової відповідальності. :

Поняття міжнародно-правових санкцій; Типи і види міжнародно-правових санкцій. Механізм застосування міжнародно-правових санкцій; Контрзаходи.

Вступ до теми

Під міжнародно-правовою відповідальністю слід розуміти негативні юридичні наслідки, які наступають для суб'єкта міжнародного права у результаті порушення ним міжнародно-правового зобов'язання. Принципи і норми міжнародного права, що визначають підстави, порядок і наслідки несення відповідальності суб'єктами міжнародного права за порушення міжнародно-правових зобов'язань, утворюють самостійну галузь міжнародного права - право міжнародної відповідальності.

Право міжнародної відповідальності є галуззю міжнародного права, принципи і норми якої визначають для суб'єктів міжнародного права юридичні наслідки міжнародно-протиправного діяння, а та-

МК заподіяння шкоди в результаті діяльності, не забороненої міжнародним правом. Можна виділити дві підгалузі права міжнародної відповідальності: 1) відповідальність за протиправні діяння, 2) відповідальність за шкоду, що є результатом діяльності, не забороненої міжнародним правом.

Суб'єктами міжнародної відповідальності виступають основні Суб'єкти міжнародного права - держави, міжнародні міжурядові організації, народи, нації, що борються за створення незалежної держави.

Право міжнародної відповідальності має незначне кодифікаційне закріплення. Його основу складають Статті про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння, підготовлені Комісією міжнародного права ООН і схвалені ГА ООН у 2001 р. Статті є авторитетним міжнародним документом, що застосовується в практиці держав та міжнародних судових органів. Значна частина норм Статей носить звичайний характер.

Комісія міжнародного права в 2011 р. завершила підготовку Проекту статей про відповідальність міжнародних організацій. Проект статей 2011 р. складається з 67 статей з коментарями.

2001 р. Комісія міжнародного права завершила роботу над Проектом статей про запобігання транскордонній шкоді від небезпечних НІДІВ діяльності, а 2006 р. прийняла Принципи розподілу збитків у разі транскордонної шкоди, заподіяної в результаті небезпечних видів діяльності. Зазначені документи містять загальні положення щодо Міжнародно-правової відповідальності відповідних суб'єктів міжнародного права.

Будь-яке діяння держави, що порушує її міжнародно-правове зобов'язання, тягне міжнародну відповідальність (ст. 1 Статей про відповідальність держав за міжнародно-правові діяння). У результаті порушення первинних норм міжнародного права, що містять відповідне міжнародно-правове зобов'язання, виникають нові міжнародні правовідносини, врегульовані нормами про міжнародну відповідальність, тобто вторинними нормами міжнародного права.

Діяння держави, що порушує міжнародно-правове зобов'язання, може бути як дією, так і бездіяльністю. Державі присвоюється поведінка будь-яких державних органів. У статті 4 Статей 2001 р. визначено, що поведінка будь-якого органу держави розглядається як діяння цієї держави за міжнародним правом, незалежно від того,

здійснює цей орган законодавчі, виконавчі, судові чи будь-які інші функції, незалежно від положення, яке він посідає в системі держави, і незалежно від того, є він органом центральної влади чи адміністративно-територіальної одиниці держави. При наділенні фізичних і юридичних осіб державними функціями або у разі уповноваження їх правом діяти від імені держави, такій державі може бути присвоєно їх поведінку. Також державі можуть присвоюватися дії приватних осіб/які. Що держава визнає і приймає цю поведінку як власну.

Існують юридичні та фактичні підстави міжнародно-правової відповідальності держав. До юридичних підстав міжнародно-правової відповідальності держави відносять, юридично дійсні міжнародні зобов'язання держави, незалежно від форми їх закріплення: міжнародний договір, міжнародний звичай, юридично обов'язкові рішення міжнародних міжурядових організацій, рішення міжнародних судів, односторонні акти держав.

Міжнародні договори, як правило, містять загальні положення про відповідальність їх сторін за порушення зобов'язань за цими договорами. Окремі міжнародні договори можуть містити більш детальні положення про міжнародно-правову відповідальність за порушення договірних зобов'язань.

Фактичними підставами міжнародно-правової відповідальності держав є вчинення державами міжнародно-протиправних діянь. Міжнародно-протиправним діянням держави є таке діяння, яке порушує її міжнародно-правові зобов'язання. Міжнародно-протиправне діяння складається з двох основних елементів, які є складом такого діяння. Стаття 2 Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 р. визначає, що міжнародно-протиправне діяння держави має місце, коли якась поведінка, що складається з дії або бездіяльності, по-перше, присвоюється державі згідно з міжнародним правом; і, по-друге, є порушенням міжнародно-правового зобов'язання цієї держави. Тобто необхідними елементами для встановлення наявності міжнародно-протиправного діяння є: 1) поведінка, яка присвоюється державі; 2) така поведінка не узгоджується з міжнародними зобов'язаннями держави.

Видом міжнародно-правової відповідальності є загальний зміст наслідків міжнародного протиправного діяння з урахуванням специфіки заподіяної шкоди. Виділяють матеріальну і нематеріальну відповідальність зйвидами.¹³

Під формою міжнародно-правової відповідальності слід розуміти іліпоіб, за допомогою якого держава-делінквент виконує зобов'язання «Що випливають з її відповідальності. Існують такі форми відшкодування шкоди, завданої в результаті міжнародно-протиправного ді-ШШІІІ реституція, тобто відновлення ситуації, що існувала до вчинення Протиправного діяння; компенсація, у тій мірі, в якій відшкодування ПО було вчинене в результаті реституції; та сатисфакція - визнання Протиправно сті дії, вираження жалю з приводу цієї дії, формальне йіііботення тощо.

Статті про відповідальність держав за міжнародно-правові діяння МІСТЯТЬ перелік обставин, що виключають протиправність поведінки держави: згода, самооборона, контрзаходи, форс-мажор, лихо, і стан необхідності. Однак, ці обставини не виключають протиправність ді-ШіііЯ, якщо воно суперечить зобов'язанням, що випливають з імперативної норми загального міжнародного права.

Зміст міжнародної відповідальності, держави включає зобов'язання держави, що несе відповідальність, припинити протиправне Діяння; у ряді випадків - надати гарантії та заяви неповторення порушень; надати відшкодування матеріальної та моральної шкоди. Відшкодування шкоди здійснюється у формі реституції, компенсації та сатисфакції.

У разі серйозних порушень зобов'язань, що випливають з імперативних норм загального міжнародного права, крім ординарних наслідків порушення міжнародних зобов'язань, вплив на порушника ідіійсіпоється з боку міжнародного співтовариства в цілому. На всі держави покладається обов'язок співпрацювати з метою припинення порушення імперативної норми міжнародного права. Держави зобов'язані не визнавати положення, що склалося в результаті пору-ШОІПІЯ імперативної норми, і не повинні допомагати або сприяти його збереженню.

Міжнародне зобов'язання може бути порушено щодо певної держави, групи держав або міжнародної спільноти в цілому. Будь-яка потерпіла держава має право заявити про відповідальність держави-делінквента.

Для примусу держави-делінквента до припинення порушення та несення міжнародної відповідальності застосовують контрзаходи і санкції. Контрзаходи застосовуються потерпілою державою у відповідь на попереднє протиправне діяння іншої держави. Санкції - це

примусові заходи, що застосовуються міжнародною організацією проти будь-якої держави-правопорушниці.

Міжнародні міжурядові організації поряд із державами є суб'єктами міжнародно-правової відповідальності. З метою встановлення відповідальності, міжнародній організації присвоюється поведінка її органів, а також агентів, що діють як офіційні особи. Форми відшкодування шкоди міжнародною організацією ідентичні формам відшкодування шкоди державами: реституція, компенсація та сатисфакція. Питання відповідальності міжнародних організацій можуть міститися в статутах організацій.

У сучасному міжнародному праві загальновизнаною є правосуб'єктність народу або нації, які борються за створення незалежної держави. Правовою основою міжнародної правосуб'єктності народу, нації, які борються за створення незалежної держави є, перш за все, принцип самовизначення.

Окремим випадком міжнародної відповідальності є відповідальність за шкоду, заподіяну в результаті правомірної діяльності. Такі випадки як правило виникають внаслідок причетності держави до оперування джерелами підвищеної небезпеки, зокрема морськими, повітряними суднами та апаратами, ядерними підприємствами та установками тощо. Заборона заподіяння транскордонної шкоди в результаті правомірної діяльності відноситься до звичаєвих норм міжнародного права. Основні зобов'язання держави щодо небезпечних видів діяльності полягають, перш за все, в прийнятті заходів щодо запобігання транскордонної шкоди та створенні режиму оперативної й адекватної компенсації шкоди оператором. На відшкодування відповідальності направлено ряд конвенцій про цивільну відповідальність за шкоду від забруднення моря, за ядерну шкоду, за шкоду від космічної діяльності. Ці конвенції визначають умови цивільно-правової відповідальності оператора.

Питання до семінарського заняття

1. Поняття міжнародно-правової відповідальності.
2. Кодифікація норм про Відповідальність у міжнародному праві.
3. Підстави міжнародно-правової відповідальності¹
4. Суб'єкти міжнародно-правової відповідальності.
5. Поняття, елементи й ознаки міжнародного правопорушення.

6. Види і зміст міжнародно-правової відповідальності.

7. Серйозні порушення зобов'язань, що впливають з імперативних норм загального міжнародного права.

8. Політична відповідальність та її види.

9. Матеріальна відповідальність та її види.

10. Реалізація міжнародно-правової відповідальності.

П, Санкції та контрзаходи у міжнародному праві.

12. Міжнародна відповідальність за шкідливі наслідки дій, не заборонених міжнародним правом.

13. Відповідальність міжнародних організацій.

Література до теми

1, Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / В.- Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожний ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2012. 608 с.

2, Лукашук И. И. Право международной ответственности. М.: Волтерс Клувер, 2004. 432 с.

3, Международное право: сборник документов / А. В. Трояновский, О. В. Чайковский; под ред. Засл. юриста Украины, зав. каф. междунар. права МВЖДунар. отнош. ОНЮА, к.ю.н., проф. М.Е. Черкеса. Одесса : «Фенікс», 2010. 768 с.

4< Международное право = Volkerrecht : пер. с нем. / Вольфганг Граф Пингстум [и др.] ; пред.-, сорт: В. Бергман ; науч. ред. и сост. указ. Т. Ф. Яковлев. М.: Инфотропик Медиа, 2011. Кн. 2. 992 с. (Сер.: Германская юридическая литература: современный подход).

5. Міжнародне публічне право: підручник: у 2 т. / В. В. Мицик, М. В. Бу-|1АМспський, О. В. Буткевич та ін.; за ред. В. В. Мицика. Харків : Пра-ЙО, 2019. Т. 1 : Основи теорії. 2019. 416 с.

6. Міжнародне публічне право : підручник / В. М. Репецький, В. М. Ли-ІТІК» М. М. Макієвіч та ін. ; за ред. В. М. Репецького. Київ : Знання, 2012.

7. Тимченко Л. Д. Международное право. Вводный курс. Одеса : Фенікс, 2011. 14.320 с.

8. Сироїд Т, Л. Міжнародне публічне право : підручник. Одеса : Фенікс, 2018. 744 с.

9. Черкес М. Ю. Міжнародне право : підручник. К. : Правова єдність, 2011. 392 с.

Тема 5

ПРАВО МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

Лекційний курс

Право міжнародних договорів як галузь міжнародного права. Класифікація права міжнародних договорів. Джерела права міжнародних договорів та їх класифікація. Спеціальні принципи права міжнародних договорів. правонаступництво щодо міжнародних договорів.

Поняття міжнародного договору в сучасній доктрині й практиці. Ознаки міжнародного договору. Найменування і структура міжнародних договорів. Класифікація міжнародних договорів.

Сторони в міжнародних договорах. Право на участь у міжнародних договорах. Представництво держав при укладанні міжнародного договору. Договірна правосуб'єктність міжнародних організацій.

Стадії укладання міжнародного договору. Ратифікація міжнародних договорів, ратифікаційні грамоти. Депозитарій і його функції. Застереження, режим застережень.

Набрання чинності міжнародним договором. Реєстрація і публікація договору. Дія міжнародного договору в просторі й часі. Виконання міжнародних договорів. Умови недійсності міжнародних договорів. Припинення й анулювання договорів. Види і способи тлумачення міжнародних договорів.

Закон України «Про міжнародні договори України». Компетенція державних органів України у сфері укладання міжнародних договорів України. Порядок укладання, виконання і денонсації міжнародних договорів України.

Вступ до теми

Право міжнародних договорів - галузь міжнародного права, яка представляє собою сукупність міжнародно-правових норм, що регулюють порядок укладання, дії та припинення міжнародних договорів.

До основних джерел права міжнародних договорів належать: Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р.; Ві-

доська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів 1978 р.; Віденська конвенція про право договорів між державами та Міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р.

Відповідно до Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., міжнародний договір означає угоду, укладену між Суб'єктами міжнародного права в письмовій формі, яка регламентується міжнародним правом незалежно від того, міститься така угода в одному, двох чи декількох пов'язаних між собою документах, а також Незалежно від її конкретного найменування.

Залежно від кількості учасників, міжнародні договори поділяються на двосторонні та багатосторонні. Багатосторонні договори поділяються за сферою дії на загальні (універсальні), регіональні та локальні. За ступенем відкритості договори можуть бути відкритими та закритими. За об'єктом міжнародні договори поділяються на: політичні, економічні та зі спеціальних питань. Зіслужно від того, які органи представляють державу під час укладання міжнародного договору, розрізняють договори міждержавні (укладені від імені держави), міжурядові (укладені від імені уряду) та міжвідомчі (укладені від імені органів виконавчої влади). За формою міжнародні договори можуть бути письмові та усні (іменуються «джентльменськими угодами»). Форма конкретного договору визначається згоди сторін. За строком дії договори поділяються на Строкові, безстрокові та ті, що укладаються на невизначений строк. До елементів форми міжнародного договору відноситься структура договору. Основними елементами структури договору є: преамбула, основна частина та заключна частина. Наявність усіх елементів структури в кожному договорі не є обов'язковою умовою та не впливає на його юридичну силу.

Відповідно до Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. виділяють наступні стадії укладання міжнародного договору: прийняття тексту (вироблення погоджених договірних текстів: через звичайні дипломатичні канали та на міжнародних Конференціях; в рамках міжнародних організацій), встановлення ШТОПТИЧНОСТІ Тексту (підписання, підписання *ad referendum*, парафування), вираження згоди на обов'язковість (підписання договору, ратифікація, обмін документами, що складають договір, прийняття, Шпсрджження, приєднання): ■ -

На будь-якій стадії вираження згоди щодо обов'язковості міжнародного договору держава або міжнародна міжурядова організація може заявити про те, що для них неприйнятне будь-яке. положення і договору. Така одностороння заява називається застереженням. Застереження не допускається, якщо воно несумісне з об'єктом та метою договору. Також застереження не може бути зроблено відносно двосторонніх договорів. Застереження або заперечення може бути зняте в будь-який час стороною, яка робила дане застереження.

Держави укладають міжнародні договори в особі своїх вищих органів державної влади і державного управління. Порядок представництва держави при укладанні договорів, визначення відповідних органів та їхніх компетенцій є внутрішньою справою держави і регулюється внутрішньодержавним правом держав, насамперед їхніми конституціями. У міжнародних міжурядових організаціях цей порядок визначається їхніми статутами.

Для участі в будь-якій стадії укладання договору представник держави або міжнародної міжурядової організації повинен мати на це відповідні повноваження. Певні посадові особи в силу своїх функцій вправі представляти свою державу без спеціальних повноважень (*ex officio*). До них належать: глави держав, глави урядів, міністри закордонних справ. Глава дипломатичного представництва виступає від імені своєї держави при укладанні договору із державою здійснення повноважень. Проте для підписання договору йому необхідні спеціальні повноваження. У повноваженнях засвідчується право на ведення переговорів, прийняття договору, встановлення його автентичності, підписання або інші засоби вираження згоди на обов'язковість договору.

Ратифікація—реформа надання згоди держави на обов'язковість для неї міжнародного договору. Вона втілюється в двох різних актах — внутрішньодержавного характеру (закон про ратифікацію) і міжнародно-правового (ратифікаційній грамоті). Порядок ратифікації належить до внутрішньої компетенції держав. Які договори підлягають обов'язковій ратифікації міжнародним правом не встановлюється, а визначається умовами договору та внутрішнім правом держав.

При укладанні двосторонніх договорів відбувається обмін ратифікаційними грамотами, багатосторонніх договорів - грамоти здаються на зберігання депозитарію.

Депозитарієм називається хранитель оригіналу багатостороннього договору та всіх документів, які відносяться до нього. Депозитарій

ем може бути одна або декілька держав, міжнародна організація, головна посадова особа організації. За Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 р., до функцій депозитарія належить: зберігання автентичного тексту договору і переданих депозитарієві повноважень; підготовка засвідчених копій з автентичного тексту; одержання підписів під договором, одержання і зберігання документів, оповіщення та повідомлення, які його стосуються; інформування учасників і держав, які мають право стати учасниками договору, Про те, коли було одержано або депоновано кількість підписів ратифікаційних грамот або документів про прийняття, затвердження або Приєднання, потрібну для набрання договором чинності; реєстрація договору в Секретаріаті ООН.

Реєстрація та опублікування міжнародних договорів є однією з основних процедур у міжнародному праві. Згідно з Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 р., після набрання договором чинності він направляється до Секретаріату ООН для реєстрації. Відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН 1946 р., Міжнародні договори мають бути зареєстровані у Секретаріаті ООН і ним опубліковані. На незареєстровані договори держава не в змозі Посилатися в органах ООН. Проте на юридичну силу міжнародного Договору факт реєстрації договору не впливає.

Міжнародний договір починає діяти з моменту набрання чинності. Сторони можуть погоджуватися на тимчасове застосування договору або його частини. Договір зворотньої сили не має. Він застосовується Лише до тих фактів та дій, які настануть після набрання ним чинності.

Міжнародні договори діють у просторі та часі. Відповідно до Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., міжнародні договори в просторі поділяються на універсальні, регіональні та локальні. Дія договору за часом буває строкова, безстрокова, на невизначений термін.

Тлумачення міжнародних договорів — це вияснення, про що погодилися сторони в договорі, встановлення результатів узгодження ВОЛП, яка виражена в його укладенні. При тлумаченні міжнародних договорів користуються спеціальними способами. Результати тлумачення не повинні суперечити основним принципам міжнародного Права та порушувати суверенітет держав.

Тлумачення договорів може бути офіційним та неофіційним. У Процесі тлумачення договорів використовують спеціальні прийоми,

залежно від яких виділяють граматичне, логічне, систематичне та історичне тлумачення.

Припинення міжнародного договору означає, що він втратив свою обов'язкову силу у відносинах між його учасниками та перестав породжувати для них права й обов'язки. Призупинення - тимчасове припинення його дії. Воно може мати місце відповідно до договору, за згодою учасників, а також на основі міжнародного права у випадку істотного порушення договору і тимчасової неможливості його виконання.

Відповідно до Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., передбачається два-види недійсності міжнародних договорів: відносна (оспорюваність) та абсолютна недійсність (нікчемність). Договір є нікчемним і не породжує жодних прав і обов'язків, якщо в момент укладення він суперечить імперативним нормам міжнародного права. Оспорюваний договір втрачає чинність із моменту оспорення.

Питання до семінарського заняття

1. Право міжнародних договорів як галузь міжнародного права.
2. Кодифікація права міжнародних договорів.
3. Спеціальні принципи права міжнародних договорів. Принцип сумлінного виконання міжнародних договорів.
4. Поняття міжнародного договору в сучасній доктрині й практиці.
- 5. Найменування і структура міжнародних договорів.
6. Класифікація міжнародних договорів.
7. Сторони в договорах. Право на участь у договорах.
8. Порядок і стадії укладання міжнародних договорів.
9. Представництво держав при укладанні міжнародного договору.
- <10. Ратифікація міжнародних договорів, ратифікаційні грамоти.
11. Депозитарій і його функції.
12. Набрання чинності міжнародним договором.
13. Реєстрація і публікація договору.
- ... 14. Виконання міжнародних договорів. Принцип непорушності договорів,
- 15. Застереження до міжнародних договорів, режим застережень.
16. Умови недійсності міжнародних договорів.

17. Види і способи тлумачення міжнародних договорів.

18. Закон України «Про міжнародні договори України» 2004 р. Види міжнародних договорів України.

Література до теми

1. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основні галузі : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мищик, О. В. Задорожній ; за ред. В.Г. Буткевича. К. : Либідь, 2004. 816 с.
2. Венская конвенция о праве международных договоров : комментарий. М.: Юрид. лит., 1997. 615 с.
3. Київцев О. В. У пошуках міжнародного права. Переосмислюючи джерела. Кам'янець-Подільський, ОІОМ, 20.11.479 с.
4. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть : учебник для Вузов. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Волтере Клувер, 2007. 544 с.
5. Международное право: сборник документов /А. В. Трояновский, Ю. В. Чайковский; под ред. Засл. юриста Украины, зав. каф. межд. права и междунар. отнош. ОНЮА, к.ю.н., проф. М.Е. Черкеса. Одесса : «Фенікс», 2010.768 с.
6. Мережко О. О. Право міжнародних договорів. Сучасні проблеми теорії і практики. Київ : Таксон, 2002. 344 с.
7. Международное право = Volkerrecht : пер. с нем. / Вольфганг Граф Витцтум [и др.]; пред., сост. В. Бергман ; науч. ред. и сост. указ. Т. Ф. Яковлева. М. : Инфотропик Медиа, 20 П. Кн. 2. 992 с. (Сер.: Германская юридическая литература.; современный подход).
8. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. / В. В. Мищик, М. В. Буроменський, М. М. Гнатовський та ін.; за заг. ред. В. В. Мищика. Харків: Право, 2018. Т. 2: Основні галузі. 2018.624 с.
9. Міжнародне публічне право : підручник / В. М. Репецький, В. М. Либк, М. М. Макієвіч та ін.; за ред. В.М. Репецького. Київ: Знання, 2012.437 с.
10. Тимченко Л. Д. Международное право. Вводный курс. Одесса: «ФЕНІКС», 2014, 320 с.
11. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право : підручник. Одеса : Фенікс, 2018. 744 с.
12. Черкес М. Ю. Міжнародне право : підручник. К. : Правова єдність, 2009.392 с.

Тема 6

ПРАВО МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Лекційний курс

Поняття і джерела права міжнародних організацій. Міжурядові й неурядові організації. Поняття міжнародної міжурядової організації. «Внутрішнє право» міжнародної міжурядової організації. Правовий статус і міжнародна правосуб'єктність міжнародної міжурядової організації. Функції міжнародних міжурядових організацій. Акти міжнародних міжурядових організацій. Порядок роботи і порядок прийняття рішень.

Історія виникнення міжнародних організацій. Ліга Націй: історія створення, структура, характеристика діяльності. ООН: історія створення, структура, цілі й принципи, головні органи. Рада Безпеки ООН. Принцип одноголосності. Рішення РБ ООН. Спеціалізовані установи ООН.

Регіональні міжнародні організації: загальна характеристика. Ліга арабських держав. Організація африканської єдності. Організація «Ісламська конференція». Асоціація держав Південно-Східної Азії. Рада Європи: історія виникнення й основні завдання. Органи Ради Європи. Право Ради Європи. Юридична природа Європейського Союзу. Організація з безпеки і співробітництва у Європі. Організація чорноморського економічного співробітництва.

Міжнародні конференції. Порядок скликання і роботи. Регламенти міжнародних конференцій. Порядок прийняття рішень. Акти міжнародних конференцій та їх юридична чинність.

■>

■ Вступ до теми

Міжнародні організації в їх сучасному розумінні виникли наприкінці XIX - початку XX століть. Першою міжнародною політичною організацією універсального характеру була Ліга Націй, заснована в 1919 р. відповідно до положень Версальської системи.

Право міжнародних організацій є сукупністю норм, що регулюють процес утворення, діяльності та припинення діяльності органі-

взаємодії з іншими суб'єктами міжнародного права та міжнародних відносин.

Право міжнародних організацій як самостійна галузь міжнародного права складається з двох груп міжнародних норм, утворюючих: по-перше, «внутрішнє право» міжнародних міжурядових організацій (норми, що регулюють структуру організації, компетенцію її органів і порядок роботи, статус персоналу, інші правовідносини) і, по-друге, «зовнішнє право» міжнародних міжурядових організацій (норми договорів організації з державами та іншими міжнародними організаціями).

Норми права міжнародних організацій переважно є договірними Нормами. Джерелами цієї галузі є засновницькі акти міжнародних міжурядових організацій, Віденська конвенція про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р., Віденська конвенція про право договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р., угоди про привілеї та імунітети міжнародних міжурядових організацій тощо.

Міжнародна міжурядова організація — це заснована міжнародним договором організація, що покликана на постійній основі координувати дії держав-членів відповідно до наданих їй повноважень.

Характерні риси міжнародної міжурядової організації: створення шляхом укладення міжнародного договору зі спеціальною метою, що є засновницьким актом міжнародної міжурядової організації; система постійно діючих органів; автономний статус і відповідні функції.

За характером членства міжнародні організації поділяються на міжурядові та неурядові. За колом учасників міжнародні міжурядові організації бувають: універсальні, відкриті для участі всіх держав світу та регіональні, членами яких можуть бути держави одного регіону. Міжнародні міжурядові організації поділяються також на організації загальної і спеціальної компетенції. За порядком вступу міжнародні міжурядові організації поділяються на відкриті (будь-яка держава може стати членом) і закриті (прийом у члени проводиться за згодою первинних засновників).

Створюючи міжнародні міжурядові організації, держави наділяють їх певного правосуб'єктністю, визнаючи за ними здатність: мати міжнародні права і обов'язки; приймати участь у створенні й реалізації норм міжнародного права; нести відповідальність за міжнародним

правом. Тим самим держави створюють новий суб'єкт міжнародного права, який разом з ними здійснює правотворчі, правозастосовчі й правоохоронні функції у сфері міжнародного співробітництва. Воля організації не обов'язково співпадає з волею кожного з її членів, тобто міжнародна міжурядова організація має свою автономну волю.

В основі правової природи міжнародних міжурядових організацій лежить наявність спільних цілей та інтересів держав-членів. Міжнародні міжурядові організації наділяються договірною правоздатністю, тобто мають право укладати різноманітні угоди в межах своєї компетенції. Міжнародні міжурядові організації володіють здатністю брати участь у дипломатичних відносинах. При них акредитуються представництва держав, вони самі мають Представництва в державах і обмінюються представниками між собою. Міжнародні міжурядові організації та їх посадовці користуються привілеями та імунітетами, які закріплені у Конвенції про привілеї та імунітети ООН 1946 р., Конвенції про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН 1947 р. та ін.

Як суб'єкти міжнародного права міжнародні міжурядові організації несуть відповідальність за правопорушення і нанесення збитків своєю діяльністю, та можуть виступати з вимогами про відповідальність.

Виділяють три основні функції міжнародних міжурядових організацій: контрольну, оперативну, регулятивну.

Міжнародні міжурядові організації як вторинні, похідні суб'єкти міжнародного права, створюються державами. Процес створення нової міжнародної міжурядової організації проходить в три етапи: ухвалення засновницького документу, створення матеріальної структури, скликання головних органів, що свідчить про початок функціонування міжнародної міжурядової організації.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) — універсальна міжнародна міжурядова, організація, що діє на підставі Статуту (набув чинності 24 жовтня 1945 р.). Статут ООН є універсальним, загальнообов'язковим міжнародним договором, що закріплює основи сучасного міжнародного правопорядку. Цілі ООН: 1) підтримувати міжнародний мир та безпеку, і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання і усунення загрози миру, придушення актів агресії або інших порушень миру, здійснювати мирними засобами вирішення міжнародних спорів; 2) розвивати дружні відносини між держа-

рами на основі поваги принципу рівноправності та самовизначення народів, застосовувати інші заходи для зміцнення загального миру; 3) здійснювати міжнародну співпрацю щодо вирішення міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного Характеру, заохочувати повагу до прав людини для всіх, без різниці рраси, статі, мови та релігії; 4) бути центром узгодження дій держав у досягненні Цих загальних цілей.

Якщо зобов'язання членів ООН за Статутом ООН суперечать їх зобов'язанням за будь-якою іншою міжнародною угодою, переважну Силу мають зобов'язання за Статутом ООН (ст. 103 Статуту ООН).

Первинними членами ООН є держави, які підписали і ратифікували Статут ООН. Членом ООН може бути будь-яка миролюбива держава, яка прийме на себе зобов'язання, що містяться у Статуті та яка, Па думку ООН, може і бажає ці зобов'язання виконувати. Прийняття В члени ООН відбувається за рекомендацією Ради Безпеки ООН Генеральною Асамблеєю ООН більшістю в 2/3 голосів. Держава, що систематично порушує принципи Статуту, може бути виключена з ООН в аналогічному порядку.

Головними органами ООН є Генеральна Асамблея ООН, Рада Безпеки ООН, Економічна і Соціальна Рада, Рада з опіки, Міжнародний Суд ООН і Секретаріат. Рада Безпеки ООН є одним з головних органів ООН, що виконує основну роль у підтримці міжнародного миру й безпеки та згідно з П. 1 ст. 24 Статуту ООН діє від імені всіх членів ООН. Рада Безпеки ООН уповноважена розслідувати будь-ЯКИЙ спір або ситуацію для визначення того, чи не може продовження цього спору або ситуації загрожувати міжнародному миру й безпеці. На будь-якій стадії такого спору або ситуації РБ ООН може рекомендувати належну процедуру або методи врегулювання.

Держава, що не є членом ООН, Також може звернути увагу на будь-який спір, в якому вона є стороною, Якщо відносно цього вона Прийме на себе передбачені Статутом ООН зобов'язання мирного вирішення спорів. РБ ООН визначає існування будь-якої загрози миру, будь-якого порушення миру або акту агресії, робить, рекомендації сторонам або вирішує, яких заходів слід вжити для відновлення міжнародного миру і безпеки.

Рада Безпеки складається з 15 членів: п'яти постійних (США, РФ; Великобританія, Франція, Китай) і 10 непостійних, обраних відповідно до Статуту. ООН строком на 2 роки з¹ врахуванням справедливості

вого географічного розподілу та ступеню участі держави в підтримці миру й досягненні інших цілей ООН. Кожна держава-член РБ ООН має -в ній одного представника. РБ ООН встановлює свої правила процедури.

Рішення. РБ ООН з питань процедури вважаються прийнятими, якщо за них подали голоси дев'ять членів Ради, з інших питань рішення вважаються прийнятими, коли за них подано голоси дев'яти членів РБ ООН, включаючи співпадаючі голоси всіх постійних членів. Причому сторона, що бере участь в суперечці, повинна утриматися від голосування. Якщо при голосуванні з непроцедурного питання один з постійних членів РБ ООН проголосує проти, рішення вважається не прийнятим (право вето).

Генеральна Асамблея ООН - один з головних органів ООН, що складається з представників усіх держав-членів ООН. Делегація кожної держави-члена ООН складається не більш ніж з п'яти представників і п'яти їх заступників. ГА ООН у межах Статуту ООН має право обговорювати та робити рекомендації членам ООН або Раді Безпеки ООН з будь-яких питань або справ у межах Статуту, окрім питань, що знаходяться на розгляді Ради Безпеки стосовно будь-якого спору або ситуації. , ?

Структурно ГА ООН складається з семи головних комітетів, у кожному з яких представлені всі члени ООН: Комітет з політичних питань і питань безпеки (Перший комітет), Спеціальний політичний комітет; Комітет з економічних і соціальних питань (Другий комітет); Комітет з соціальних, гуманітарних питань (Третій комітет); Комітет з питань опіки і несамоверхніх територій (Четвертий комітет); Комітет з адміністративних і бюджетних питань (П'ятий комітет), Комітет з правових питань (Шостий комітет); Крім головних комітетів ГА ООН існує велика кількість допоміжних комітетів і комісій,

ГА ООН працює в сесійному порядку. Сесії Асамблеї проводяться щорічно, у жовтні-березні. На вимогу Ради Безпеки ООН або більшості членів ООН можуть бути скликані спеціальні або надзвичайні сесії. Робота сесії проходить у формі пленарних засідань та засідань , комітетів і комісій.

Кожний член ГА ООН має один голос. Рішення з важливих питань ухвалюються більшістю в дві третини присутніх членів ООН, з інших питань рішення приймаються простою більшістю голосів. Рішення оформлюються у вигляді резолюцій, а пайзначніші з них

іменуються деклараціями. Згідно Статуту ООН, всі вони носять рекомендаційний характер.

Міжнародна конференція - зібрання офіційних делегацій держав з метою вирішення різних проблем політичного, військового, економічного і т.д. характеру, що носить тимчасовий характер і є важливим засобом багатосторонньої* дипломатії.

Правила процедури (регламент конференції) визначають порядок голосування, ухвалення рішень. На нарадах обмеженого складу рішення ухвалюються одностанно. На Конференціях з широкими повноваженнями процедурні питання вирішуються простою більшістю присутніх, що приймають участь у голосуванні. Остаточний текст зазвичай приймають більшістю в дві третини. Часто використовується процедура консенсусу — рішення ухвалюється за відсутності заперечень. Рішення зустрічей обмеженого складу, як правило, оформлюються спільною заявою або комюніке. Більш широкі конференції приймають заключні акти, конвенції, таракомендації, їдо містять підсумки роботи і тексти ухвалених рішень. Вони підписуються учасниками, а підписання акту, що містить текст прийнятого договору; означає встановлення його автентичності.

Резолюції конференцій не є юридично обов'язковими, але вони ■поважаються учасниками як морально-політичні зобов'язання. Юридично обов'язкову силу мають лише рішення, оформлені у вигляді договору. Резолюції міжнародних конференцій є актами «м'якого права». Вони готують Ґрунт для відповідних правових норм і мають істотне значення При тлумаченні норм. Вони швидше формуються, держави погоджуються з ними легше, ніж з жорсткими зобов'язаннями за договорами.

Питання до семінарського заняття

1. Право міжнародних організацій як галузь міжнародного права.
2. Джерела права міжнародних організацій.
3. Поняття й ознаки міжнародних міжурядових організацій.
4. Правовий статус і міжнародна правосуб'єктність міжнародних міжурядових Організацій. •
5. Функції міжнародних організацій.
6. Порядок роботи і порядок прийняття рішень міжнародних міжурядових організацій.

7. Членство в міжнародних міжурядових організаціях.
8. Ліга Націй: структура, характеристика діяльності.
9. ООН: цілі й принципи.
10. ООН: головні органи, членство.
11. Рада Безпеки ООН.
12. Спеціалізовані органи ООН.
13. Рада Європи.
14. Організація з безпеки і співробітництва у Європі.
15. Цілі й структура Організації Північноатлантичного договору. *
16. Міжнародні конференції. Порядок скликання і роботи міжнародних конференцій. *
17. Акти міжнародних конференцій та їх юридична чинність.

Література до теми

1. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основні галузі : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. К.: Либідь, 2004. 816 с.
2. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть : учебник для вузов. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Волтере Клувер, 2007. 544 с.
3. Международное право: сборник документов / А. В. Трояновский, Ю. В. Чайковский; под ред. Засл. юриста Украины, зав. каф. межд. права и междунар. отнош. ОНЮА, к.ю.н., проф. М. Е. Черкеса. Одесса : «Фенікс», 2010. 768 с.
4. Международное право Volkerrecht : пер. с нем. / Вольфганг Граф Витцтум [и др.]; пред., сост. В. Бергман; науч. ред. и сост. указ. Т. Ф. Яковлева. М.: Инфотропик Медиа, 2011. Кн. 2. 992 с. (Сер.: Германская юридическая литература: современный подход).
5. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. / В. В. Мицик, М. В. Буроменський, М. М. Гнатовський та ін.; за заг. ред. В. В. Мицика. Харків : Право, 2018. Т. 2 : Основні галузі. 2018. 624. с.
6. Міжнародне публічне право : підручник / В. М. Репецький, В. М. Лисик, М. М. Макієвіч та ін. ; за ред. В. М. Репецького. Київ : Знання, 2012. 437 с.
7. Тимченко Л. Д. Международное право. Вводный курс. Одеса: Фенікс, 2014. 320 с.
8. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право : підручник. Одеса : Фенікс, 2018. 744 с.
9. Черкес М. Ю. Міжнародне право : підручник. К. : Правова єдність, 20.09. 392 с.

Тема 7

ПРАВО ЗОВНІШНІХ ЗНОСИН

Лекційний курс

Міжнародне право і дипломатія. Поняття і джерела права зовнішніх зносин. Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р., Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р., Конвенція про спеціальні місії 1969 р., Віденська конвенція про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р.

Система органів зовнішніх зносин держави. Компетенція органів державної влади України у сфері зовнішніх зносин. Структура і функції МЗС України.

Поняття і джерела дипломатичного права. Дипломатичне представництво. Види дипломатичних представництв. Функції дипломатичних представництв. Глава дипломатичного представництва. Початок місії глави дипломатичного представництва. Закінчення місії Глави дипломатичного представництва. Персонал дипломатичного Представництва. Дипломатичні привілеї та Імунітети. Дипломатичний корпус. I

Консульське право і його джерела. Встановлення консульських відносин. Тзаснування консульських установ. Поняття! види консульських установ. Глава і персонал консульської установи. Види і звання консулів. Консульські привілеї та імунітети. Консульський округ.

Дипломатичне право міжнародних організацій. Постійні представництва держав при міжнародних організаціях. Функції постійних представництв. Функції місії постійних спостерігачів.

Право спеціальних місій. Спеціальні місії. Функції спеціальної місії. Привілеї та імунітети місії та її персоналу.

Вступ до теми

Право зовнішніх зносин це галузь міжнародного права, принципи і норми якої регулюють діяльність органів держави, тцо її представля-

ють її інтереси у відносинах з іноземними державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права за кордоном по реалізації зовнішньої політики держави. .

Зовнішня політика це система заходів, які здійснює держава для реалізації своїх національних інтересів відповідно міжнародного права. Засобом реалізації зовнішньої політики держави є дипломатія. Дипломатія розглядається як офіційна діяльність глав держав, урядів, зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних відомств/міністерств, спеціальних делегацій і місій, дипломатичних представництв за кордоном. Основні засоби дипломатії: дипломатичні переговори, дипломатичне листування, дипломатичні заяви та коментарі, участь у роботі міжнародних міжурядових організацій і конференцій, підготовка та укладання міжнародних договорів, участь у розробці актів міжнародних міжурядових організацій, діяльність постійних представництв держави за кордоном, офіційне видання міжнародних документів.

Органи зовнішніх зносин держави поділяються на внутрішні та закордонні. Внутрішні органи, своєю чергою, діляться на органи загальної компетенції або конституційні (глава держави, уряд) та органи спеціальної компетенції (міністерства закордонних справ, інші міністерства, відомства).

До постійних органів зовнішніх зносин держави належать: дипломатичні представництва (посольства та місії); консульські установи; торгові представництва; постійні представництва держав при міжнародних організаціях. До тимчасових закордонних органів зовнішніх зносин належать: спеціальні місії, що направляються в іноземні держави для участі в переговорах, церемоніальних заходах та з іншими цілями; делегації та групи спостерігачів на міжнародних міжурядових конференціях; делегації для участі в роботі сесій міжнародних організацій тощо.

Джерелами права зовнішніх зносин є міжнародно-правовий звичай та міжнародний договір. Перші спроби кодифікації права зовнішніх зносин були зроблені на початку XIX ст. Так, на Віденському конгресі 1815 р. було прийнято Положення про ранги дипломатичних представників, доповнене в 1818 р. Аахенським протоколом.

До універсальних міжнародних договорів права зовнішніх зносин відносяться: Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р., Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р., Віденська кон-

венція про спеціальні місії 1969 р., Віденська конвенція про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р., Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів 1973 р. та ін. Указані міжнародні договори кодифікували міжнародні звичаї у галузі права зовнішніх зносин. Деякі норми права зовнішніх зносин мають характер норм *Jus cogens*.

Також діють деякі регіональні міжнародні договори з права зовнішніх зносин, наприклад, Гаванська конвенція про дипломатичних чиновників 1928 р. Серед джерел Консульського права важливе значення мають двосторонні консульські конвенції. До джерел права Зовнішніх зносин включають норми внутрішньодержавного права, які закріплюють функції та повноваження органів зовнішніх зносин держави.

Право зовнішніх зносин включає підгалузі: 1) дипломатичне право; 2) консульське право; 3) дипломатичне право міжнародних організацій; 4) право спеціальних місій.

Дипломатичне право це система правових принципів і норм, що регулюють правовий статус та діяльність закордонних органів зовнішніх зносин.

Дипломатичне представництво це орган держави, який знаходиться на території іної держави для здійснення офіційних відносин з нею. Існує два види дипломатичних представництв: посольства (дипломатичне-гп^едставництво першого класу); місії (дипломатичне Представництво другого класу).

Виокремлюють активне право посольства (передбачає можливість направляти дипломатичних представників) і пасивне право посольства (можливість приймати дипломатичних представників).

Відповідно до ст. 2 Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р., встановлення дипломатичних відносин між державами і Відкриття постійних дипломатичних представництв здійснюються за взаємною згодою держав.

Функції дипломатичного представництва: 1) представництво акредитуючої держави в державі перебування; 2) захист у державі перебування інтересів акредитуючої держави гail громадян у межах, що допускаються міжнародним правом; 3) ведення переговорів з урядом держави перебування; 4) з'ясування всіма законними засобами

умов і подій, що відбуваються у державі перебування, і повідомлення про них уряду акредитуючої держави; 5) заохочення дружніх відносин між державою, яка акредитує, і державою перебування, розвитку їх взаємовідносин у галузі економіки, культури і науки (ст. 3 Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р.),

Персонал дипломатичного представництва підрозділяється на членів, дипломатичного персоналу (дипломатичних агентів), членів адміністративно-технічного персоналу та членів обслуговуючого персоналу. До дипломатичного персоналу відноситься глава представництва та інші дипломатичні агенти, які мають дипломатичний ранг. Дипломатичний ранг це - особистий ранг дипломата; який присвоюється йому відповідно до внутрішньодержавного права.

Ст. 14 Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. встановлює три класи глав представництв: 1) клас послів і нунцій, які акредитуються при главах держав та інших главах представництв еквівалентного рангу; 2) клас посланників та інтернунцій, що акредитуються при главах держав; 3) клас повірених у справах, які акредитуються при міністрах закордонних справ.

Призначення та відкликання глав дипломатичних представництв здійснюється на основі міжнародного та внутрішньодержавного права.

При відкритті дипломатичного представництва акредитуюча держава запитує агента, тобто згоду держави перебування на призначення певної особи главою представництва (*persona grata*).

Підставами для відмови в агренані, можуть бути недружнє ставлення кандидата на главу Дипломатичного представництва до держави перебування, невідповідність його поведінки етичним стандартам та професійній етиці. Держава перебування не зобов'язана повідомляти акредитуючій державі мотиви відмови в агренані (ст. 4 Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р.).

Після приїзду в державу перебування глава представництва вручає свої вірчі грамоти главі іноземної держави й міністру закордонних справ (чи іншій посадовій особі, залежно від внутрішньодержавних повноважень) і приступає до виконання своїх функцій.

Закінчення місії дипломатичного агента відбувається: 1) з ініціативи акредитуючої держави; 2) з ініціативи в державі перебування; 3) у випадку дисмислу (оголошення дипломата приватною особою); 4) у випадку інсурекції (відмови дипломата виконувати СВОЇ функції).'

У разі відкликання голови дипломатичного представництва, глава акредитуючої держави направляє главі держави перебування відкликану грамоту.

Припинення діяльності дипломатичного представництва відбувається у випадках: 1) розірвання або переривання дипломатичних відносин між державами; 2) виникнення між державами стану війни; 3) внаслідок припинення існування акредитуючої держави або держави перебування як суб'єкта, міжнародного права.

Дипломатичні представництва та їх персонал користуються дипломатичними імунітетами та привілеями. Дипломатичний імунітет це не поширення на дипломатичні представництва та їх персонал адміністративної, кримінальної та цивільної юрисдикції держави перебування. Проте, імунітет дипломатичного агента від юрисдикції держави перебування не звільняє його від юрисдикції акредитуючої держави. Дипломатичні привілеї - це пільги та переваги, які надаються дипломатичним представництвам та їхньому персоналу.

Дипломатичні імунітети і привілеї поділяються на: 1) імунітети і привілеї дипломатичного представництва, 2) особисті імунітети і привілеї персоналу дипломатичного представництва.

Імунітети і привілеї дипломатичного представництва: 1) недоторканність приміщень дипломатичного представництва. Приміщення дипломатичних представництв, предмети їхньої обстановки та інше майно, що знаходиться в них користуються імунітетом від обшуку, ревізії, арешту та інших виконавчих дій; 2) фіскальний імунітет. Звільнення від усіх податків, зборів і мит, окрім плати за конкретні види обслуговування; 3) недоторканність архівів і документів дипломатичних представництв; 4) право представництва і його глави користуватися прапором і гербом акредитуючої держави на приміщеннях представництва, включаючи резиденцію глави представництва, а також на його засобах пересування; 5) митні привілеї. Право ввозити на територію держави перебування і вивозити з цієї території призначені для офіційного користування представництв товари із звільненням від сплати митних зборів та податків, без застосування до товарів заборон та обмежень економічного характеру; 6) свобода зносин зі своєю державою, її дипломатичними представництвами і консульськими установами в інших державах.

Особисті, імунітети і привілеї персоналу дипломатичного представництва: 1) особиста недоторканність дипломатичних агентів;

2) недоторканність резиденцій дипломатів, їхніх засобів пересування, майна, паперів і кореспонденції; 3) імунітет від юрисдикції держави перебування (кримінальної, адміністративної та цивільної юрисдикції держави перебування); 4) податкові пільги та винятки для дипломатичних агентів. Звільнення дипломатичних агентів дипломатичного представництва від усіх податків, зборів і мит. Нерозповсюдження на персонал дипломатичного представництва постанов про соціальне забезпечення, що діють у державі перебування; 5) митні привілеї дипломатичного персоналу. Звільнення від усіх митних зборів щодо предметів, призначених для офіційного користування представництва, і предметів, призначених для особистого користування працівників дипломатичного представництва або членів їх сімей. Звільнення особистого багажу дипломатичного персоналу від огляду, якщо немає серйозних підстав припускати, що він містить заборонені до ввезення або вивезення предмети: Члени сім'ї дипломатичного агента, що живуть разом з ним, користуються привілеями та імунітетами за умови, що вони не є громадянами держави перебування.

Консульське право - сукупність правових норм та принципів, що регулюють консульські зносини між державами, включаючи статус, функції, привілеї та імунітети консулів.

Консул це посадова особа акредитуючої держави, що знаходиться у державі перебування для захисту прав та інтересів своїх громадян, юридичних осіб і держави. Джерелами консульського права є міжнародні звичаї, Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р. та двосторонні консульські конвенції.

Консульські функції: 1) захист у державі перебування інтересів акредитуючої держави, її фізичних і юридичних осіб у межах, що допускаються міжнародним правом; 2) сприяння розвитку торгових, економічних, культурних і наукових зв'язків між двома державами, а також сприяння розвитку дружніх відносин між ними; 3) з'ясування усіма законними шляхами умов і подій в торговельному, економічному, культурному та науковому житті держави перебування, повідомлення про них уряду акредитуючої держави і надання відомостей зацікавленим особам; 4) видача паспортів і проїзних документів громадянам акредитуючої держави, а також віз або відповідних документів особам, які бажають поїхати до акредитуючої держави; 5) надання допомоги, сприяння фізичним і юридичним особам акредитуючої держави; 6) виконання обов'язків нотаріуса, реєстратора актів гро-

мадянського стану та інших подібних обов'язків, а також виконання деяких функцій адміністративного характеру, якщо це не суперечить законам і правилам держави перебування; 7) охорона в рамках, встановлених законами і правилами держави перебування, інтересів неповнолітніх та інших осіб, що не володіють повного дієздатністю, які є громадянами акредитуючої держави, особливо коли потрібно встановлення над такими особами будь-якої опіки чи піклування; 8) представництво громадян акредитуючої держави в судових та інших установах держави перебування з метою отримання, відповідно до законів і правил держави перебування, розпоряджень про попередні заходи, що захищають права та інтереси цих громадян, якщо такі громадяни не можуть вчасно це зробити самі; 9) передача судових і несудових документів або виконання судових доручень або доручень зі зняття показань для судів акредитуючої держави; 10) здійснення наданих законами та іншими правилами акредитуючої держави прав нагляду та інспекції відносно суден, що мають національність акредитуючої держави, і літаків, зареєстрованих в ній, їх екіпажів, надання їм допомоги; 11) виконання інших функцій, покладених на консульську установу державою, що не забороняються законами і правилами держави перебування (ст. 5 Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р.). Консульські функції можуть виконуватися дипломатичними представництвами.

Консульські установи можуть бути відкриті на території держави перебування лише за її згодою. Місцезнаходження, клас і консульський округ такої установи визначаються акредитуючою державою і підлягають погодженню з державою перебування. Розрив дипломатичних відносин не тягне за собою *ipso facto* розриву консульських відносин (ст. 2 Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р.).

Консульські установи поділяються на генеральні консульства, консульства, віце-консульства та консульські агентства. Відповідно, глави консульських установ діляться на чотири класи: генеральних консулів, консулів, віце-консулів, консульських агентів.

Глава консульської установи призначається акредитуючою державою, а державою перебування допускається до виконання своїх функцій (ст. 10 Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р.). Акредитуюча держава надає главі консульської установи консульський патент, що засвідчує його посаду і вказує його повне ім'я та прізвище, категорію або клас, до яких вік належить, консульський

округ і місцезнаходження консульської установи. Акредитуюча держава направляє цей патент дипломатичним або іншим шляхом уряду держави перебування.

Глава консульської установи допускається до виконання своїх функцій дозволом з боку держави перебування (*екзекватура*). Держава, яка відмовляє у видачі екзекватури, не зобов'язана повідомляти акредитуючій державі причину такої відмови.

Працівники консульської установи поділяються: на консульських посадових осіб, які виконують консульські функції; консульських службовців, які виконують адміністративні або технічні функції; працівників обслуговуючого персоналу.

Виконання консульських функцій щодо громадян акредитуючої держави: 1) консульські посадові особи можуть вільно зноситися з громадянами акредитуючої держави і мати доступ до них; 2) компетентні органи держави перебування повинні невідкладно повідомляти консульську установу акредитуючої держави про те, що в межах її консульського округу будь-який громадянин цієї держави заарештований, ув'язнений або взятий під варту в очікуванні судового розгляду, або ж затриманий в будь-якому іншому порядку, якщо цей громадянин цього вимагає; 3) консульські посадові особи мають право відвідувати громадянина акредитуючої держави, який знаходиться у в'язниці, під вартою або затриманий, для бесіди з ним, а також мають право листуватися з ним і вживати заходів для забезпечення його юридичного представництва.

Функції працівника консульських установ припиняються в разі: 1) повідомлення акредитуючою державою держави перебування про припинення його функцій; 2) анулювання екзекватури; 3) повідомлення акредитуючою державою держави перебування про те, що держава перебування перестала вважати його працівником консульського персоналу (ст. 25 Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р.).

Привілеї та імунітети консульських установ: 1) право користуватися своїм державним прапором і гербом у державі перебування; 2) недоторканність консульських приміщень, службових архівів, кореспонденції, майна; звільнення їх від обшуку і реквізиції; 3) звільнення від податків, зборів і мит; 4) свобода зносин з урядом, дипломатичними представництвами та консульськими установами акредитуючої держави; 5) свобода зносин з громадянами та юридичними особами акредитуючої держави та доступу до них і навпаки.

Особисті привілеї та імунітети консульських посадових осіб: 1) особиста недоторканність. Свобода від арешту або попереднього ув'язнення, крім випадків вчинення тяжких злочинів; 2) звільнення від судової та адміністративної юрисдикції держави перебування відносно дій, вчинених при виконанні консульських функцій; 3) звільнення від надання свідчень, а також надання кореспонденції та документів з питань, пов'язаних з консульською діяльністю; 4) звільнення консульських посадових осіб і членів їх сімей від податків, зборів і мит щодо предметів особистого користування.

Правовою основою діяльності постійних представництв держав при міжнародних міжурядових організаціях, місій постійних спостерігачів при них, делегацій держав і спостерігачів у органах міжнародних міжурядових організацій та на міжнародних конференціях є положення Віденської конвенції про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р.

Правовий статус спеціальних місій визначено Віденською конвенцією про спеціальні місії 1969 р. Спеціальні місії мають тимчасовий характер і цільове призначення. Спеціальна місія може складатися тільки з однієї особи.

Питання до семінарського заняття

1. Поняття і джерела права зовнішніх зносин.
2. Система органів зовнішніх зносин держави.
3. Компетенція органів державної влади України у сфері зовнішніх зносин. Структура і функції МЗС України.
4. Поняття і джерела дипломатичного права.
5. Дипломатичні представництва. Поняття і види.
6. Функції дипломатичних представництв.
7. Глава дипломатичного представництва. Початок місії глави дипломатичного представництва.
8. Закінчення місії глави дипломатичного представництва.
9. Персонал дипломатичного представництва.
10. Привілеї та імунітети дипломатичних представників і дипломатичних представництв.
- II. Дипломатичне право міжнародних організацій.
12. Постійні представництва держав при міжнародних організаціях.

13. Право спеціальних місій.
14. Привілеї та імунітети місій та її членів.
15. Консульське право і його джерела.
16. Поняття і види консульських установ.
17. Глава і персонал консульської установи.
18. Призначення і відкликання консульських представників.
19. Привілеї та імунітети консульських представників і представництв.

Література до теми

1. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основні галузі : підручник 7 В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. К.: Либідь, 2004. 816 с.
2. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть : учебник для вузов. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Волтере Клувер, 2007. 544 с.
3. Международное право: сборник документов / А. В. Трояновский, Ю. В. Чайковский; под ред. Засл. юриста Украины, зав. каф. межд. права и междунар. отнош. ОНЮА, к.ю.н., проф. М. Е. Черкеса. Одесса : «Фенікс», 2010. 768 с.
4. Міжнародне публічне право: підручник : у 2 т. / В. В. Мицик, М. В. Буроменський, М. М. Гнатовський та ін.; за заг. ред. В. В. Мицика. Харків : і Право, 2018. Т. 2 : Основні галузі. 2018. 624 с.
5. Міжнародне публічне право: підручник / В. М. Репецький, В. М. Лисик, М. М. Макієвіч та ін.; за ред. В. М. Репецького. Київ : Знання, 2012. 437 с.
6. Право зовнішніх зносин: зб. док. / упоряд.: Ю. В. Алданов, І. М. Забара, В. І. Резніченко. К.: Видав. дім «Промені», 2003. (Б-какафедри міжнар. права).
7. Тимченко Л, Д. Международное право. Вводный курс. Одеса: Фенікс, 2014. 320 с.
8. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право : підручник. Одеса : Фенікс, 2018.-744 с.
9. Репецький В. М. Дипломатичне і консульське право : підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Знання, 2006. 372 с.
10. Черкес М. Ю. Міжнародне право : підручник. К. : Правова єдність, 2009. 392 с.

Тема 8

НАСЕЛЕННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Лекційний курс

Регламентация стану населення в міжнародному праві. Міжнародно-правові питання громадянства. Набуття і втрата громадянства. Міжнародно-правовий і внутрішньодержавний статус іноземців, осіб із під війним, громадянством та осіб без громадянства. ■

Міжнародно-правовий режим біженців, вимушених переселенців та переміщених осіб. Право притулку.

Інститут екстрадиції у міжнародному праві.

Вступ до теми

Під населенням у міжнародному праві розуміється сукупність усіх фізичних осіб, які проживають на території відповідної держави. Населення держави складається з громадян даної держави, іноземних громадян, які проживають в державі, осіб без громадянства (апатридів) та осіб, які мають множинне громадянство (біпатридів). Правовий статус населення визначається внутрішньодержавним правом відповідної держави з урахуванням її міжнародних зобов'язань. Однак значну роль у регулюванні прів і свобод індивіда грає і міжнародне право, норми якого, зокрема, багато в чому визначають правове становище іноземців, регулюють правовий статус апатридів та біженців.

Громадянство — це стійкий політико-правовий зв'язок особи з державою, що проявляється у їх взаємних правах та обов'язках. Громадянство слід відрізняти від підданства, оскільки громадянство передбачає взаємні права та обов'язки особи і держави, а підданство (як інститут монархічної держави) лише обов'язки особи відносно монарха і права монарха стосовно особи. =

Умови придбання й втрати громадянства встановлюються внутрішнім законодавством держави, тому колізії міжнародного характеру між законодавствами держав у цій сфері є неминучими.

Виділяють наступні способи набуття громадянства: філіація, натуралізація (укорінення), оптація, трансферт, поновлення в громадянстві (реінтеграція), дарування громадянства.

Придбання громадянства в результаті народження (філіація) - самий звичайний спосіб, що ґрунтується на одному з двох принципів: або на праві крові (*jus sanguinis*) - за громадянством батьків, або на праві ґрунту (*jus soli*) - за місцем народження дитини.

Натуралізація (укорінення) - індивідуальний прийом у громадянство за заявою зацікавленої особи. Натуралізація відбувається за умови відповідності певним вимогам - терміну проживання на території держави, володіння державною мовою, знання історії та культури держави, поваги законодавства, наявності певного майна тощо. Розрізняють також спрощений порядок натуралізації - сімейний, коли один з подружжя бажає прийняти громадянство іншого, або, наприклад, неповнолітня дитина змінює громадянство разом зі зміною громадянства батьків.

Придбання громадянства у зв'язку із територіальними змінами відбувається двома способами - трансферт (перехід населення будь-якої території з одного громадянства в інше у зв'язку із передачею території, на якій вона проживає, однією державою іншій) і оптація (вибір громадянства особою).

Реінтеграція (або поновлення у громадянстві) - один із способів набуття громадянства у винятковому порядку. Наприклад, при виході із громадянства і ненабутті громадянства іншої держави особа у спрощеному порядку може повернутися у попереднє громадянство..

Дарування громадянства, на відміну від натуралізації, здійснюється за ініціативою компетентних властей держави та за особливі заслуги особи перед державою, а не на прохання зацікавленої особи.

Розрізняють наступні форми втрати громадянства: автоматична втрата громадянства (наприклад, у США особа втрачає громадянство при набутті громадянства іншої держави), вихід з громадянства (за заявою особи, на основі рішення компетентних органів) та позбавлення громадянства (здійснюється за ініціативою державних органів, як правило, стосовно осіб, замішаних у ворожій для цієї держави діяльності, тобто містить елемент покарання).

Біпатрид - це особа, яка перебуває одночасно у громадянстві більш ніж однієї держави. Такий стан може призводити до певних колізій. Так, виникають питання щодо сплати податків, несення вій-

ськової служби чи отримання соціального забезпечення. Для уникнення складнощів, пов'язаних з подвійним громадянством, держави нерідко домовляються між собою про укладання двосторонніх угод. Панівним принципом врегулювання колізій, що виникають через претензії двох (або більше) держав на здійснення персональної юрисдикції щодо особи з подвійним громадянством, є принцип ефективного громадянства, відповідно до якого пріоритет у здійсненні юрисдикції визнається за тією державою, з якою у біпатрида існує Найбільш тісний зв'язок. Як правило, такою державою визнається держава постійного місця проживання, здійснення діяльності, наявності нерухомості, мовою якої особа володіє тощо.

Відповідно до Закону України «Про громадянство України», якщо Громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України.

Безгромадянство - це правовий стан, що характеризується відсутністю в особи громадянства будь-якої держави. Безгромадянство може бути абсолютним (з моменту народження) і відносним (у результаті втрати громадянства). Безгромадянство є несприятливим правовим станом для особи. Правове становище осіб без громадянства визначається внутрішнім законодавством держави, па території якої вони проживають. Держави борються з безгромадянством, прагнучи знизити кількість апатридів чи захистити їх Права: ухвалено Конвенцію ООН про статус осіб без громадянства 1954 р. і Конвенцію ООН про скорочення безгромадянства 1961 р. За своїм правовим статусом особи без громадянства в Україні прирівнюються до іноземців.

Іноземці - це особи, які не є громадянами держави перебування. Іноземний громадянин знаходиться під територіальною юрисдикцією держави перебування та під особистою юрисдикцією держави, громадянином якої він є; Правове положення іноземців визначають як сукупність прав та обов'язків іноземців на території даної держави. Режим іноземців встановлюється внутрішнім законодавством держав з урахуванням її міжнародних зобов'язань! Існує три види режиму іноземців: національний (коли іноземці мають однаковий обсяг прав і обов'язків із громадянами держави перебування), найбільшого сприяння (коли іноземні громадяни незалежно від держави громадянства мають однаковий обсяг прав і обов'язків у державі перебування),

Біженцем є особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності та не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок означених побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань.

Належність до категорії політичних біженців може розглядатися як підстава, щоб претендувати на отримання політичного притулку. Однак в остаточному підсумку врегулювання цього питання залежить від законодавства і політики держави, на території якого знаходяться біженці. У міжнародній практиці спостерігається два види притулку: територіальний (на території держави) та дипломатичний (притулок у дипломатичному представництві держави). Основні принципи права притулку викладено у Договорі Монтевідео про міжнародне кримінальне право 1889 р., Гаванській конвенції про норми, яких слід дотримуватися під час надання притулку 1928 р., Конвенції Монтевідео про політичний притулок 1933 р., Договорі Монтевідео про політичний притулок і біженців 1939 р., Каракаській конвенції про дипломатичний притулок 1954 р., Каракаській конвенції про територіальний притулок 1954 р.

1. Міжнародно-правова регламентація стану населення.
2. Громадянство та його значення для міжнародного права.
3. Способи набуття громадянства. Натуралізація. Оптація. Трансферт.
4. Способи втрати громадянства.
5. Безгромадянство і подвійно громадянство.

6. Правовий стан іноземців.
7. Види правового стану іноземців.
8. Міжнародно-правовий режим біженців.
9. Правовий статус переміщених осіб.
10. Право притулку.
11. Інститут екстрадиції у міжнародному праві.

1. Буроменський М. В. Міжнародний і національний захист прав людини та права біженців : навч. посібник / М. В. Буроменський, В. М. Стеїпенко, В. Г. Куць ; За ред. М. В. Буроменського. Харків : Центр операт. поліграфії, 2014. 198 с.
2. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основні галузі : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мищик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2004. 816 с.
3. Лукашук Й. И. Международное право. Особенная часть : учебник для вузов. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Волтере Клувер, 2007. 544 с.
4. Международное право: сборник документов / А. В. Трояновский, Ю. В. Чайковский; под. ред. Засл. юриста Украины, зав. каф. межд. права и междунар. отнош. ОНЮА, к.ю.н., проф. М. Е. Черкеса. О.: «Фенікс», 2010. 768 с:
- 5. Международное право = Volkerrecht : пер, с нем. / Вольфганг Граф Витцтум [и др.]; пред. сост. В. Бергман ; науч. ред. и сост. указ. Т. Ф. Яковлева. М. : Инфотропик Медиа, 2011. Кн. 2. 992 с. (Сер.: Германская юридическая литература: современный подход).
6. Міжнародне публічне право: підручник : у 2 т. / В. В. Мищик, М. В. Буроменський, М. М. Гнатовський та ін.; за заг. ред. В. В. Мищика. Харків : Право, 2018. Т. 2 : Основні галузі. 2018. 624 с.
7. Міжнародне публічне право: підручник / В. М. Репецький, В. М. Лисик, М. М. Макієвіч та ін.; за ред. В. М. Репецького. Київ : Знання, 2012. 437 с.
8. Тимченко Л. Д. Международное право. Вводный курс. Одеса: Фенікс, 2014. 320 с.
9. Сиройд Т. Л., Міжнародне публічне право : підручник. Одеса: Фенікс, 2018. 744 с. ,
10. Хрестоматия по правам беженцев: решения, документы, материалы / Гл.ред. Мэриэллен Фуллертон. Публикация Венгерского Хельсинкского Комитета. Будапешт, 2014. <http://www.refugeelawreader.org/images/RLR-2014-Russian-01-05-2015.pdf>
11. Черкес М. Ю. Міжнародне право : підручник. К.: Правова єдність, 2009. 392 с. '

61

Тема 9

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ПРАВ ЛЮДИНИ

Лекційний курс

Міжнародне право прав людини як галузь міжнародного права. Поняття, функції та принципи міжнародного права прав людини.

Поняття, природа та класифікація прав людини. Три «покоління» прав людини. Поняття й особливості міжнародних стандартів у сфері прав людини.

Джерела міжнародного захисту прав людини й основних свобод. Загальна декларація прав людини як джерело універсальних міжнародно-правових стандартів прав людини. Роль Організації Об'єднаних Націй у формуванні міжнародно-правових стандартів прав людини. Міжнародні пакти про права людини. Захист прав осіб, їм належать до національних та мовних меншин.

Універсальні й регіональні механізми захисту прав людини. Міжнародний контроль за дотриманням прав людини. Спеціалізовані органи ООН з прав людини. Європейська система захисту прав людини, загальна характеристика.

Вступ до теми

Права людини - це природна, невід'ємна якість, що належить кожній людині з народження, витікає з самої людської природи як вираження гідності, властивої людській особистості.

Міжнародне право прав людини є галуззю міжнародного права, принципи і норми якої визначають єдині для міжнародного співтовариства права і свободи людини, встановлюють зобов'язання держав щодо закріплення, забезпечення та охорони цих прав і свобод, надають індивідам юридичні можливості реалізації й захисту прав і свобод.

У системі міжнародного права виділяють дві самостійні галузі, що містять норми, направлені на захист прав людини - «міжнародне право прав людини», норми якого регулюють міжнародну співпрацю

в області прав людини у мирний час, і «міжнародне гуманітарне право», норми якого регулюють захист прав людини в умовах збройних конфліктів.

Міжнародне право все більш орієнтується на людину, не відступаючи при цьому від свого міждержавного характеру, оскільки в міжнародних актах підкреслюється, що повага прав людини є основою міжнародного миру та безпеки.

Міжнародне право прав людини включає принципи й норми, сформовані переважно шляхом укладання багатосторонніх міжнародних договорів як універсального, так і регіонального характеру. Ці договори встановлюють стандарти в області прав людини, тобто загальновизнані норми поведінки, які держави втілюють у законодавстві й на практиці відносно своїх громадян та інших осіб,¹ що знаходяться під їх юрисдикцією. Водночас, на процес формування норм з прав людини все більшою мірою починають впливати принципи цієї галузі, що свідчить про значну роль міжнародного звичаю як джерела міжнародного права.² Суттєвий вплив на становлення та розвиток норм і принципів міжнародного права прав людини традиційно здійснює національне законодавство.

Основа системи джерел міжнародного права прав людини складають Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські й політичні права 1966 р., два Факультативні протоколи до нього та Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права 1966 р., що умовно називають Міжнародним біллем прав людини;

У теорії прав людини прийнято розрізняти права першого, другого і третього покоління. До першого покоління належать лише громадянські й політичні права. Воно сформувалося в XVII-XVIII століттях на національному рівні, у період буржуазних революцій. Такі права, як рівність перед законом, свобода пересування, свобода слова і свобода об'єднань знаходять закріплення в законодавстві, причому їх реалізація не вимагає від суспільства спеціальних ресурсів і економічних засобів. Тому права першого покоління іменуються «негативними», оскільки їх реалізація передбачає невтручання держави.

Формування другого покоління прав людини відбувалось на початку XX століття. Друге покоління складають соціальні, економічні та культурні права. Це покоління «позитивних» прав, оскільки їх реалізація потребує втручання з боку держави та залежить від рівня економічного розвитку держави.

Третє покоління прав людини з'явилося після Другої світової війни, відразу на міжнародному рівні. Це так звані колективні права. До них належать право на мир, на роззброєння, на розвиток, право вільно розпоряджатися своїми природними багатствами, право на здорове навколишнє середовище, на самовизначення.

З формуванням трьох поколінь, права і свободи людини отримали загальний і універсальний характер, тому що вони стосуються всіх груп населення і всіх сфер життєдіяльності людей. Цей історичний процес зміцнив взаємозв'язок невід'ємних, фундаментальних прав і свобод людини.

Виділяють громадянські, політичні, соціальні, економічні та культурні права й свободи людини. Основну масу загальновизнаних принципів і норм щодо прав людини складають громадянські (або особисті) і політичні права (права першого покоління). При цьому перше місце відведено принципу рівності людей у правах і, відповідно, неприпустимості дискримінації за будь-якими ознаками. До громадянських належать, наприклад, право на життя і особисту недоторканність, право дотримуватися своєї думки і вільно її висловлювати, свобода пересування. До політичних прав перш за все належить право брати участь у веденні державних справ, обирати і бути обраним на основі загального і рівного виборчого права.

Економічні, соціальні й культурні права належать до прав другого покоління. Відповідно до Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., держави приймають у максимальних межах наявних ресурсів заходи, щоб поступово забезпечити повне здійснення цих прав. Зокрема виділяють: право на працю, включаючи право на справедливі й сприятливі умови праці; право на створення профспілок і на проведення страйків; право на соціальне забезпечення; право на достатній життєвий рівень; право на освіту тощо.

Основу міжнародно-правового захисту прав людини складає принцип поваги прав людини і основних свобод. Він отримав визнання з ухваленням Статуту ООН у 1945 р. Серед цілей ООН проголошено здійснення міжнародного співробітництва в заохоченні поваги прав людини й основних свобод для всіх, без відмінності раси, статі, мови та релігії.

Першочергове значення Міжнародного білля прав людини полягає в тому, що акти, які входять до нього, встановлюють загальнолюд-

ські стандарти прав і свобод. Тобто права людини отримали обґрунтування в міжнародному праві як мінімальний правовий стандарт, до якого повинні прагнути всі народи і держави. З моменту визнання цих прав кожна людина набуває певного правового статусу відповідно до міжнародного права.

Міжнародно-правові стандарти прав людини - це узгоджені державами загальнолюдські права й свободи, обов'язкові для держав заходи із забезпечення прав і свобод та охорони їх від посягань, а також надання особі юридичної можливості реалізовувати й захищати визнані права і свободи. Стандарти закріплюють нормативний мінімум, що визначає рівень державної регламентації з допустимими відступленнями у бік перевищення або конкретизації.

Міжнародні механізми захисту прав людини - це спеціалізовані міжнародні інструменти, організації та установи, безпосередньо спрямовані, на захист прав, людини та виконання міжнародно-правових актів з прав людини.

Залежно від рівня реалізації механізмів захисту прав людини розрізняються: універсальні механізми, які діють на рівні всього світу (наприклад, Рада ООН з прав людини, Верховний комісар ООН з прав людини, УВКБ ООН і т.д.); регіональні механізми, що діють у межах певного регіону (ОБСЄ, ЄСПЛ тощо).

Найважливіше значення в універсальному механізмі захисту прав людини має ООН. Усі її головні органи займаються питаннями, що стосуються прав людини. Особливу роль в цьому плані відіграє Рада Безпеки та Генеральна Асамблея ООН, які неодноразово давали відповідну оцінку масовим та грубим порушенням основних прав і свобод людини, трактуючи їх як реальну загрозу міжнародному миру та безпеці.

Згідно зі Статутом ООН, окрім Генеральної Асамблеї відповідальність за виконання функцій ООН у сфері прав людини несе Економічна та соціальна Рада ООН.

Рада з прав людини ООН була створена у 2006 р. як допоміжний орган ГА ООН у складі представників 47 держав. Вона відповідає за зміцнення діяльності щодо заохочення і захисту прав людини в усьому світі. Місця у Раді розподіляються між регіональними групами ООН таким чином: 13 Африці, 13 Азії, 6 країнам Східної Європи, 8 країнам Латинської Америки і Карибського басейну, а 7—Групі західноєвропейських та інших держав.

Посада Верховного комісара ООН із заохочення та захисту всіх прав людини була заснована у 1993 р. Верховний комісар призначається Генеральним секретарем ООН і затверджується Генеральною Асамблеєю ООН на чотирирічний період із можливістю продовження повноважень ще на один термін. Обов'язки Верховного комісара: заохочувати і захищати ефективне здійснення всіма людьми громадянських, культурних, економічних, політичних і соціальних прав; виконувати завдання, доручені йому компетентними органами системи ООН у галузі прав людини, представляти їм рекомендації з метою сприяння ефективному заохоченню і захисту всіх прав людини; заохочувати і захищати реалізацію права на розвиток і посилювати для цього підтримку з боку відповідних органів системи ООН; надавати через Центр з прав людини Секретаріату й іншим відповідним установам консультативні послуги, технічну та фінансову допомогу на прохання заінтересованої держави і, при необхідності, регіональних організацій з прав людини з метою підтримати здійснення заходів та програм у галузі прав людини; координувати відповідні навчальні та пропагандистські програми Організації Об'єднаних Націй в галузі прав людини; відігравати активну роль у справі усунення нинішніх перешкод і вирішення нових завдань на шляху до повної реалізації всіх прав людини й у справі недопущення продовження порушень прав людини у всьому світі; розширювати міжнародне співробітництво з метою заохочення і захисту всіх прав людини; координувати діяльність у сфері заохочення і захисту прав людини в рамках усієї системи ООН; здійснювати загальне керівництво діяльністю Центру з прав людини.

Відповідно до Статуту Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ), що був прийнятий у 1950 р., Верховний комісар, діючи під керівництвом Генеральної Асамблеї ООН, бере на себе обов'язки щодо надання міжнародного захисту під егідою ООН тим біженцям, які підпадають під дію Статуту, і щодо пошуку остаточного вирішення проблеми біженців шляхом сприяння урядам і приватним організаціям (за згодою відповідних урядів) у полегшенні добровільної репатріації вказаних біженців або їх асиміляції в нових країнах.

На основі Резолюції ГА ООН 60/251 була створена нова система моніторингу-Універсальний періодичний огляд. Це моніторинговий

механізм за дотриманням прав людини, у межах якого кожна держава-член ООН звітує щодо дотримання прав і свобод людини.

Європейський суд з прав людини утворено і діє на підставі Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р. Судді обираються Парламентською асамблеєю Ради Європи по одному від кожного члена Ради Європи, що ратифікував Конвенцію 1950 р., більшістю поданих голосів із трьох кандидатів, висунутих відповідною державою.

Для розгляду справ Суд засідає у складі одного судді, комітетами у складі трьох суддів, палатами у складі семи суддів і Великою палатою у складі сімнадцяти суддів.

Право на звернення до Європейського суду з прав людини зі скаргю про порушення прав людини, передбачених Конвенцією 1950 р. та протоколами до неї, мають держави-учасниці Конвенції, окремі фізичні особи або їх групи, а також неурядові організації. Колективна скарга від групи фізичних осіб може бути прийнята Судом до розгляду, якщо вона стосується одночасного порушення кількох однорідних прав двох чи більше осіб. Комерційні організації можуть звертатися зі скаргами про захист права власності та про захист права на добре ім'я. Рішення Суду у справі є обов'язковим для держави-учасниці Конвенції, і після набрання ним чинності передається Комітету Міністрів Ради Європи, який здійснює нагляд за його виконанням.

Конвенція 1959 р. передбачає наступні умови прийнятності скарг до ЄСЦП: вичерпання усіх національних засобів захисту порушеного права; подання скарги не пізніше шести місяців з дня остаточного вирішення справи органом національної юрисдикції; неанонімність скарги; подається учасником Конвенції лише на порушення прав, передбачених Конвенцією та протоколами до неї; не повинна порушувати питання, що вже були предметом розгляду Європейського суду з прав людини чи іншої процедури міжнародного розгляду; скарга повинна містити інформацію, необхідну для розгляду.

Рішення Великої палати, винесене по суті справи, є остаточним; рішення по суті справи, винесене Палатою у складі семи суддів, може бути оскаржене до Великої палати протягом трьох місяців.

Порядок виконання в Україні рішень Європейського суду з прав людини визначається Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Питання до семінарського заняття

1. Міжнародне право захисту прав людини як галузь міжнародного права.
2. Поняття, функції та принципи міжнародного захисту прав людини й основних свобод.
3. Поняття, природа та класифікація прав людини.
4. Покоління прав людини.
5. Поняття та зміст міжнародно-правових стандартів у сфері прав людини.
6. Основні міжнародно-правові акти про права людини та їх класифікація.
7. Загальна декларація прав людини як джерело універсальних міжнародно-правових стандартів прав людини.
8. Міжнародний пакт про громадянські й політичні права 1966 р.
9. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р.
10. Універсальні механізми захисту прав людини й основних свобод.
11. Регіональні механізми захисту прав людини й основних свобод.
12. Міжнародний контроль за дотриманням прав людини й основних свобод.
13. Європейська система захисту прав людини: загальна характеристика.
14. Захист прав осіб, що належать до національних та мовних меншин.

Література до теми

1. Антонович М. Україна в міжнародній системі захисту прав людини: теорія та практика. Київ : Вид. дім Києво-Могилянська акад», 2007. 383 с.
2. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основні галузі : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2004. 81 б с.
3. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть : учебник для вузов. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Волтере Клувер, 2007. 544 с.
4. Международное право: сборник документов / А. В. Трояновский, Ю. В. Чайковский; под ред. Засл. юриста Украины, зав. каф. межд. права и междунар. отнош. ОНЮА, к.Ю.П., Проф. М. В. Черкеса. Одесса : «Фенікс», 2010. 768 с.

5. Международное право = Völkerrecht: пер. с нем. / Вольфганг Граф Витцтум и др.; пред. сост. В. Бергман; науч. ред. и сост. укаіз. Т. ©. Яковлева. М.: ИнфотропикМедиа, 2011. Кн. 2. 992 с. (Сер.: Германская крьидическая литература: современный подход).

6. Мицик В. В. Права людини у міжнародному праві. Міжнародно-правові механізми захисту : підруч. для ВУЗІВ. Київ, Фенікс, 2010. 722 с.

7. Міжнародне публічне право: підручник : у 2 т. / В. В. Мицик, М. В. Буроменський, М. М. Гнатовський та ін.; за заг. ред. В. В. Мицика. Харків : Право, 2018. Т. 2 : Основні галузі. 2018. 624 с.

8. Міжнародне публічне право : підручник / В. М. Репецький, В. М. Лисик, М. М. Макієвіч та ін. ; за ред. В. М. Репецького. Київ : Знання, 2012. 437 с.

9. Тимченко Л. Д. Международное право. Вводный курс. Одеса: Фенікс, 2014. 320 с.

10. Сироїд Г. Л-Міжнародне публічне право : підручник. Одеса: Фенікс, 2018. 744 с.

11. Черкес М. Ю. Міжнародне право : підручник. К. : Правова єдність, 2009. 392 с.

а

Тема "10

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

Лекційний курс

Поняття і система міжнародного гуманітарного права. Становлення і кодифікація права збройних конфліктів. Право Гааги. Право Женеви. Джерела міжнародного гуманітарного права. Принципи міжнародного гуманітарного права. Види збройних конфліктів.

Правовий статус окремих категорій осіб у міжнародному гуманітарному праві. Захист поранених і хворих у період збройного конфлікту. Режим військового полону. Режим військової окупації. Захист цивільного населення під час війни.

Обмеження засобів і методів ведення війни. Захист культурних цінностей у період збройних конфліктів. Особливості регламентації морської і повітряної війни.

Виникнення і діяльність Міжнародного Комітету Червоного Хреста. Структура і завдання Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

Відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права.

Вступ до теми

Міжнародне гуманітарне право - це система принципів та норм міжнародного права, які регулюють відносини між державами щодо обмеження насильства у період збройного конфлікту. Головна мета міжнародного гуманітарного права - гуманізація ведення воєнних дій та полегшення страждань жертв війни.

Міжнародне гуманітарне право зобов'язує: а) щадити тих, хто не бере або припинив брати безпосередню участь у воєнних діях; б) обмежувати насильство в обсязі, необхідному для досягнення мети конфлікту (послабити військовий потенціал супротивної сторони)..

Обов'язок забезпечити дотримання норм міжнародного гуманітарного права покладається ші державу. Само держави зобов'я-

зані забезпечити дотримання міжнародного гуманітарного права всіма суб'єктами, які перебувають під їх владою, перш за все збройними силами.

Застосовувати міжнародне гуманітарне право зобов'язані всі сторони збройного конфлікту - і агресор, і жертва агресії, і збройні сили держави, і різноманітні неурядові збройні групи. У разі порушення МГП супротивником, сторона не має права відмовитись від дотримання МЛП.

Міжнародне гуманітарне право міститься у міжнародних договорах та міжнародних звичаях. До найбільш важливих міжнародних договорів належать чотири Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 р. та два Додаткові протоколи до них 1977 р. Міжнародні звичаї містять більш загальні правила захисту жертв війни.

Міжнародне гуманітарне право застосовується тільки у разі збройного, конфлікту. В інших ситуаціях насильства (порушення громадського порядку, внутрішньої напруженості та внутрішнього безладу) міжнародне гуманітарне право не застосовується. Розрізняють два види збройного конфлікту - міжнародний та неміжнародний. Міжнародний збройний конфлікт має місце між державами. До міжнародного збройного конфлікту відноситься окупація, яка не зустріла збройного опору.

Неміжнародний збройний конфлікт протікає на території однієї держави між збройними силами держави та організованою збройною групою, або між організованими збройними групами. Значення класифікації збройного конфлікту полягає в тому, що до них застосовується різний обсяг норм міжнародного гуманітарного права.

До міжнародного збройного конфлікту застосовуються чотири Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 р. та I Додатковий протокол до них 1977 р. До неміжнародних збройних конфліктів застосовується значно менший обсяг договірних норм — спільна стаття 3 Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р. та II Додатковий протокол до них 1977 р.

Спільна ст. 3 Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р. ще має назву «мінімальний гуманітарний стандарт», бо вона містить перелік основних правил, які повинні застосовуватися у будь-якому збройному конфлікті.

Міжнародне гуманітарне право є компромісом між двома основними положеннями: гуманності і військової необхідності, Міжна-

родне гуманітарне право можливо в тій мірі, в якій досягнуто баланс між ними. Кожна норма міжнародного гуманітарного права включає компроміс між військовою необхідністю та гуманністю.

Військова необхідність допускає застосування сили лише в такій мірі й такого характеру, які необхідні для досягнення законної мети конфлікту, тобто якомога скорішого повного або часткового підпорядкування ворога. Гуманність забороняє заподіяння страждань, ушкоджень та шкоди, які не є необхідними для досягнення законної мети конфлікту. Отже, міжнародне гуманітарне право допускає застосування сили в тих межах, в яких воно не суперечить гуманності. Цей баланс міститься у принципах міжнародного гуманітарного права.

Існують три основні принципи міжнародного гуманітарного права, що регламентують здійснення військових операцій, тобто ведення військових дій стороною у збройному конфлікті: принцип розрізнення," принцип пропорційності/сумірності, принцип обережності (прийняття запобіжних заходів). Вони призначені для захисту цивільних осіб від наслідків військових дій.

Окрім цих принципів існує заборона заподіяння зайвих ушкоджень або страждань, яка захищає комбатантів та інші законні цілі нападу.

Принцип розрізнення вимагає, щоб сторони у збройному конфлікті завжди проводили розрізнення між цивільними особами та Цивільними об'єктами з одного боку, і комбатантами та військовими об'єктами з іншого. Сторона в збройному конфлікті може здійснювати напад тільки на комбатантів або на військові об'єкти. Принцип розрізнення закріплено у ст. 48 ДПП та нормі 1 Звичайного міжнародного гуманітарного права.

Ані цивільне населення, ані окремі цивільні особи не повинні зазнавати нападів, якщо і доки вони не беруть безпосередньої участі у військових діях. Напади повинні суворо обмежуватися військовими об'єктами і не повинні спрямовуватися проти цивільних об'єктів.

Що стосується об'єктів, то військові об'єкти обмежуються тими об'єктами, які в силу свого характеру, розташування, призначення або використання здійснюють ефективний внесок у військові дії, та повне або часткове руйнування, захоплення чи нейтралізація яких дає певну військову перевагу за існуючих у даний момент обставин.

Похідним від принципу відмінності є заборона нападів невибіркового характеру: нападів, не спрямованих на конкретні військові

об'єкти (наприклад, стрілянина в різні боки або неспрянована на конкретний військовий об'єкт, яка тим самим загрожує безпеці цивільних осіб); нападів, при яких застосовуються методи або засоби ведення військових дій, які не можуть бути спрямовані на конкретні військові об'єкти; нападів, при яких застосовуються методи або засоби ведення військових дій, наслідки яких не можуть бути обмежені.

Принцип пропорційності (сумірності) забороняє напад, який може одночасно супутньо спричинити втрати життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб і завдати шкоди цивільним особам, які були б надмірними щодо конкретної та безпосередньої військової переваги, яку передбачається отримати. Цей принцип означає, що конкретна та безпосередня військова перевага, здобута в результаті військової операції, повинна переважати шкоду, завдану в процесі її реалізації цивільним особам та цивільним об'єктам. Ідеться не про цілеспрямований напад на цивільних осіб чи цивільні об'єкти, що є забороненим згідно з принципом розрізнення, а про ризик випадкової шкоди цивільним особам та/або об'єктам.

Згідно з принципом обережності, сторона, що здійснює напад, повинна зробити все можливе для упевнення, що об'єкти нападу є військовими об'єктами. Вона повинна обирати такі засоби і методи нападу, які дозволять уникнути випадкових втрат серед цивільного населення і випадкової шкоди цивільним об'єктам, або хоча б звести їх до мінімуму. Вона повинна утримуватися від нападу, якщо здається очевидним, що викликані ним втрати або збитки будуть, надмірними відносно конкретної та безпосередньої військової переваги, яку передбачається отримати. Повинно бути зроблено ефективне попередження про напади, які можуть торкнутися цивільного населення, за винятком, коли обставини цього не дозволяють. Також мають бути прийняті запобіжні заходи для захисту населення від наслідків нападів.

Заборона заподіяння надмірних ушкоджень і зайвих страждань. Заборонено застосовувати зброю, снаряди і матеріали, а також методи ведення війни, які можуть завдати надмірних ушкоджень або заподіяти зайвих страждань. Ця заборона стосується конкретно комбатантів.: у ній йдеться про заборону певних видів зброї, яка завдає комбатантам пошкодження неприйнятним чином. Хоча ця норма є загальновизнаною, існують розбіжності щодо належного

способу упевнитися, чи заподіює зброя надмірних ушкоджень або зайвих страждань.

Міжнародне гуманітарне право розподіляє усіх осіб на дві групи: цивільні особи та комбатанти. Цивільні особи - це всі особи, які не належать до комбатантів. Цивільні особи не мають права брати участь у збройному конфлікті, й тому вони мають імунітет від нападу. При безпосередній участі в бойових діях вони втрачають імунітет, не набуваючи привілеїв комбатанта. Серед цивільних осіб виділяють жінок, дітей, поранених та хворих як окремі підкатегорії, що мають спеціальні механізми захисту.

До комбатантів відноситься особовий склад збройних сил та деякі інші категорії (партизани). Комбатанти - це законні учасники війни. Вони мають право на насильство в межах, дозволених міжнародним гуманітарним правом, та не несуть за нього персональної відповідальності. При цьому вони є законною військовою ціллю. Комбатант, який вийшов зі строю (та припинив супротив) унаслідок поранення чи захоплення в полон, перестає бути військовою ціллю. Комбатант, що порушив міжнародне гуманітарне право, несе персональну відповідальність за свої дії, вони можуть кваліфікуватися як воєнні злочини.

Як окрему підкатегорію виділяють некомбатантів - осіб, що входять у склад збройних сил, але які не мають права застосовувати насильство. Це військовий медичний персонал, військові репортери, військові юристи. Вони також не є військовою ціллю.

Отже, до жертв війни належать окремі цивільні особи та цивільне населення в цілому, а також комбатанти, які припинили брати безпосередню участь у воєнних діях. Жертви війни належать до осіб, які захищаються міжнародним гуманітарним правом. Напад на них є воєнним злочином.

Міжнародне гуманітарне право детально регулює методи та засоби ведення воєнних дій. До заборонених методів ведення війни належать насамперед віроломство (ст. 37 ДП І) та віддання наказу не залишати нікого в живих (ст. 40 ДП І), інші методи. Заборонені засоби ведення війни (тобто зброя) встановлюються як загальними положеннями (ст. 35-36 ДП І), так і конкретними міжнародними Договорами. Критеріями заборони засобів ведення війни є невибірковість, завдання надмірної шкоди та зайвих страждань, завдання масштабної, довготривалої та суттєвої шкоди навколишньому природному середовищу.

Забороненими є: зброя масового знищення (ядерна, хімічна, біологічна); конкретні види звичайної зброї, які можуть вважатись такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію (боеприпаси, що містять осколки, які не піддаються виявленню, міни-пастки та інші). Ця заборона захищає саме комбатантів від засобів та методів війни, які спричиняють їм надмірних страждань або роблять їх загибель неминучою. Заборонено напад на навколишнє середовище чи використання природного середовища як засобу ведення війни.

Питання до семінарського заняття

1. Поняття міжнародного гуманітарного права.
2. Становлення та кодифікація міжнародного гуманітарного права.
3. Право Гааги. Право Женеви.
4. Джерела міжнародного гуманітарного права.
5. Принципи міжнародного гуманітарного права.
6. Види збройних конфліктів.
7. Правовий статус окремих категорій осіб у міжнародному гуманітарному праві.
8. Захист поранених і хворих у період збройного конфлікту.
9. Режим військового полону.
10. Режим військової окупації.
- II. Захист цивільного населення під час війни.
12. Обмеження засобів і методів ведення війни.
13. Виникнення і діяльність Міжнародного Комітету Червоного Хреста.
14. Структура і завдання Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.
15. Відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права.

Література до теми

1. Анри Дюнан «Воспоминание о битве при Сольферино» / Пер. с фр. С. Н. Норман. М. : МККК, 2004. 64 с. // <https://www.icrc.org/ru/document/vospominanie-o-bitve-pri-solférino-1904-g>
2. Давид Э. Принципы права вооруженных конфликтов : Международный Комитет Красного Креста, Москва, 2011.

3. Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права / передм. Т. Р. Короткий, Є. В. Лук'яченко ; вступ, стаття М. М. Гнатовський. Київ-Одеса : Фенікс; Товариство Червоного Хреста України, 2018. 40 с.

4. Міжнародне гуманітарне право. Посібник / М. М. Гнатовський, Т. Р. Короткий, А. О. Кориневич, В. М. Лисик, О. Р. Поєдинок, Н. В. Хендель; за ред. Т. Р. Короткого -Київ-Одеса: Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016.2017.145 с.: <https://helsinki.org.ua/publications/mizhnarodne-humanitarne-pravo-posibnyk/>

5. Международное гуманитарное право. Общий курс / Нильс Мельцер // https://www.icrc.org/ru/download/file/.../423_1_005_ihl_textbook_by_meizer_web.pdf

6. Міжнародне публічне право: підручник : у 2_т. / В. В. Мицик, М. В. Буроменський, М. М. Гнатовський та ін.; за заг. ред. В. В. Мицика. Харків : Право, 2018. Т. 2 : Основні галузі. 2018. 624 с.

7. Репецький В. М. Міжнародне гуманітарне право : підручник/В. М. Репецький, В. М. Лисик. К.: Знання, 2007.

8. The Use of Force against Ukraine and International Law. Jus Ad Bellum, Jus In Bello, Jus Post Bellum/ T.M.C. Asser Press T.M.C. Asser Press. 2018.

Тема Т

МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Лекційний курс

Поняття і джерела міжнародного кримінального права. Міжнародне кримінальне право *stricto sensu* та транснаціональне кримінальне право. Становлення міжнародного кримінального права.

Злочини проти загального міжнародного права. Злочин агресії, воєнні злочини, злочин проти людяності, геноциду. Міжнародна кримінальна відповідальність індивіда.

Міжнародні кримінальні судови установи. Міжнародні військові трибунали. Міжнародні кримінальні трибунали *ad hoc*. Міжнародний кримінальний суд.

Механізм та основні напрями міжнародного співробітництва щодо протидії транснаціональній злочинності.

Вступ до теми

Міжнародне кримінальне право — це галузь міжнародного права, яка виникла та сформувалась у ХХ ст. на основі закріплення міжнародно-правових механізмів притягнення індивідів до кримінальної відповідальності на міжнародному рівні. Вона включає дві підгалузі: міжнародне кримінальне право *stricto sensu* (міжнародна кримінальна відповідальність індивідів за злочини проти загального міжнародного права та система міжнародного кримінального правосуддя) і транснаціональне кримінальне право (питання взаємної правової допомоги, міжнародної боротьби зі злочинністю тощо).

Основним джерелом сучасного міжнародного кримінального права *stricto sensu* є Статут Міжнародного кримінального суду 1998 р. (Римський статут). Іншими джерелами є статuti та рішення міжнародних військових трибуналів, звичаєві та договірні джерела, що містять перелік міжнародних злочинів (Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 р., чотири Женевські конвенції 1949 р., присвячені захисту жертв війни, та Додаткові про-

токоли до них 1977 р., Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людяності 1968 р., Конвенція про припинення злочину апартеїду та покарання за нього 1973 р. тощо). Важливим джерелом є Резолюція 95 (!) Генеральної Асамблеї ООН «Ствердження принципів міжнародного права, що визнані Статутом Нюрнберзького трибуналу».

Міжнародна кримінальна відповідальність індивіда настає при скоєнні чотирьох складів злочинів проти загального міжнародного права: злочину агресії, воєнних злочинів, злочину проти людяності та геноциду (ст. 5, 6, 7, 8 та 8bis Римського статуту). Обов'язковою умовою міжнародної кримінальної відповідальності є притягнення індивіда до відповідальності саме органами міжнародного кримінального правосуддя.

Злочини проти загального міжнародного права - це найбільш серйозні злочини, кваліфікуючою ознакою котрих є наявність міжнародної кримінальної відповідальності індивіда. Вони є частиною більш широкої групи міжнародних злочинів, до яких належать усі злочини, криміналізовані міжнародним правом. Другою частиною міжнародних злочинів є конвенційні злочини, кримінальність яких встановлена окремими міжнародними договорами, але щодо яких відсутні міжнародні трибунали та суди для притягнення індивідів до відповідальності. Ці договори передбачають обов'язки держав криміналізувати такі злочини на національному рівні (піратство, угон літаків, тероризм та інші).

Злочин геноциду заборонено Конвенцією про запобігання злочину геноциду і покарання за нього 1948 р. Відповідно до ст. II Конвенції, під геноцидом розуміють такі дії, що вчиняються з наміром знищити, повністю або частково, будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку: а) вбивство членів такої групи; б) заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або розумового розладу членам такої групи; в) зумисне створення для такої групи життєвих умов, розрахованих на її повне або часткове фізичне знищення; ^ здійснення заходів, розрахованих на запобігання народженню дітей у середовищі такої групи; д) насильницька передача дітей з однієї групи до іншої. Аналогічне визначення міститься у статутах міжнародних трибуналів, створених після 1948 р., та у Римському статуті. Норма, яка забороняє геноцид, належить до *Jus cogens*.

Під злочинами проти людяності визнаються будь-які дії, що вчиняються в рамках широкомасштабного або систематичного напа-

ду на будь-яких цивільних осіб, якщо такий напад вчинюється свідомо: вбивство; винищення; поневолення; депортація або примусове переміщення населення; ув'язнення або інше жорстоке позбавлення фізичної свободи на порушення основоположних норм міжнародного права; катування; зґвалтування, перетворення на сексуальних рабів, примушування до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація або будь-які інші форми сексуального насильства подібної тяжкості; переслідування будь-якої групи або спільноти, яку можна ідентифікувати за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, тендерними або іншими мотивами, які повсюдно визнані неприпустимими згідно з міжнародним правом; насильницьке зникнення людей; злочин апартеїду; інші нелюдські дії аналогічного характеру, які полягають у навмисному завданні сильних страждань, значних тілесних ушкоджень або значної шкоди психічному чи фізичному Здоров'ю (гі. I ст. 7 Римського статуту).

Воєнними злочинами вважаються серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, за які передбачена міжнародна кримінальна відповідальність індивідів. Найбільш повною кодифікацією інституту воєнних злочинів є ст. 8 Римського статуту.

• Злочин агресії визначається як планування, підготовка, ініціювання чи здійснення особою, яка здатна фактично здійснювати керівництво або контроль за політичними чи військовими діями держави, акту агресії, який в силу свого характеру, серйозності та масштабів є грубим порушенням Статуту ООН (п. 1 ст. 8-біс Римського статуту). Перелік актів агресії подається у відповідності з «Визначенням агресії», ухваленим ГА ООН 14 грудня 1974 р. (резолюція 3314/ XXIX). Юрисдикція Міжнародного кримінального суду щодо злочину агресії має особливості, пов'язана з прийняттям визначення злочину агресії на Конференції з перегляду Римського статуту (2010 р., м. Кампала, Уганда) та рішення держав-учасниць щодо початку здійснення юрисдикції Міжнародного кримінального суду за злочином агресії, яке набрало чинності 17 липня 2018 р. Порядок здійснення та сфера поширення такої юрисдикції має особливості порівняно з іншими злочинами проти міжнародного права.

Міжнародне кримінальне правосуддя бере початок зі створення Міжнародного військового трибуналу («Нюрнберзький трибунал») у 1945 р., який передбачав індивідуальну кримінальну відповідальність за злочини проги миру, воєнні злочини та злочини проти людя-

ності, а також Токійського трибуналу (Міжнародний військовий трибунал для Далекого Сходу) у 1946 р. Подальше Радою Безпеки ООН було створено Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії (1993 р.), Міжнародний кримінальний трибунал щодо Руанди (1994 р.). Усі ці трибунали було створено для притягнення до відповідальності за злочини проти загального міжнародного права в рамках конкретних ситуацій (міжнародні кримінальні трибунали *ad hoc*). Тому значним кроком стало прийняття на Римській дипломатичній конференції Статуту Міжнародного кримінального суду у 1998 р., який набрав чинності 1 липня 2002 р. і став першим постійним міжнародним органом міжнародного кримінального правосуддя.

Джерелами, які застосовує Міжнародний кримінальний суд, є Римський статут, Елементи злочинів та Правила процедури і доказування. Він повинен брати до уваги застосовні міжнародні договори, принципи і норми міжнародного права (звичайне міжнародне право), загальні принципи права. Його штаб-квартира знаходиться у м. Гаага (Нідерланди). Міжнародний кримінальний суд діє на основі принципу комплементарності (доповнюваності), відповідно до якого він не замінює юрисдикцію національних судів щодо злочинів проти міжнародного права, а доповнює її. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду застосовується, коли держава не може або не бажає вести розслідування чи здійснювати кримінальне провадження належним чином.

Організаційно Міжнародний кримінальний суд складається із Президії, Відділення попереднього провадження, Судового відділення, Апеляційного відділення, Канцелярії Прокурора та Секретаріату. До складу Суду входить вісімнадцять суддів, які обираються державами-учасниками Римського статуту на строк у дев'ять років.

Україна визнала юрисдикцію Міжнародного кримінального суду щодо воєнних злочинів та злочинів проти людяності, скоєних на території України, починаючи з 20 лютого 2014 року. Процедура розгляду справи у Міжнародному кримінальному суді є тривалою та багатоступінчастою. Першим етапом є проведення попереднього розслідування ситуації в Україні Прокурором Міжнародного кримінального суду. Результати розслідування відображені у Звітах Офісу Прокурора Міжнародного кримінального суду починаючи з 2016 р. -

У системі міжнародного кримінального правосуддя діють «змішані» («інтернаціоналізовані», «гібридні») суди, що засновуються

на основі угоди між ООН та державою. До їх юрисдикції можуть входити як злочини проти загального міжнародного права, так і злочини за національним кримінальним законодавством, і до їх складу можуть входити як міжнародні, так і національні судді (Спеціальний суд щодо Сьєрра-Леоне, Спеціальний трибунал щодо Лівану, Вищий кримінальний суд Іраку, Надзвичайні палати в судах Камбоджі, Колегії з виключною юрисдикцією щодо серйозних злочинів у Східному Тиморі, Спеціальні колегії щодо воєнних злочинів Боснії та Герцеговини тощо).

Транснаціональне кримінальне право регулює правове співробітництво між державами, спрямоване, на протидію транснаціональним злочинам (злочинам міжнародного характеру).

Джерелами транснаціонального кримінального права є міжнародні договори, присвячені боротьбі зі злочинами міжнародного характеру, а також співробітництво у боротьбі зі злочинністю.

Відповідно Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р., злочин, вчинений за участі організованої злочинної групи, носить транснаціональний характер, якщо він: а) вчинений у більш ніж одній державі; б) вчинений в одній державі, але істотна частина його підготовки, планування, керівництва або контролю мала місце в іншій державі; в) вчинений в одній державі, але за участю організованої злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність у більш ніж одній державі; г) вчинений у одній державі, але його істотні наслідки мають місце в іншій державі.

Злочини міжнародного характеру, криміналізовані у будь-яких міжнародних договорах, носять назву «конвенційні злочини». Відповідальність за такі злочини настає за національним правом, в органах національної юрисдикції. До конвенційних злочинів належать піратство, ненадання допомоги на морі, работоргівля, торгівля людьми, незаконне ввезення мігрантів, підробка грошових знаків, легалізація злочинних доходів, найманство, міжнародний тероризм, забруднення морського середовища, корупція, незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин, незаконна торгівля вогнепальною зброєю, культурними цінностями, а також кіберзлочини й злочини проти навколишнього середовища.

Важливою складовою транснаціонального кримінального права є міжнародне, співробітництво щодо боротьби зі злочинністю; що здійснюється на дві- та багатосторонньому рівнях. До типових видів пра-

вової допомоги у кримінальних справах належить отримання свідчень і заяв від окремих осіб, сприяння в отриманні свідчень від затриманих або інших осіб, встановлення особи, надання необхідної для слідства інформації, речових доказів, документів, проведення експертиз, пересилка матеріалів прокурорської та слідчої діяльності, виконання окремих процесуальних дій, здійснення наглядових функцій, пов'язаних з розслідуванням злочинів, сприяння розшуку злочинців тощо.

На багатосторонньому рівні держави співпрацюють у боротьбі зі злочинністю в рамках міжнародних організацій (Міжнародна організація кримінальної поліції - Інтерпол, Офіс ООН з наркотиків та злочинності, Всесвітня митна організація, система Європейського ордеру на арешт, Європол, Євроюст, Європейська судова мережа з кримінальних справ тощо).

Питання до семінарського заняття

1. Поняття і джерела міжнародного кримінального права.
2. Становлення міжнародного кримінального права. •'
3. Міжнародне кримінальне право *stricto sensu* та транснаціональне кримінальне право.
4. Злочини проти загального міжнародного права.
5. Міжнародна кримінальна відповідальність індивіда.
6. Поняття й відповідальність за агресію.
7. Поняття й відповідальність за геноцид.
8. Поняття й відповідальність за воєнні злочини.
9. Поняття й відповідальність за злочини проти людяності.
10. Міжнародне Кримінальне правосуддя.
11. Міжнародний кримінальний суд.
12. " Міжнародні кримінальні трибунали *ad hoc*.
13. Транснаціональні злочини.
14. Транснаціональне кримінальне право.

Література до теми

1. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основні галузі : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. К.: Либідь, 2004. 816 с.
2. Верле Г. Принципы международного уголовного права: учебник.: пер. с англ., С. В. Саяпина. Одесса : «Фенікс», 2011. 910 с.

3. Міжнародне публічне право: підручник : у 2 т. / В. В. Мицик, М. В. Буроменський, М. М. Гнатовський та ін.; за заг. ред. В. В. Мицика. Харків : Право, 2018. Т. 2 : Основні галузі. 2018. 624 с.

4. Міжнародне публічне право : підручник / В. М. Репецький, В. М. Лигонь, М. М. Маківсич та ін. ; за ред. В. М. Репецького. Київ : Знання, 2012. 437 с.

5. Теорія та практика міжнародного кримінального права : підручник / Зелінська Н. А., Андрейченко С. С., Дрьоміна-Волок Н. В., Ковадв Д. О.; за ред. проф. Зелінської Н. А. Одеса: Фенікс, 2017. 582 с.

6. The Use of Force against Ukraine and International Law. Jus Ad Bellum, Jus In Bello, Jus Post Bellum/ T.M.C. Asser Press T.M.C. Asser Press, 2018.

Тема 12

ТЕРИТОРІЯ Й ІНШІ ПРОСТОРИ

Лекційний курс

Поняття та види територій у міжнародному праві. Правовий режим і правовий статус територій. Умовна територія. Демілітаризовані й нейтралізовані території.

Поняття територіального верховенства. Юридична природа та склад державної території. Правові підстави і способи зміни державної території. Поняття, види й правовий режим державних кордонів. Способи встановлення державного кордону. Делімітація та демаркація кордонів. Шенгенські угоди.

Міжнародні ріки. Трансграничні ріки. Правовий режим міжнародних рік. Правовий режим Дунаю. Режим судноплавства по Дунаю.

Правовий режим Арктики. Секторальний принцип розподілу арктичних просторів. Співробітництво приарктичних держав у сфері охорони й освоєння Арктики.

Міжнародно-правовий режим Антарктики. Режим наукових досліджень в Антарктиці. Система Договору про Антарктику. Міжнародно-правовий режим використання ресурсів Антарктики.

Вступ до теми

Під територією в міжнародному праві розуміється вся Земна куля з її сухопутною та водною поверхнею, надрами і повітряним простором, а також космічний простір.

За правовим режимом, територія поділяється на три основні види: 1) державна територія, 2) міжнародна територія, 3) територія зі змішаним режимом.

До міжнародної території входять наступні простори: відкрите море за межами виключних економічних зон прибережних держав і повітряний простір над ним, Міжнародний район морського дна, Антарктика, космічний простір, включаючи Місяць та інші небесні тіла. Міжнародні території не підлягають національному привласненню,

на них розповсюджується свобода доступу, вони відкриті для дослідження і використання всіма державами на основі рівності, відповідно до міжнародного права.

Територія зі змішаним режимом - це територія, на якій одночасно діють норми міжнародного та національного права. До таких територій належать прилегла зона, континентальний шельф і виключна економічна зона. До територій зі змішаним режимом також відноситься державна територія міжнародного користування, що включає міжнародні річки, міжнародні протоки, міжнародні канали, а також острови, відносно яких існують спеціальні міжнародні договори (наприклад, архіпелаг Шпіцберген).

У міжнародному праві виділяють також умовні території, до яких належать об'єкти, розташовані поза межами державної території, на які поширюється суверенітет відповідної держави (повітряні, морські, річні судна, космічні об'єкти, штучні острови та споруди у морі, на його дні, в Антарктиці, приміщення дипломатичних представництв та консульських установ).

Під державною територією розуміється просторова сфера дії державного суверенітету, сфера територіальної юрисдикції держави. До складу державної території входять: сухопутна територія (поверхня суші), включаючи острови; водна територія (акваторія), що включає вода річок, озер та інших водоймищ, що знаходяться в межах території даної держави, внутрішні морські води і територіальне море; земні надра; повітряний простір, розташований над вищевказаними просторами. _ .

До внутрішніх морських вод належать: води портів; води заток, бухт, лиманів, ширина входу в які не перевищує 24 морські милі; історичні затоки; води, розташовані в сторону берега від прямих вихідних ліній. .

Під територіальним морем розуміють прибережний морський пояс шириною до 12 морських миль, що знаходиться під суверенітетом прибережної держави.

Важливою частиною державної території, джерелом природних багатств о надра, які знаходяться під сухопутною і водною територією держави. Глибина надр необмежена і теоретично має вигляд конусу, вершиною якого є центр Земної кулі.

Повітряна територія є повітряним простором, що знаходиться над сухопутною і водною територією держави. Висотна межа повітряної території проходить на висоті 100-110 км над рівнем моря. .

Г-.

Способи придбання державної території поділяються на первинні й похідні. Історично до первинних способів належить «первинне привласнення» або «окулярна окупація», Пізніше в міжнародному праві з'явилася вимога «ефективної окупації», тобто практичного, господарського освоєння відкритих територій, Сьогодні до первинних способів придбання державної території належить прирощення території, яка полягає у встановленні державою суверенітету над утворюваними новими ділянками суші.

Похідні способи полягають у переході території однієї держави до складу території іншої як на договірній, так і на позадоговірній основі.

До договірних способів придбання державної території належать: цесія (поступка території) - передача території однієї держави іншій за домовленістю між ними. Прикладом цесії може служити поступка в 1867 р. Росією Аляски США за 7,2 млн. доларів; обмін, наприклад, рішення про обмін територіями (у районі с. Паланка, Одеської області), ухвалене у 1999 р. між Україною і Республікою Молдова, за яким Молдова дістає доступ до річки Дунай і віддає належну їй ділянку, що проходить по території України; дарування території, наприклад, за шлюбним контрактом між царюючими особами; продаж території, наприклад, придбання в 1803 р. США у Франції Луїзіани; плебісцит - всенародне голосування щодо територіальних змін.

Ад'юдикація - це передача частини території однієї держави іншій на підставі рішення міжнародного судового органу, яке є правомірним за умови, якщо держави, що сперечаються, мають достатні для цього правові підстави і якщо обидві держави визнають юрисдикцію даного суду.

Не визнаються правомірними такі способи придбання території, як дебелляція (завоювання, захоплення території за допомогою сили) і анексія (подарунок переможцю, незаконне відторгнення території).

Державний кордон - юридично обґрунтована умовна лінія та вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, яка визначає межі державної території. Значення кордонів обумовлено тим, що вони визначають межі територіальної юрисдикції держави.

Міжнародне право зобов'язує утримуватися від будь-яких посягань на кордони інших держав, від будь-яких вимог або дій, спрямованих на захоплення частини або всієї території будь-якої держави, кордони можуть змінюватися мирним шляхом, відповідно до міжнародного права.

Залежно від виду території розрізняють сухопутні, водні та повітряні кордони, а також кордони надр. Сухопутні кордони, проведені за характерними позначками, лініями рельєфу або ясно видимими орієнтирам (річки, гори тощо), мають назву орографічних. При цьому мають враховуватися інтереси місцевого населення. Відомі також так звані астрономічні кордони, що співпадають із меридіанами і паралелями географічної сітки. У багатьох випадках кордони доводиться проводити між умовними позначками без природних орієнтирів, шляхом проведення прямих ліній, - це геометричні кордони. Широко застосовувалися такі кордони при розмежуванні колоніальних володінь Африки.

Водні кордони на річках встановлюються таким чином: якщо річка судноплавна, то посередині головного фарватеру або по тальвегу (лінії найбільших глибин); якщо ж річка несудохідна - по її середині; якщо річка має декілька рукавів - посередині головного рукава. На озерах та інших водоймищах кордон проходить по прямій лінії, що з'єднує виходи сухопутного кордону до берегів водоймища. Після створення водосховища або іншого штучного водоймища кордон залишається на тому ж місці, де він проходив до затоплення, - ліпше перетворюється з сухопутного на водний. На мостах і дамбах кордон проходить по центру цих споруд або по технологічній осі, незалежно від лінії водного кордону.

Морські кордони - це зовнішні кордони територіальних вод держави.

Повітряні кордони - умовна проекція сухопутних і водних кордонів держави, що обмежують стовп повітря над сухопутною й водною територією держави. Висотна межа повітряного кордону встановлюється на відстані 100-110 км від поверхні моря, оскільки саме на цій висоті знаходиться мінімальний перигей орбіти штучного супутника Землі.

Проведення кордону проходить у дві стадії. Перша стадія називається делімітацією - це детальний опис кордону в договорі та його нанесення на карту. Після цього кордон визначається на місцевості, встановлюються прикордонні знаки, складаються відповідні документи - це стадія демаркації. Відновлення або оновлення раніше встановленого кордону називається редемаркацією.

Міжнародні річки - це річки, що протікають по території декількох держав або розділяють території декількох держав. Розрізняють

власне міжнародні річки - судноплавні річки, що мають вихід до моря і використовуються для цілей інтенсивного торгового судноплавства; транскордонні річки (багатонаціональні) - ті, що протікають по території декількох держав і не мають виходу до моря, вони є або несудноплавні, або судноплавство по них носить місцевий характер: та прикордонні - річки, що розділяють території держав.

У визначенні статусу міжнародних річок найбільша роль надається міжнародному праву, режим транскордонних і прикордонних річок визначається за взаємною згодою прибережних держав.

Антарктика - це область земної кулі, що охоплює власне материк Антарктиду площею близько 14 млн. кв. м, що складає 1/10 площі суші земної кулі й прилеглі до нього ділянки Атлантичного, Індійського та Тихого океанів, включаючи розташовані там остро́ви, від Південного полюса до 60-ї паралелі південної широти.

З метою визначення міжнародно-правового режиму Антарктики у 1959 р. було укладено Договір про Антарктику. Він встановив режим нейтралізованої і демілітаризованої території, тобто Антарктика використовується лише в мирних цілях. На її території заборонено створювати військові бази, проводити маневри, випробовувати зброю. Закріплена свобода наукових досліджень. Особи в Антарктиці знаходяться під персональною юрисдикцією своєї держави.

Договір про Антарктику 1959 р. є основою ряду суміжних угод, які разом зі заходами, прийнятими в рамках Договору про Антарктику та суміжних угод, нерідко називають Системою Договору про Антарктику. До цих угод належать: Протокол з охорони навколишнього середовища До Договору про Антарктику 1991 р., Конвенція про збереження морських живих ресурсів Антарктики 1980 р., Конвенція про збереження тюленів Антарктики 1972 р. У цілому система, заснована на Договорі про Антарктику, представляє собою ефективний механізм, який забезпечує збереження життєво важливого для всього людства регіону.

Арктика - розташована навколо Північного полюсу область земної кулі, що включає Північний Льодовитий океан з островами і прилеглі частини Атлантичного та Тихого океанів. У нього також входять північні частини материків Євразія та Північна Америка в межах полярного кола. Приарктичними країнами є Росія, Канада, США, Данія (завдяки Гренландії), Норвегія, а також Ісландія, Фінляндія та Швеція.

Правовий режим Арктики встановлюється міжнародним правом, а також законами приарктичних держав, Режим морських просторів Арктики є загальним, але має деяку специфіку. На Арктику розповсюджується загальне положення Конвенції з морського права 1982 р. щодо права прибережної держави приймати і забезпечувати дотримання недискримінаційних законів і правил щодо запобігання, скорочення та збереження під контролем забруднення морського середовища з суден у вкритих кригою районах (ст. 234). Це право діє в межах виключної економічної зони.

Особливості режиму морських просторів Арктики виявляються, по-перше, у тому, що, оскільки природа Арктики особливо чутлива до негативних впливів, приарктичні держави прийняли національні закони про охорону природного середовища регіону. '

Друга особливість стосується прибережного судноплавства. Норвегія і Канада своїми законами встановили особливий режим для такого судноплавства.

Питання до семінарського заняття

1. Поняття і види територій у міжнародному праві.
2. Поняття «правовий статус» і «правовий режим» території.
3. Міжнародні території та простори.
4. Демілітаризовані та нейтралізовані території.
5. Юридична природа і склад державної території.
6. Морська територія держави.
7. Правові підстави і способи зміни державної території.
8. Державні кордони. Способи встановлення державних кордонів.
9. Делімітація і демаркація кордонів.
10. Режим державного кордону.
11. Шенгенські угоди.
12. Міжнародно-правове регулювання режиму рік.
13. Правовий режим міжнародних рік.
14. Правове регулювання судноплавства по Дунаю.
15. Режим Арктики. Секторальний принцип розподілу арктичних просторів..
16. Співробітництво приарктичних держав у сфері охорони й освоєння Арктики.
17. Міжнародно-правовий режим Антарктики.

Тема 13

МІЖНАРОДНЕ МОРСЬКЕ ПРАВО

18. Режим наукових досліджень в Антарктиці.
19. Міжнародно-правовий режим використання ресурсів Антарктики.

Література до теми

1. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основні галузі : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2004. 816 с.
2. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть : учебник для вузов. 3-е изд., перераб и доп. М.: Волтере Клувер, 2007. 544 с.
3. Международное право: сборник документов /А. В. Трояновский, Ю. В. Чайковский; под ред. Засл. юриста Украины, зав. каф. межд. права и междунар. отнош. ОНЮА, К.Ю.Н.; проф. М. Ё. Черкеса. Одесса : «Фенікс», 2010. 768 с.
4. Международное право = Volkerrecht : пер. с нем. / Вольфганг Граф Витцтум и др.; пред. сост. В. Бергман; науч. ред. и сост. указ. Т. Ф. Яковлева. М. : Инфотропик Медиа, 2011. Кн. 2. 992 с. (Сер.: Германская юридическая литература: современный подход).
5. Міжнародне публічне право: підручник : у 2 т. / В. В. Мицик, М. В. Буруменський, М. М. Гнатовський та ін.; за заг. ред. В. В. Мицика. Харків : Право, 2018. Т. 2 : Основні галузі. 2018. 624 с.
6. Міжнародне публічне право : підручник / В. М. Репецький, В. М. Лисик, М. М. Маківіч та ін. ; за ред. В. М. Репецького. Київ : Знання, 2012. 437 с. .
7. Тимченко Л.-Д. Международное право. Вводный курс. Одеса' Фенікс, 2014. 320 с.
8. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право : підручник. Одеса : Фенікс, 2018. 744 с.
9. Черкес М. Ю. Міжнародне право : підручник. К. : Правова єдність, 2009. 392 с.

Лекційний курс

Поняття міжнародного морського права. Принципи міжнародного морського права. Кодифікація міжнародного морського права. Загальна характеристика Конвенції ООН з морського права 1982 р. Поняття правового режиму та правового статусу морських просторів.'

Внутрішні морські води та їх правовий режим. Особливості правового статусу Азовського моря. Правовий режим територіальних вод. Право мирного проходу.

Правовий режим виключної економічної зони. Законодавство України про виключну економічну зону. Правовий режим континентального шельфу. • Кодифікація норм про континентальний шельф. Межі континентального шельфу. Відкрите море і його правовий режим. Свободи відкритого моря. Поняття, й межі Міжнародного району морського дна. Правовий статус Міжнародного району морського дна. Використання, ресурсів Міжнародного району морського дна.

Поняття та види міжнародних, проток. Правовий статус і режим міжнародних проток. Режим Чорноморських проток. М іжнародні канали. Режим плавання у міжнародних каналах. .

Вступ до теми

Міжнародне морське право -це галузь сучасного міжнародні права, яка складається з принципів і норм, що встановлюють правовий статус і режим морських просторів, а також регулюють відносини між суб'єктами міжнародного права щодо їх діяльності у Світовому океані.

Міжнародне морське право є однією з найдавніших галузей міжнародного права. Становлення даної галузі як галузі сучасного міжнародного права нерозривно пов'язане з його кодифікацією. Вона проходила в кілька етапів.

Процес кодифікації відбувався на трьох конференціях ООН з морського права. Завершенням першого етапу кодифікації стало прийняття ряду конвенцій: з відкритого моря, про територіальне море і прилеглі зони, про континентальний шельф, рибальство й охорону живих ресурсів відкритого моря.

Результатом другого етапу кодифікації стало прийняття Конвенції з морського права 1982 р. Конвенція 1982 р. встановлює правовий статус і правовий режим територіального моря, архіпелажних вод, прилеглої зони, виключної економічної зони, континентального шельфу, Міжнародного району морського дна, відкритого моря, встановлює систему вирішення спорів за Конвенцією, регулює деякі види використання Світового океану.

Існує декілька видів водних просторів, що відрізняються між собою за правовим режимом: внутрішні води; територіальні води (територіальне море); прилегла зона; континентальний шельф; виключна економічна зона; відкрите море; Міжнародний район морського дна; міжнародні проливи та канали; архіпелажні води.

Внутрішні води - це морські простори, розташовані між берегом і вихідною лінією відліку територіальних вод держави. До складу внутрішніх морських вод належать: води портів; води заток, бухт, лиманів, ширина входу в які не перевищує 24 морські милі; історичні затоки; води, розташовані в сторону берега від прямих вихідних ліній.

Режим внутрішніх вод визначається і встановлюється прибережною державою. Так, вона може повністю заборонити або обмежити вхід іноземних судів у свої внутрішні води. У внутрішніх водах держава має право в повному обсязі здійснювати свою кримінальну, цивільну та адміністративну юрисдикцію над іноземними суднами.

Територіальне море - це пояс морських вод шириною до 12 морських миль, що обчислюється від вихідних ліній. Територіальне море входить до складу державної території, правовий режим якого визначається як законодавством прибережної держави, так і нормами міжнародного права. Лінія, кожна точка якої знаходиться від вихідної лінії на відстані, що дорівнює ширині територіального моря, утворює зовнішню межу територіального моря, та є лінією державного кордону.

Іноземні судна та військові кораблі користуються правом мирного проходу через територіальне море. При цьому підводні човни мають йти на поверхні, з піднятим державним прапором. Конвенція 1982

р. містить перелік дій, які вважаються такими, що порушують мир, порядок або безпеку прибережної держави при проході іноземним судном територіальних вод: погроза силою або її застосування проти прибережної держави; будь-які маневри або навчання зі зброєю будь-якого виду; збирання інформації на шкоду обороні або безпеці, прибережної держави; пропаганда, що має на меті зазіхання на оборону або безпеку прибережної держави; підйом у повітря, посадка або прийняття будь-якого літального апарата або військового пристрою; порушення митних, фіскальних, імміграційних або санітарних законів і правил прибережної держави; навмисне і серйозне забруднення; рибальська діяльність; проведення досліджень; створення перешкод функціонуванню будь-яких систем зв'язку.

Відповідно до ст. 55 Конвенції з морського права 1982 р. виключної економічна зона це район, який знаходиться за межами територіального моря і прилягає до нього, на який не поширюється суверенітет прибережної держави. Ширина виключної економічної зони не повинна перевищувати 200 морських миль, що відраховуються від вихідних ліній, від яких відмірюється ширина територіального моря. Юрисдикція прибережної держави у виключній економічній зоні є ресурсною.

■ Континентальний шельф включає морське дно і надра підводних районів, що розташовані за межами територіального моря прибережної держави до зовнішньої підводної окраїни материка або на віддалі 200 морських миль від вихідних ліній, від яких відмірюється ширина територіального моря, коли зовнішній кордон підводної окраїни материка не поширюється на таку відстань. У випадках, коли підводна окраїна материка поширюється більш ніж на 200 морських миль, допускається проведення зовнішньої межі континентального шельфу на віддалі 3 50 морських миль від вихідних ліній, але не далі 100 морських миль від 2500-метрової ізобати. Прибережна держава здійснює над континентальним шельфом суверенні права щодо розвідки та розробки природних ресурсів, а саме - мінеральних ресурсів дна й надр, а також живих організмів.

Відкрите море - це простір, що знаходиться за межами територіального моря, на яку не поширюється суверенітет будь-якої держави. В основі правового режиму даного простору лежить принцип свободи відкритого моря. Відповідно до ст. 87 Конвенції 1982 р., усі держави(у тому числі й ті, що не мають виходу до моря) мають у'

відкритому морі право: на свободу судноплавства; свободу польотів; свободу прокладати підводні кабелі й трубопроводи; свободу рибальства; свободу зводити штучні острови й інші установки; свободу наукових досліджень.

Питання до семінарського заняття

1. Поняття галузі «міжнародне морське право» та об'єкт її регулювання./,
2. Кодифікація міжнародного морського права.
3. Загальна, характеристика Конвенції ООН з морського права 1982р. /t; . /;t".,.,'
4. Класифікація морських просторів. , ..
5. Внутрішні морські води та їх правовий режим.
6. Особливості правового статусу Азовського моря.
7. Поняття та межі територіальних вод.
8. Правовий режим територіальних вод.
9. Правовий режим прилеглої зони.
10. Правовий режим виключної економічної зони.
11. Поняття континентального шельфу.
12. Правовий режим континентального шельфу.
13. Делімітація континентального шельфу.
14. Поняття та правовий режим відкритого моря
15. Правовий статус Міжнародного району морського дна.
16. Поняття й види міжнародних проток.
17. Режим Чорноморських проток.
18. Правовий статус і режим міжнародних каналів.
19. Режим плавання міжнародними каналами.

Література до теми

1. Анцелевич Г. А. Актуальные проблемы современного международного морского права / Г. А. Анцелевич. — К. Украинская академия внешней торговли, 2006.
2. Анцелевич Г. А. Международное морское право / Г. А. Анцелевич. - К. Изд. дом «Слово», 2004. 400.
3. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основні галузі : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2004. 816 с.

4. Международное право: сборник документов / А. В. Трояновский, Ю. В. Чайковский; под ред. Засл. юриста Украины, зав. каф. межд. права и междунар. огнош. ОНЮА, кло.н., проф. М. Е. Черкеса. Одесса : «Фенікс», 2010.768 с.

5. Международное право = Volkerrecht : пер. с нем. / Вольфганг Граф Витцгум и др.; пред. сост. В. Бергман; науч. ред. и сост. указ. Т. Ф. Яковлева. М. : Инфогропик Медиа, 2011. Кн. 2. 992 с. (Сер.; Германская юридическая литература: современный подход).

6. Міжнародне публічне право: підручник : у 2 т. / В. В. Мицик, М В. Буроменський, М. М. Гнатовський та ін.; за заг. ред. В. В. Мицика. Харків : Право, 2018. Т. 2 : Основні галузі. 2018. 624 с.

7. Міжнародне публічне право : підручник / В. М. Репецький, В. М. Лисик, М. М. Макієвіч та ін.; за ред. В. М. Репецького. Київ : Знання, 2012. 437 с. ■

8. Тимченко Л. Д. Международное право. Вводный курс. Одеса: Фенікс, 2014.320 с.

9. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право : підручник. Одеса : Фенікс, 2018.744 с.

10. Шемякин А. Н. Право пользования морем (генезис структуры и содержания): монография. Одесса: Астропринт, 2004. С. 223-225.

Тема 14

ПРАВО МИРНОГО ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ

Лекційний курс

Загальна характеристика права мирного вирішення міжнародних спорів. Джерела права мирного вирішення міжнародних спорів. Поняття та види міжнародних спорів. Поняття мирних засобів вирішення міжнародних спорів. Класифікація мирних засобів вирішення міжнародних спорів.

Безпосередні переговори та консультації. Міжнародні примирливі процедури. Добрі послуги й посередництво. Слідчі й погоджувальні процедури.

Міжнародний арбітраж. Постійна палата третейського суду. Арбітраж *ad hoc*.

Міжнародні судові процедури. Міжнародний Суд ООН. Склад і юрисдикція Міжнародного Суду ООН. Судочинство в Міжнародному Суді ООН. Міжнародний трибунал з морського права. Суд Європейського Союзу. Європейський Суд з прав людини. Міжамериканський суд з прав людини.

Процедура вирішення спорів у міжнародних організаціях. Міжнародна процедура примирення в органах ООН. Вирішення міжнародних спорів у спеціалізованих установах ООН. Мирне вирішення міжнародних спорів у рамках регіональних організацій. Вирішення спорів у ОБСЄ.

Вступ до теми .

Право мирного вирішення міжнародних спорів - галузь міжнародного права, яка складається з міжнародно-правових норм і принципів, що регулюють вирішення спорів мирними засобами між суб'єктами міжнародного права.

Принцип мирного вирішення міжнародних спорів знайшов своє закріплення в Статуті ООН 1945 р., Декларації про принципи міжна-

родного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй 1970 р., Манільській декларації про мирне вирішення міжнародних спорів 1982 р., Декларації про запобігання та усунення спорів і ситуацій, які можуть загрожувати міжнародному миру й безпеці, і про роль ООН в цій галузі 1988 р., а також на регіональному рівні Європейській конвенції про мирне врегулювання спорів 1957 р., Заключному акті НБСЄ 1975 р. Принцип мирного вирішення міжнародних спорів є імперативним принципом міжнародного права. Мирне вирішення міжнародних спорів здійснюється відповідно до міжнародних договорів та міжнародних звичаїв..

Міжнародні спори вирішуються на основі суверенної рівності держав, при дотриманні принципу вільного вибору засобів мирного, вирішення міжнародних спорів, відповідно до зобов'язань за ст. 33 Статутом ООН та принципами справедливості й міжнародного права.

Статут ООН розподіляє спори на дві категорії: 1) особливо небезпечні, продовження яких може загрожувати підтримці міжнародного миру й безпеки (ст. 34); 2) будь-які інші спори (п. 1 ст. 33, п. 1 ст. 35, п. 1 ст. 36).

Для кваліфікації конфлікту в Статуті ООН також використовується термін «ситуація», яка може призвести до непорозумінь між державами, викликати спір між ними, загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки. Ситуація виникає тоді, коли зіткнення інтересів держав не супроводжується взаємними претензіями, хоча і породжує непорозуміння між ними. Отже, «ситуація» є більш широким поняттям, ніж «спір».

У статті 34 Статуту ООН встановлюється, що «Рада Безпеки уповноважується розслідувати будь-який спір або будь-яку ситуацію, що може призвести до міжнародних непорозумінь або викликати спір, для визначення, чи не може продовження цього спору або ситуації загрожувати підтримці міжнародного, миру й безпеки».

Статут ООН також класифікує наступні види спорів: «спір, продовження якого могло б загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки» (Ст. 33), «міжнародний спір» (п. 3 ст. 2); «будь-який спір» - який може і не уявляти собою прямої загрози підтримці міжнародного миру (ст. 38); «місцеві спори» (п. 2 і 3 ст. 52); «спори юридичного характеру» (п. 3 ст. 36).

Також міжнародні спори можливо кваліфікувати за предметом спору з економічних, територіальних, дипломатичних питань тощо; за кількістю суб'єктів - як двосторонні та багатосторонні.

Існує розподіл міжнародних спорів на юридичні та політичні, проте немає чіткого розмежування між ними. Політичні спори вирішуються політичними засобами та залежать від політичних чинників, таких як внутрішня, зовнішня та міжнародна політика.

Засоби вирішення міжнародних спорів поділяються на погоджувальні засоби, судові засоби та засоби, що використовуються в рамках міжнародних організацій.

Відповідно до п. 1 ст. 33 Статуту ООН, «Сторони, які беруть участь у будь-якому спорі, продовження якого могло б загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки, повинні насамперед намагатися вирішити спір шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або угод чи іншими мирними засобами за своїм вибором». При вирішенні міжнародних спорів суб'єкти міжнародного права дуже часто використовують також добрі послуги та консультації.

Переговори це обмін позиціями сторін спору, спрямований на вирішення спору. Переговори можуть бути як двосторонніми, так і багатосторонніми. У Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р. у п. (2) ст. 11 встановлюється перший етап врегулювання міжнародного спору: «Якщо питання не врегульовано на задоволення обох сторін шляхом двосторонніх переговорів або якимось іншим доступним їм шляхом протягом шести місяців після одержання такою державою першого повідомлення, то кожна з цих двох держав має право знову передати це питання на розгляд Комітету шляхом відповідного повідомлення Комітету, а також другій державі». Резолюція ГА ООН №53/101 від 8 грудня 1998 р. присвячена принципам та установкам ведення міжнародних переговорів.

Консультації це* обмін інформацією щодо обставин та предмету спору з метою визначення способу його вирішення. Розрізняють факультативні та обов'язкові консультації. Обов'язкові консультації у випадку спору передбачені зобов'язаннями за міжнародними договорами, наприклад, ст. V Конвенції про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) зброї та про її знищення 1972 р., ст. 283 Конвенції ООН з морського права 1982 р., ст. IX Конвенції про заборону розробки, виробництва, нако-

пичення, застосування хімічної зброї та про її знищення 1993 р., ст.

XXII Генеральної угоди про торгівлю послугами 1994 р.

Обстеження це мирний засіб вирішення міжнародних спорів зі залученням спеціального органу, такого як слідча комісія або комісія з встановлення фактів, з метою встановлення фактичних обставин спору. Передбачено Конвенцією про мирне розв'язання міжнародних зіткнень 1907 р., Женевськими конвенціями про захист жертв війни 1949 р., Додатковим протоколом до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) 1977 р.

Для обстеження може створюватися слідча комісія^ яку очолює представник третьої держави або міжнародної міжурядової організації на основі спеціальної угоди між сторонами спору. Сторони спору можуть призначити при комісії агентів з дорученням представляти їх інтереси та бути посередниками між ними і комісією. Іноді міжнародні урядові організації можуть створювати спеціальні комісії для встановлення фактів. ГА ООН у 1991 р. прийняла Декларацію про встановлення фактів ООН у галузі підтримання міжнародного миру й безпеки.

Примирення (погоджувальна процедура) це засіб мирного врегулювання спорів, який полягає не тільки у з'ясуванні фактичних обставин, але й у виробленні конкретних рекомендацій для сторін спору щодо його вирішення. На основі міжнародної угоди сторони спору створюють міжнародну погоджувальну комісію, яка й розробляє рекомендації щодо його вирішення. Рекомендації міжнародної погоджувальної комісії мають факультативний характер. Примирення (погоджувальна процедура) передбачено як мирний засіб вирішення міжнародного спору Віденською конвенцією про представництво держав у їх відносинах з міжнародним!) організаціями універсального характеру 1975 р., у Конвенції ООН з морського права 1982 р., Типових правилах щодо примирення спорів між державами 1995 р. (резолюція ГА ООН 50/50).

Добрі послуги це діяльність третьої сторони, спрямована на врегулювання спору між двома сторонами. Добрі послуги може надавати держава, міжнародна міжурядова чи неурядова організація, Святий Престол, приватна особа. Передбачені Заключним актом Берлінської конференції 1885 р., Конвенцією про мирне розв'язання міжнародних зіткнень 1907 р., Статутом Ліги Націй 1919 р.» Американським

договором про мирне врегулювання (Боготинським пактом) 1948 р. Добрі послуги можуть перейти в посередництво.

Посередництво це діяльність третьої сторони (держави, міжнародної урядової чи неурядової організації, Святого Престолу, приватної особи), спрямована на вироблення варіанту врегулювання спору. Сторони спору можуть прийняти або відкинути пропозиції посередника. Посередник може керувати переговорами щодо вирішення міжнародного спору. Посередництво передбачено Конвенцією про мирне розв'язання міжнародних зіткнень 1907 р., Міжамериканським договором про добрі послуги й посередництво 1936 р., Американським договором про мирне врегулювання (Боготинським пактом)! 948 р.

Від ООН здійсненням функцій добрих послуг і посередника займаються Генеральний секретар ООН або його спеціальні представники, що діють на основі резолюції РБ ООН або ГА ООН;

Міжнародні спори також можуть вирішуватися в рамках міжнародних організацій. Згідно ст. 34 Статуту ООН РБ, ООН уповноважена проводити розслідування будь-якого спору або будь-якої ситуації з метою визначення їх характеру.

Судовими засобами розв'язання міжнародних спорів є діяльність універсальних (Постійна палата міжнародного правосуддя Ліги Націй (попередник МС ООН), Міжнародний суд ООН (МС ООН), Міжнародний трибунал з морського права) і регіональних судів (Суд Європейського Союзу, Карибський суд, Центральноамериканський суд та ін.), а також міжнародних арбітражів (постійних та тимчасових), ' , .

Постійна палата міжнародного правосуддя Ліги Націй була першим міжнародним судовим органом у історії мирного вирішення спорів, заснованим у 1920 р. Держави могли звернутися до Палати в односторонньому порядку і залучити до розгляду іншу державу без згоди між сторонами про передачу справи на розгляд Палати, Держави письмово повинні були визнавати обов'язкову юрисдикцію Палати. Палата мала компетенцію давати консультативні висновки з питань, які їй були передані Радою або Асамблеєю Ліги Націй, У період з 1922 р. по 1,940 р. Палата винесла 32 рішення по міждержавним спорам і 27 консультативних висновків. Палата припинила своє існування в 1946 р. правонаступником Палати є МС ООН -основний судовий орган міжнародного співтовариства, заснований у 1945 р.

Відповідно до ст. 92 Статуту ООН, МС ООН є «головним судовим органом Організації Об'єднаних Націй».

Учасниками Статуту МС ООН є всі держави-члени ООН. Кожен член ООН зобов'язується виконати рішення МС ООН у тій справі, в якій він є стороною (ст. 94 Статуту ООН). При певних обставинах РБ ООН може дати рекомендації або вжити заходів для приведення рішення МС ООН у виконання (ст. 94 Статуту ООН). . , п»

МС ООН складається з 15 суддів. Відповідно до ст. 36 Статуту ООН, спори юридичного характеру повинні, як правило, передаватися сторонами до МС ООН. Органи ООН та її спеціалізовані установи можуть звертатися з клопотанням про консультативні висновки МС ООН з юридичних питань, що виникають у зв'язку з їх діяльністю. Отже, МС ООН створено для вирішення відповідно до міжнародного права спорів, переданих йому на розгляд державами, та для винесення консультативних висновків з юридичних питань, запитуваних належним чином органами ООН та її спеціалізованими установами.

Процедура розгляду справи МС ООН встановлюється Статутом МС ООН і Регламентом Суду, затвердженим відповідно до Статуту в 19,78 р. (остання поправка набрала чинності 29 вересня 2005 р.).

Міжнародний арбітраж - засіб мирного врегулювання спорів, який полягає у добровільно вираженій згоді сторін передати свій спір на розгляд третій стороні, рішення якої буде обов'язковим для сторін спору. Існує два види арбітражних органів: постійний арбітраж: і тимчасовий (арбітраж *ad hoc*), який створюється сторонами задля вирішення конкретного спору.

Існує два види юрисдикції постійних міжнародних арбітражів: факультативна (необхідна згода всіх сторін спору) і обов'язкова (достатньо вимоги однієї зі сторін спору). Основні способи передання справи на міжнародний арбітражний розгляд: спеціальна угода (компроміс), спеціальне положення (арбітражне застереження) у міжнародних договорах, загальні арбітражні договори.

При створенні арбітражу *ad hoc* укладається спеціальна угода, яка містить опис предмета спору, склад арбітражу, його компетенцію, принципи і процедуру арбітражного розгляду, а також положення про визнання сторонами спору обов'язковості арбітражного рішення.

Використання міжнародного арбітражу як засобу мирного вирішення міжнародного спору передбачено Конвенціями про мир-

не розв'язання міжнародних зіткнень 1899 р. та 1907 р. На основі Конвенції 1899 р. було засновано Постійну палату третейського суду в Гаазі. Палата розглядає будь-які спори між державами та міжнародними організаціями, юридичними та фізичними особами. Наразі Палата розглядає три міждержавних провадження, 106 справ між інвесторами та державами, 52 справи за контрактами з державним або іншим державним органом, 2 інші спори.

Питання до семінарського заняття

1. Поняття та значення права мирного вирішення міжнародних спорів.
2. Джерела права мирного вирішення міжнародних спорів.
3. Поняття та види міжнародних спорів.
4. Поняття мирних засобів вирішення міжнародних спорів.
5. Класифікація мирних засобів вирішення міжнародних спорів.
6. Безпосередні переговори й консультації.
7. Добрі послуги та посередництво.
8. Міжнародна примирлива процедура: слідчі й погоджувальні комісії.
9. Міжнародний арбітраж як засіб мирного вирішення міжнародних спорів.
10. Постійна палата третейського суду.
11. Компетенція Міжнародного Суду ООН.
12. Міжнародний трибунал з морського права.
13. Суд Європейського Союзу.
14. Європейський Суд з прав людини.
15. Процедура вирішення спорів у міжнародних організаціях.
16. Вирішення міжнародних спорів у системі ООН.
17. Механізм вирішення спорів у ОБСЄ.
18. Механізм вирішення спорів у Раді Європи.

Література до теми

1. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основні галузі : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2004. 816 с.
2. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть : учебник для вузов. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Волтере Клувер, 2007. 544 с.

3. Международное право: сборник документов / А. В. Трояновский, Ю. В. Чайковский; под ред. Засл. юриста Украины, зав. кафедрой межд. права и междунар. отнош. ОНЮА, к.ю.н., проф. М. Е. Черкеса. Одесса : «Фенікс», 2010. 768 с.

4. Международное право = Volkerrecht : пер. с нем. / Лольфганг Граф Витцтум и др.; пред., сост. В. Бергман ; науч. ред. и сост. указ. Т. т. Яковлева. М. : Инфотропик Медиа, 2011. Кн. 2. 992 с. (Сер.: Германская юридическая литература: современный подход).

5. Міжнародне публічне право: підручник : у 2 т. і В. Б. Мицик, М. В. Буроменський, М. М. Гнатовський та ін.; за заг. ред. В. В. Мицика. Харків : Право, 2018. Т. 2 : Основні галузі. 2018. 624 с.

6. Міжнародне публічне право: підручник) В. М. Репецкий, В. М. Лисик, М. М. Макієвіч та ін. ; за ред. В. М. Репецкого. Київ : Знання, 2012. 437 с.

7. Тимченко Л. Д. Международное право. Вводный курс. Одеса: Фенікс, 2014. 320 с.

8. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право : підручник. Одеса : Фенікс, 2018. 744 с.

9. Черкес М. Ю. Міжнародне право : підручник. К. : Правова єдність, 2009. 392 с.

Тема 15

ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Лекційний курс

Поняття, цілі й принципи права міжнародної безпеки. Джерела права міжнародної безпеки. Міжнародно-правове регулювання використання сили. Договір про відмовлення від війни як знаряддя національної політики 1928 р. Резолюція XXIX сесії ГА ООН від 14:12.74 р. «Визначення агресії».

Поняття та види колективної безпеки. Загальна колективна безпека. Регіональні організації в системі колективної безпеки: Організація американських держав; Організація Північноатлантичного договору (НАТО); Договір про оборону Південно-східної Азії.

Миротворчі операції ООН. Участь України в діяльності щодо підтримки міжнародного миру й безпеки.

Міжнародно-правові проблеми роззброювання. Нерозповсюдження ядерної зброї. Заборона ядерних випробувань. Обмеження стратегічних наступальних озброєнь. Заборона розробки, виробництва та застосування хімічної й бактеріологічної зброї, їх знищення. Скорочення звичайних збройних сил.

Заходи зміцнення довіри, міжнародний контроль.

Вступ до теми

Право міжнародної безпеки - галузь міжнародного права, принципи і норми якої регулюють взаємодію суб'єктів у цілях забезпечення миру й безпеки.

Безпека кожної держави' залежить від безпеки всіх, тому скорочення озброєння до рівня, необхідного для самооборони й участі в колективних миротворчих діях є спільним інтересом.

Сучасна система безпеки охоплює не тільки військові та політичні, але й інші аспекти - економічні, екологічні, гуманітарні та правові. На перший план висувається превентивна дипломатія. Попереджен-

ня конфліктів, усунення загроз миру м безпеці є найефективнішим шляхом до забезпечення миру.

Основоположним актом права міжнародної безпеки є Статут ООН. У ньому сформульована головна мета - «підтримувати міжнародний мир і безпеку». Указані також шляхи її досягнення - «застосовувати ефективні колективні заходи для запобігання й усунення загрози миру, придушення актів агресії або інших порушень» миру»; «проводити мирними засобами залагоджування, вирішення міжнародних спорів або ситуацій, які можуть привести до порушення миру». Статут ООН визначив основні принципи права міжнародної безпеки. Перш за все, це принципи мирного вирішення спорів і незастосування сили або загрози силою. Для здійснення цих принципів Статут ООН зобов'язує держави надавати ООН допомогу в її діях і утримуватися від надання допомоги будь-якій державі, стосовно якої ООН спрямовує дії превентивного або примусового характеру.

Основи загальної колективної безпеки закладено у Статуті ООН. Характерною рисою системи безпеки ООН, перш за все, є попередження загрози миру шляхом створення й підтримки всесторонньої системи мирного співробітництва. Для цього держави зобов'язані: проявляти терпимість, розвивати дружні відносини і усесторонню співпрацю, створювати умови, за яких може дотримуватися справедливості і повага до міжнародних зобов'язань, утримуватися від загрози силою або її застосування, вирішувати спори й ситуації виключно мирними засобами, об'єднувати свої сили для підтримки миру та безпеки.

Лише ООН за рішенням Ради Безпеки ООН, має право застосовувати силу або загрозу силою у випадках, передбачених. Статутом ООН. РБ ООН визначає наявність загрози миру або порушення миру. Установивши відповідні факти, вона вирішує питання про застосування заходів, передбачених Статутом ООН.

Для забезпечення здійснення своїх рішень РБ ООН має право застосовувати також невійськові заходи, зажадати, від членів ООН повного або часткового припинення економічних відносин, транспортного сполучення, роботи ліній зв'язку і, нарешті, дипломатичних відносин з державою-правопорушницею.

Якщо РБ. ООН визнає, що такого роду заходи виявилися недостатніми або можуть виявитися недостатніми, вона має право ухвалити рішення про застосування заходів військового характеру. Вони

можуть включати демонстрацію збройних сил, блокаду та інші операції збройних сил держав-членів ООН. Останні зобов'язані надати в розпорядження РБ ООН відповідні збройні сили та засоби їх обслуговування.

Виключенням із загального принципу незастосування сили є право на самооборону. Статут ООН підтвердив існування «невід'ємного права на індивідуальну або колективну самооборону, якщо відбудеться збройний напад» (ст. 51). РБ ООН повинна бути негайно сповіщена про вжиті заходи. Право на самооборону здійснюється до тих пір, поки РБ ООН не вживе заходів, необхідних для відновлення миру. Заходи самооборони повинні бути адекватними, не виходити за межі необхідної оборони. Право на самооборону виникає лише за наявності факту збройного нападу, Отже превентивні військові дії є неправомірними.

У Статуті ООН йдеться також про право на колективну самооборону. Договори про колективну безпеку зазвичай містять положення, згідно з яким напад на одну із сторін розглядатиметься як напад на всіх.

Міжнародний суд у рішенні за справою «Нікарагуа проти США» обумовив застосування права на колективну самооборону наступними вимогами: держава, що зазнала нападу, повинна офіційно заявити, що вона є жертвою збройного нападу; необхідно також її звернення до союзних держав про надання допомоги в порядку колективної самооборони.

Статут ООН містить спеціальний Розділ VIII про регіональні угоди та органи для вирішення питань, що стосуються підтримки миру й безпеки на регіональному рівні. При цьому угоди й органи, а також їх діяльність повинні бути сумісними з метою і принципами ООН. Основними регіональними організаціями у системі колективної безпеки є ОБСЄ та НАТО. Їх засновницькі договори передбачають обов'язок держав-членів співпрацювати щодо підтримки миру та безпеки.

Основним напрямком діяльності ОБСЄ є превентивна дипломатія, а також миротворчість і- постконфліктне відновлення, зміцнення безпеки й стабільності шляхом контролю над озброєнням, роззброєнням, розвитком заходів довіри. Безпека кожної держави нерозривно пов'язується з безпекою всієї решти держав. Учасники зобов'язалися негайно консулюватися з державою, яка потребує допомоги при здійсненні свого права на індивідуальну або колективну самооборо-

*

ну. Вони спільно розглядають характер загрози та визначають дії, потрібні для захисту їх спільних цінностей.

Організація Північноатлантичного договору (НАТО) була створена на основі Вашингтонського договору 1949 р. як військово-політичне об'єднання. Згідно з положенням Вашингтонського договору, збройний напад на одну з держав-членів організації розглядатиметься як напад на всі договірні сторони. У такому разі кожна сторона Вашингтонського договору надасть допомогу, включаючи зброю. На основі Вашингтонського договору сформувалася інституційна система, що складається із понад 200 різноманітних органів. Головними з них є Рада НАТО і Комітет планування оборони.

Поняття «заходи зміцнення Довіри» було уведено в обіг Заключним актом НБСЄ 1975 р., який передбачає повідомлення про військову діяльність, нагляд за нею. Їх завдання - попередження погіршення відносин у результаті взаємного непорозуміння, створення впевненості у відсутності загрози безпеці. Першими міжнародно-правовими актами з цього питання можна вважати Угоди між СРСР і США про заходи щодо зменшення небезпеки виникнення ядерної війни (1971 р.) та про запобігання ядерній війні (1973 р.), в яких сторони зобов'язалися запобігати виникненню ситуацій, що можуть викликати небезпечне загострення їх відносин. У разі появи ризику виникнення ядерного конфлікту, сторони негайно приступають до взаємних консультацій.

Комісія ООН з роззброєння у 1988 р. заявила, Що ефективний контроль - найважливіший елемент будь-якої угоди щодо роззброєння. Усі держави повинні поважати право на національний контроль і не перешкоджати його здійсненню.

Формами контролю є обмін інформацією про розміщення озброєнь і заходи з їх обмеження, а також взаємні інспекції на місцях. Більшість договорів щодо роззброєння передбачає створення систем контролю. Для здійснення контролю деякі договори передбачають створення міжнародних організацій.

Особливе місце в системі контролю займає Договір про відкрите небо 1992 р. Його мета - сприяти більшій відкритості у військовій діяльності сторін, а також зміцненню безпеки через заходи укріплення довіри. Договір установив режим відкритого неба для проведення наглядових польотів державами-учасницями над територіями інших держав-учасниць.

Роззброєння є найнадійнішою гарантією безпеки. Зобов'язання держав у цій області сформульовано в принципі незастосування сили наступним чином: держави повинні сумлінно вести переговори з метою швидкого укладення універсального договору про загальне й повне роззброєння під ефективним міжнародним контролем.

Статут ООН уповноважив Генеральну Асамблею ООН «... розглядати загальні принципи співпраці в справі підтримки міжнародного миру і безпеки, зокрема принципи, що визначають роззброєння і регулювання озброєнь» (ст. 11). На Раду Безпеки ООН покладена відповідальність за формулювання «планів створення системи регулювання озброєнь» (ст. 26).

Особливе значення має запобігання застосуванню ядерної зброї та інших видів зброї масового враження (хімічної, бактеріологічної, радіологічної, екологічної),

Генеральна Асамблея ООН прийняла ряд резолюцій, що забороняють застосування ядерної зброї. Істотне значення мають угоди між СРСР і США: Угода про заходи зі зменшення небезпеки виникнення ядерної війни 1971 р., Угода про запобігання ядерній війні 1973 р. та ін. У 1963 р. було підписано Договір про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, у космічному просторі та під водою. 1996 р. ГА ООН прийняла Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань. -

В 1968 р. було ухвалено Договір про нерозповсюдження ядерної зброї. Держави, що володіють ядерною зброєю, зобов'язалися не передавати її неядерним державам, а останні зобов'язалися не приймати ядерну зброю. РБ ООН у 1968 р. прийняла Резолюцію про гарантування безпеки, згідно з якою агресія зі застосуванням ядерної зброї або загроза такої агресії проти держави, що не володіє ядерною зброєю, викличе негайні дії з боку РБ ООН, і перш за все, її постійних членів. Сучасна система нерозповсюдження ядерної зброї базується на наступних принципах: а) не заборонено володіння ядерною зброєю тими державами, які вже мають її в своєму розпорядженні (ядерні держави); б) розповсюдження цієї зброї є протиправним; в) неядерним державам повинні бути надані гарантії безпеки від ядерної агресії. Істотну роль в обмеженні розповсюдження ядерної зброї та в забезпеченні безпеки неядерних держав відіграють без'ядерні зони.

Договір про Антарктику 1959 р. створив без'ядерну зону, заборонивши проведення будь-яких випробувань ядерної зброї в Антаркти-

ці. Договір про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 р. заборонив виведення на орбіту та розміщення в космічному просторі ядерної зброї. Угода про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах 1979 р. встановила додаткові обмеження в цьому плані. Договір про заборону розміщення на дні морів, океанів та в їх надрах ядерної зброї та інших видів зброї масового знищення 1971 р. забороняє розміщення будь-якої ядерної зброї на морському дні та в його надрах.

Що стосується неядерних видів зброї масового ураження, то в цій області серйозним досягненням стала Конвенція про заборону розробки, виробництва й накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення 1972 р. і Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення та застосування хімічної зброї, про її знищення 1993 у.

Екологічним аспектам ведення збройного конфлікту присвячено Конвенцію про заборону військового чи будь-якого іншого ворожого застосування засобів впливу на природне середовище 1976 р. Конвенція забороняє вдаватися до будь-якого ворожого застосування засобів дії на природне середовище, які мають масштабні, тривалі й серйозні наслідки. Зокрема, забороняється використання засобів, здатних змінити погодні умови, викликати землетруси, цунамі, повені, посухи.

Договір про звичайні збройні сили в Європі 1990 р. передбачає значне скорочення наземних і повітряних сил.

Питання до семінарського заняття

1. Поняття, цілі й принципи права міжнародної безпеки.
2. Джерела права міжнародної безпеки.
3. Міжнародно-правове регулювання використання сили.
4. Поняття та види колективної безпеки.
5. Загальна колективна безпека. *
6. Миротворчі операції ООН.
7. Участь України в діяльності з підтримки міжнародного миру й безпеки.
8. Регіональні організації в системі колективної безпеки. ,
9. Організація з безпеки та співробітництва в Європі.
10. Організація Північноатлантичного договору.

11. Міжнародно-правові проблеми роззброювання.
12. Нерозповсюдження ядерної зброї. Заборона ядерних випробувань.
13. Обмеження стратегічних наступальних озброєнь.
14. Заборона розробки, виробництва, застосування хімічної та бактеріологічної зброї, її знищення.
15. Заборона розробки, виробництва, застосування хімічної зброї та її знищення. "
16. Заборона розробки, виробництва, застосування бактеріологічної та токсичної зброї, її знищення.
17. Скорочення звичайних збройних сил.
18. Заходи зміцнення довіри, міжнародний контроль.

Література до теми

1. Буткевич В. Т. Міжнародне право. Основні галузі : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожний ; за ред. В. Г. Буткевича. К.: Либідь, 2004. 816 с.
2. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть : учебник для вузов. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Волтере Клувер, 2007. 544 с.
3. Международное право: сборник документов / А. В. Трояновский, Ю. В. Чайковский; под ред. Засл. юриста Украины, зав. каф. межд. права и междунар. отнош. ОНЮА, к.ю.н., проф. М. Е. Черкеса. Одесса : «Фенікс», 2010. 768 с.
4. Международное право = Volkerrecht : пер. с нем. / Вольфганг Граф Витцтум и др.; пред. сост. В. Бергман; науч. ред. и сост. указ. Т. Ф. Яковлева. М. : Инфотропик Медиа, 2011. Кн. 2, 992 с. (Сер.: Германская юридическая литература: современный подход).
5. Міжнародне публічне право: підручник : у 2 т. / В. В. Мицик, М. В. Буроменський, М. М. Гнатовський та ін.; за заг. ред. В. В. Мицика. Харків : Право, 2018. Т. 2 : Основні галузі. 2018. 624 с.
6. Міжнародне публічне право : підручник / В. М. Репецький, В. М. Лисик, М. М. Маківіч та ін. ; за ред. В. М. Репецького. Київ : Знання, 2012. 437 с.
7. Ржевська В. С. Право держав на самооборону і міжнародна безпека. Київ : Промінь, 2005. 256 с.
8. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право : підручник. Одеса : Фенікс, 2018. 744 с.
9. Черкес М. Ю. Міжнародне право : підручник. К. : Правова єдність, 2009. 392 с.

Тема 16

МІЖНАРОДНЕ ПОВІТРЯНЕ ТА КОСМІЧНЕ ПРАВО

Лекційний курс

Т

Поняття та принципи міжнародного повітряного права. Джерела міжнародного повітряного права.

Поняття та правовий режим повітряного простору. Правове регулювання, польотів у повітряному просторі. Свобода польотів у, міжнародному повітряному просторі. Юрисдикція держав у повітряному просторі. Чикагська конвенція 1944 р. Договір про відкрите небо 1992 р. Правове регулювання міжнародних авіаперевезень. Боротьба з актами незаконного втручання в діяльність цивільної авіації.

Міжнародні організації у сфері забезпечення безпеки цивільної авіації.

< Відповідальність за збиток, заподіяний іноземними повітряними суднами третім особам на поверхні.

Поняття, джерела та принципи міжнародного космічного права. Міжнародні космічні, організації. Правовий режим космічного простору та небесних тіл, Правові аспекти освоєння Місяця.

Правовий статус космічних об'єктів і космонавтів. Договір про рятування космонавтів, повернення космонавтів і повернення об'єктів, запущених у космічний простір 1974р. .

Відповідальність у міжнародному космічному праві. Проблема техногенного забруднення космічного простору.

Вступ до теми

, Міжнародне повітряне право це система міжнародно-правових норм, які регулюють відносини між суб'єктами міжнародного права у зв'язку з використанням повітряного простору в мирних цілях та визначають його правовий режим.

, Основним документом у галузі міжнародного повітряного права-є Чикагська конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944 р.

Правовий режим повітряного простору над міжнародною територією встановлюється міжнародним повітряним правом, а над державами - їх внутрішнім законодавством та нормами міжнародного повітряного права, відповідно міжнародних зобов'язань держави.

Повітряні судна у міжнародному повітряному просторі підпорядковуються юрисдикції держави реєстрації (держави прапору). Держави зобов'язані здійснювати контроль за відповідністю зареєстрованих у них повітряних суден вимогам безпеки польотів та за дотриманням ними міжнародних норм.

Повітряний простір є частиною території держави. Правовий режим повітряного простору держави встановлюється, її внутрішнім правом з урахуванням міжнародних зобов'язань держави відповідно до загальних (універсальних), багатосторонніх або двосторонніх угод, учасницею яких вона є. Використання повітряного простору держави є можливим лише з її дозволу-тобто діє так званий дозвольний порядок використання повітряного простору держави.

Виділяють дев'ять «свобод повітря», або комерційних прав у повітряному просторі: право здійснювати транзитний політ без посадки на території держави, яка надала таке право; право виконувати транзитний політ через територію іноземної держави з посадкою на її території в некомерційних цілях, тобто без права висаджувати або брати на борт пасажирів, вивантажувати чи завантажувати багаж, пошту та вантажі; право висаджувати на іноземній території пасажирів і вивантажувати багаж, пошту, вантажі, взяті на борт повітряного судна на території держави, національність якої має таке повітряне судно; право приймати на території іноземної держави на борт повітряного судна пасажирів, багаж, пошту та вантажі, що прямують на територію держави, національність якої має таке повітряне судно; право приймати на території іноземної держави, яка є партнером за угодою про повітряні сполучення чи перевезення, пасажирів, їх багаж, вантаж та пошту, що прямують на територію будь-якої третьої держави, а також право висаджувати пасажирів та вивантажувати багаж, пошту та вантаж, що прямують з будь-якої такої держави; право здійснювати перевезення пасажирів, багажу, вантажів та пошти між третіми країнами через територію держави реєстрації судна; право іноземного авіаперевізника здійснювати перевезення пасажирів, багажу, вантажів та пошти між третіми державами, обминаючи територію держави реєстрації повітряного судна; право здійснювати

внутрішнє перевезення на відповідній ділянці міжнародної авіалінії; право здійснювати внутрішнє перевезення за маршрутом, що повністю проходить над територією іноземної держави.

Правовий статус міжнародного повітряного простору полягає в його непідпорядкованості суверенітету, певної держави, тобто у відсутності в його просторових межах виняткової юрисдикції будь-якої держави. Цей простір є вільним для досліджень і використовується в мирних цілях усіма особами, але з урахуванням міжнародних зобов'язань держав. Тому в основі регулювання міжнародних польотів лежать два основні принципи: а) принцип повного і виняткового суверенітету держави над повітряним простором своєї території; б) принцип нерозповсюдження суверенітету держави на повітряний простір, розташований над міжнародними просторами.

Міжнародне космічне право - це сукупність міжнародних принципів і норм, що встановлюють правовий режим космічного простору, включаючи небесні тіла, та регулюють права і обов'язки учасників космічної діяльності.

Основними джерелами міжнародного космічного права є: Договір про принципи діяльності держав з дослідження та використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 р., Угода про рятування космонавтів, повернення космонавтів та об'єктів, запущених у космічний простір 1968 р., Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами 1972 р., Конвенція про реєстрацію об'єктів, що запускаються у космічний простір 1974 р., Угода про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах 1979 р. >

Космічний простір є міжнародним простором, правовий статус і режим якого визначаються міжнародним правом. Розмежування повітряного простору держав, на який поширюється їх суверенітет, та космічного простору проходить на висоті 100-110 км.

Під «небесними тілами» слід розуміти природні тверді об'єкти, що знаходяться у космічному просторі, а саме: планети, їх супутники, астероїди, комети, метеорити та зірки.

В основі міжнародного космічного права лежить принцип дослідження та використання космосу на благо та в інтересах усього людства. Цей принцип має системний характер, з нього можна виділити ряд інших принципів: здійснення діяльності щодо дослідження та використання космосу і небесних тіл відповідно принципам міжнарод-

ного права; свобода дослідження і використання космічного простору та небесних тіл; заборона національного присвоєння космічного простору і небесних тіл; часткова демілітаризація космічного простору і повна демілітаризація небесних тіл; збереження суверенних прав держав на космічні об'єкти, що запускаються ними; запобігання наслідків потенційно шкідливих експериментів у космічному просторі та на небесних тілах; надання допомоги екіпажу космічного корабля у разі аварії, лиха, вимушеної посадки; сприяння міжнародному співробітництву з мирного дослідження, використання космічного простору та небесних тіл; міжнародна відповідальність держав за свою діяльність у космосі-^л

Договір про принципи діяльності держав з дослідження та використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 р. встановлює, що ніяка частина космічного простору, включаючи небесні тіла, не підлягає національному привласненню ані шляхом проголошення над ними суверенітету, ані шляхом використання або окупації, ані будь-якими іншими способами, а дослідження космічного простору слід проводити відповідно до міжнародного права. Договір про космос 1967 р. проголосив космічний простір частково демілітаризованою зоною з без'ядерним статусом і заборонив розміщення в космосі зброї масового знищення. У космосі також заборонено проводити будь-які випробування ядерної зброї. Місяць та інші небесні тіла є демілітаризованими та нейтралізованими територіями, що забороняють будь-яке їх військове використання.

Космічний об'єкт можна визначити як штучно створений та доставлений у космос супутник та його складові частини, включаючи засоби його доставки в космічний простір. Держава, що здійснює такий запуск, реєструє космічний об'єкт у національному реєстрі. Кожна запускаюча держава представляє Генеральному секретарю ООН у найкоротший строк необхідну інформацію про кожний космічний об'єкт, занесений в її реєстр.^с

Права держави реєстрації на космічні об'єкти, запущені в космос, і на їхні складові частини залишаються непорушними під час їх знаходження в космічному просторі або на небесному тілі, або після повернення на Землю. Такі об'єкти та їх складові частини, виявлені на іноземній території, повинні повертатися державі реєстрації космічного об'єкта.

Космонавти, згідно із Договором про космос 1967 р., розглядаються як посланці людства в космос. Держава, у реєстр якої занесено об'єкт, запущений у космос, здійснює юрисдикцію та контроль над екіпажем цього об'єкта. Юрисдикція держави реєстрації здійснюється під час знаходження об'єкта в космічному просторі У.тому числі й на небесному тілі.

Держави зобов'язані інформувати одна одну або ОСД про встановлені ними явища в космосі, які могли б становити небезпеку для життя або здоров'я космонавтів. Держави зобов'язані надавати космонавтам будь-яку допомогу у випадку аварії, лиха або вимушеної посадки на території іншої держави чи у відкритому морі.

Космонавтам, що здійснили вимушену посадку, має бути забезпечена безпека, і вони мають бути негайно повернуті державі, у реєстр якої занесено їх космічний корабель.

Згідно з Договором про космос 1967 р., держави несуть міжнародну відповідальність за національну діяльність у космічному просторі, включаючи Місяць та інші небесні тіла, незалежно від того, здійснюється вона урядовими органами чи неурядовими юридичними особами. Діяльність неурядових юридичних осіб у космічному просторі, включаючи Місяць та інші небесні тіла, має здійснюватися з дозволу і під постійним наглядом відповідної держави.

У випадку діяльності міжнародної міжурядової організації в космічному просторі, включаючи Місяць та інші небесні тіла, відповідальність за виконання Договору про космос несуть, водночас з міжнародною міжурядовою організацією, також і держави, що беруть у ній участь.

Держава, що здійснює або організує запуск об'єкта в космос, а також кожна держава, з території або установок якої здійснюється запуск об'єкта, несе міжнародну відповідальність за шкоду, завдану такими об'єктами або їх складовими частинами на Землі, у повітряному або космічному просторі, включаючи Місяць та інші небесні тіла, іншій державі, її фізичним або юридичним особам.

Згідно з Конвенцією про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами 1972 р., термін «шкода» означає позбавлення життя, тілесне пошкодження або інше пошкодження здоров'я; знищення чи пошкодження майна держави або фізичних чи юридичних осіб, або майна міжнародних міжурядових організацій. Запускаюча Держава несе абсолютну відповідальність щодо виплати^с

компенсації за шкоду, завдану їй космічним об'єктом на поверхні Землі або повітряному судну в польоті. Якщо в будь-якому місці, окрім поверхні Землі, космічному об'єкту однієї запускаючої держави або особам чи майну на борту такого космічного об'єкта завдано шкоди космічним об'єктом іншої запускаючої держави, то остання несе відповідальність тільки у випадку, коли шкоду завдано з її вини або з вини осіб, за яких вона відповідає.

Питання до семінарського заняття

1. Поняття і принципи міжнародного; повітряного права.
2. Джерела міжнародного повітряного права.
3. Поняття та правовий режим повітряного простору.
4. Свобода польотів у міжнародному повітряному просторі.
5. Юрисдикція держав у своєму повітряному просторі.
6. Правове регулювання міжнародних авіаперевезень.
7. Міжнародні організації у сфері забезпечення безпеки цивільної авіації.
8. Відповідальність за збиток, заподіяний іноземними повітряними суднами третім особам на поверхні.
9. Поняття, джерела і принципи міжнародного космічного права.
10. Правовий режим космічного простору й небесних тіл.
11. Правовий статус космічних об'єктів і космонавтів.
12. Відповідальність у міжнародному космічному праві.
13. Проблема техногенного забруднення космічного простору.

Література до теми

1. Бордунов В. Д. Международное воздушное право. Учебное пособие. М.: НОУ ВКШ «Авиабизнес»; изд-во «Научная книга», 2007. 464 с.
2. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основні галузі : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. К.: Либідь, 2004. 816 с.
3. Космічне право України : зб. нац. і міжнар. прав, актів. Вид. 4-те, перероб. та допов. / відп. ред. Н. Р. Малишева, Ю. С. Шемшученко. Київ, 2004. 439 с.
4. Малышева Н. Р. Очерки по космическому праву. Киев, 2010. 296 с.
5. Международное право: сборник документов / А. В. Трояновский, Ю. В. Чайковский; под ред. Засл. юриста Украины, зав. каф. межд. права и

междунар. отнош. ОНЮА, к.ю.н., проф. М. Е. Черкеса. Одесса: «Фенікс», 2010. 768 с.

6. Міжнародне публічне право: підручник : у 2 т. / В. В. Мицик, М. В. Буроменський, М. М. Гнатівський та ін.; за заг. ред. В. В. Мицика. Харків : Право, 2018. Т. 2 : Основні галузі. 2018. 624 с.

7. Міжнародне публічне право : підручник / В. М. Репецький, В. М. Лисик, М. М. Маківіч та ін. ; за ред. В. М. Репецького. Київ : Знання, 2012. 437 с.

8. Тимченко Л. Д. Международное право. Вводный курс. Одесса: Фенікс, 2014. 320 с.

9. Рижий В. І. Міжнародне повітряне право. Київ: 2010. 327 с.

10. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право: підручник. Одеса: Фенікс, 2018. 744 с.

МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ПРАВО

Лекційний курс

Поняття та принципи міжнародного економічного права. Джерела міжнародного економічного права. Принципи міжнародного економічного права. Міжнародні економічні організації.

Угода про заснування Всесвітньої торгової організації. Функції, компетенція, структура Всесвітньої торгової організації. Багатосторонні угоди системи Всесвітньої торгової організації. Право Всесвітньої торгової організації.

Міжнародний валютний фонд. Міжнародний банк реконструкції та розвитку. Конференція ООН з торгівлі й розвитку (ЮНКТАД). Європейський банк реконструкції та розвитку. Організація держав-експортерів нафти. Міжнародні організації в міжнародній фінансовій системі. Банк міжнародних розрахунків. Паризький клуб кредиторів. Лондонський клуб кредиторів.

Право міжнародної економічної інтеграції. Поняття економічної інтеграції. Інституціональні механізми і форми інтеграції. Регіональні інтеграційні об'єднання держав.

Поняття та предмет міжнародного торгового права, його система. Джерела міжнародного торгового права. Торгові договори. Стратегія СОТ у сфері регулювання міжнародної торгівлі. Кодекс з митної оцінки товарів. Гармонізована система опису та кодування товарів. Види нетарифних бар'єрів. Антидемпінгові й компенсаційні мита. Кількісні обмеження. Добровільні обмеження експорту. Податки як нетарифні обмеження. Технічні бар'єри. Захисні заходи.

Поняття й предмет міжнародного фінансового права, його система та джерела. Регулювання платіжно-розрахункових, валютних і кредитних операцій. Світова банківська система. Банк клірингових розрахунків (Bank CLS).

Вступ до теми

Міжнародне економічне право — галузь міжнародного права, принципи та норми якої регулюють економічні відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права.

Специфічною рисою міжнародних економічних відносин є об'єднання в єдину систему різних за суб'єктною структурою відносин, обумовлених застосуванням різних методів та засобів правотворчої регламентації.

Існує два рівня відносин: по-перше, відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права універсального характеру; по-друге, відносини між фізичними та юридичними особами різних держав.

Міжнародне економічне право регулює лише відносини першого рівня - міжнародні економічні відносини. Держави встановлюють правові основи для здійснення міжнародних економічних зв'язків. Більшість міжнародних економічних зв'язків здійснюється на другому рівні (фізичними та юридичними особами), тому регулювання цих відносин має першочергове значення; Вони регулюються міжнародним приватним правом.

Предметом даної галузі є міжнародні економічні, багатосторонні та двосторонні відносини між державами, а також іншими суб'єктами міжнародного права. До них належать торгівлі, транспортні, митні, фінансові, інвестиційні та інші відносини. Кожна з них має свій специфічний предметний зміст, породжений необхідністю спеціального правового режиму, на основі чого і формуються підгалузі міжнародного економічного права: міжнародне торгове право, міжнародне фінансове право, міжнародне інвестиційне право, міжнародне митне право.

Кожна з підгалузей міжнародного економічного права представляє собою систему міжнародно-правових норм, що регулюють міждержавне співробітництво в конкретній сфері економічних відносин. Також виділяють цілий ряд інститутів міжнародного економічного права, які є елементами інших галузей міжнародного права (право міжнародних організацій, право міжнародних договорів, право мирного вирішення міжнародних спорів).

Суб'єктами міжнародного економічного права перш за все є держави, що вправі безпосередньо приймати участь у зовнішньоеконо-

місній діяльності. Також до суб'єктів належать міжурядові та інші організації[^] торгово-економічні об'єднання, до яких відносяться зони (асоціації) вільної торгівлі, митні союзи, економічні союзи.

Основними джерелами є багатосторонні та двосторонні міжнародні договори, які регламентують різні аспекти міжнародних економічних відносин. До універсальних документів належать установчі акти відповідних міжнародних організацій, Генеральна угода про тарифи і торгівлю 1947 р., Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 р., Конвенція про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 р., Конвенція ООН про морське перевезення вантажів 1978 р. тощо.

Співробітництво в економічній сфері здійснюється також на основі двосторонніх договорів. Серед міжнародних договорів, які регулюють двосторонні економічні відносини, виділяють договори про виключення подвійного оподаткування, про взаємне забезпечення сприятливих умов для інвестиційної діяльності, про транзит товарів та ін./

Рішення (рекомендації, постанови) міжнародних конференцій та організацій не носять юридично обов'язкового характеру, але мають рекомендаційну силу. Постанови регіональних економічних установ мають не тільки рекомендаційну, але і обов'язкову юридичну силу.

Особливістю міжнародного економічного права та його джерел є значна роль так званого «м'якого права», тобто правові норми, які використовують вирази «застосовувати заходи», «прагнути до здійснення». Такі норми не містять чітких прав та обов'язків держав, але є юридично обов'язковими.

До спеціальних принципів міжнародних економічних відносин і міжнародного економічного права відносять: принцип взаємної вигоди, принцип недискримінації, принцип невід'ємного суверенітету над своїми ресурсами і всією економічною діяльністю, принцип преференціального режиму для країн, які розвиваються, принцип міжнародної соціальної справедливості, принцип свободи доступу до моря для держав, які не мають до нього виходу.

Принцип недискримінації означає, що всі держави-члени Всесвітньої торгової організації зобов'язані надавати одна одній однаково сприятливі умови. Отже, жодна держава не повинна робити винятків для іншої або застосовувати щодо неї дискримінаційний підхід. Принцип недискримінації поділяється на субпринципи режиму най-

більшого сприяння, який застосовується до зовнішніх ринків та національного режиму, що стосується внутрішнього ринку.

Принцип взаємності, зазначає, що держава, яка вступає в СОГ, отримує певні переваги, але і бере на себе певні зобов'язання.

Принцип зобов'язання.. Тарифні зобов'язання, створені членами СОТ та пронумеровані у спеціальному списку. Цей список встановлює межу зобов'язань: держава може змінити свої зобов'язання, але лише після переговорів зі своїми торговими партнерами, що може також означати відшкодування їм грошових втрат. Якщо відшкодування не надано, то держава-позивач може ініціювати процедуру обговорення та вирішення даної проблеми на рівні СОТ.

Принцип запобіжних заходів - у певних випадках уряд має право ввести обмежувальні заходи щодо торгівлі.

Окрім загальних міжнародно-правових принципів та спеціальних принципів міжнародного економічного права існують правові режими, які слугують правовою основою для здійснення економічного співробітництва.

Режим найбільшого сприяння означає юридичне зобов'язання держави представляти державі-партнеру пільгові умови, які діють або можуть бути введені в майбутньому в будь-якій третій державі.

Національний режим означає що громадяни та юридичні особи однієї держави користуються на території іншої держави такими ж правами, які надаються власним громадянам та юридичним особам.

Преференційний режим - надання особливих переваг будь-якій державі чи групі держав. Даний режим використовується у взаємодіях сусідніх держав або в рамках інтеграційних систем,

У розвитку міжнародних економічних відносин важливу роль відіграють міжнародні організації. Їх умовно можна розділити на дві групи: до першої групи належать організації, які своїми діями охоплюють всю сферу економічних відносин (ООН, ЕКОСОП); до другої групи належать Організації, які функціонують у рамках окремих підгалузей міжнародного економічного права (ЮНСІТРАЛ, МБРР, МВФ).

Світова організація торгівлі є міжнародною міжурядовою організацією, створеною згідно з нормами міжнародного права. Діяльність СОТ здійснюється через Міністерську конференцію, Генеральну раду і Секретаріат. Діяльність СОТ може здійснюватися винятково в рамках її компетенції, визначеної Парракеською угодою та прийнятими на її основі іншими документами.

СОТ забезпечує загальну інституційну основу для здійснення торговельних відносин між її членами, тобто утворює міжнародний форум з робочими органами. У його рамках можуть здійснюватися міжнародні переговори як між усіма членами СОТ, так і між окремими учасниками. Система СОТ заохочує конкуренцію та знижує торговельні бар'єри, внаслідок чого виграють споживачі. У результаті зниження протекціоністських торговельних бар'єрів дешевшають імпортовані товари й послуги, а також вітчизняна продукція, у виробництві якої використовуються імпортні комплектуючі.

Міжнародний валютний фонд - спеціалізована установа ООН, заснована у 1945 р. з метою регулювання валютно-кредитних відносин держав-членів і надання їм допомоги при дефіциті платіжного балансу шляхом надання коротко- і середньострокових кредитів у іноземній валюті.

Світовий банк - міжнародна організація, що надає фінансову й консультативну допомогу країнам, що розвиваються, з метою підвищення рівня життя й поліпшення життя найбільшого населення. Банк розробляє стратегії допомоги для кожної зі своїх держав-клієнтів у співробітництві з державними органами, неурядовими організаціями й приватним сектором. Представництва Банку в різних державах світу займаються реалізацією його програм, підтримують зв'язок з урядами і громадянським суспільством, сприяють більш глибокому розумінню проблем розвитку.

Світовий банк слід відрізнити від Групи Світового банку. До Світового банку входять лише дві інституції - Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) і Міжнародна асоціація розвитку (МАР). До Групи Світового банку входять, окрім двох названих, ще три інституції: Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Багатостороння агенція з гарантій інвестицій (БАГІ) та Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (МЦУІС). Усі п'ять організацій входять до Групи організацій Світового банку. В окремих випадках під Світовим банком розуміється Міжнародний банк реконструкції та розвитку, який досі складає основу діяльності Світового банку.

Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) була заснована у 1964 році та має статус постійного міжурядового органу ГА Організації Об'єднаних Націй у сфері торгівлі, інвестицій та розвитку. Основними цілями ЮНКТАД є: збільшення потенціалу країн, що розвиваються, найменш розвинених країн та країн з перехідною еко-

номікою у сфері торгівлі, інвестицій та розвитку; сприяння інтеграції країн, що розвиваються, найменш розвинених країн та країн з перехідною економікою до світової економіки.

ЮНКТАД є міжнародною міжурядовою спеціалізованою організацією, в рамках якої держави-члени обговорюють питання, пов'язані з розробкою та реалізацією національної та міжнародної політики у сфері торгівлі та розвитку. ЮНКТАД здійснює дослідження та аналіз впливу світової торгівлі на розвиток держав-членів, сприяє створенню та зміцненню інфраструктури у сфері сприяння зовнішній торгівлі, надає країнам, що розвиваються, найменш розвиненим країнам та країнам з перехідною економікою технічну допомогу.

Питання до семінарського заняття

1. Поняття та структура міжнародного економічного права"
2. Принципи та джерела міжнародного економічного права,,,
3. Сучасна система міжнародних економічних організацій.
4. Структура Всесвітньої торгової організації.
5. Основні напрями діяльності Всесвітньої торгової організації.
- 6. Право Всесвітньої торгової організації.
7. Конференція ООН з торгівлі й розвитку (ЮНКТАД).
8. Міжнародний валютний фонд.
9. Міжнародний банк реконструкції та розвитку.
10. Організація держав-експортерів нафти (ОПЕК).
11. Право міжнародної економічної інтеграції. Інституціональні механізми і форми інтеграції.
12. Регіональні інтеграційні об'єднання держав.
13. Поняття і предмет міжнародного торгового права, його система.
14. Джерела міжнародного торгового права. Гаванська хартія 1948 р/
15. Поняття й предмет міжнародного фінансового права, його система і джерела.
16. Регулювання платіжно-розрахункових, валютних і кредитних операцій.
17. Міжнародні організації в міжнародній фінансовій системі. Банк міжнародних розрахунків. Паризький клуб кредиторів. Лондонський клуб кредиторів.

Література до теми

- 1 Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основні галузі : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. . . . Либідь, 2004. 816 С. /по Гвпимкка -
2. Скринька Д. В. Право Світової організації торгівлі /Д. В. Скринька. К.: Вид. дім «Промінь», 2010.338 с. тпаяновский
3. Международное право: сборник документов / А. В. Ю. В. Чайковский; под ред. Засл. юриста Украины, зав. каф. межд.права междунар. отнош. ОНЮА, к.ю.н., проф. М. Е. Черкеса. Одесса . «Фе
- ²⁰ ^1.Международное право = Volkerrecht : пер. с нем. Z Витцтум и др.; пред. сост. В. Бергман; науч. ред. и сост. указ. Т. Ф. Яковлева. М ИкфДпик М«д»а. 2011. К>- 2- «2 Г.рма««к» юридическая литература: современный подход). ~ Мипик М В
- 5 Міжнародне публічне право: підручник : у 2 т. / В. В Мицик^ М. . БуромХкХм. М Гнатовський та ін.; за заг. ред. В. В. Мицика. Харк.в : Ппаво 2018. Т. 2 : Основні галузі. 2018. 624 с. ~
6. Міжнародне публічне право : підручник / В. М. Р^цкТМ^ сик, М. М. Макієвіч та ін. ; за ред. В. М. Репецького. Київ : Знання, 2012.
- ⁴³?7C Тимченко Л. Д. Международное право. Вводный курс. Одеса : Фенікс,
- ²⁰18. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право : підручник. Одеса: Фенікс, 2018.744 с.

Тема 18

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ■

Лекційний курс

Поняття та принципи міжнародного права навколишнього середовища. Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища. Міжнародні організації та конференції у сфері охорони довкілля. Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку.

Міжнародно-правова охорона природних об'єктів. Міжнародно-правова охорона атмосфери Землі, навколосезонного та космічного простору. Міжнародно-правова охорона фауни та флори. Міжнародно-правова охорона водноболотних угідь. Збереження біологічної розмаїтості.

- Міжнародно-правова охорона навколишнього середовища від радіоактивного забруднення. Міжнародно-правова охорона Світового океану від забруднення. Співробітництво причорноморських держав у галузі охорони навколишнього середовища.

Вступ ДО теми

Міжнародне право навколишнього середовища - нова комплексна галузь міжнародного права, виникнення якої викликано планетаризацією впливу людини та людства на навколишнє середовище. Умовами його виникнення стало посилення міжнародного співробітництва щодо вирішення* глобальних екологічних проблем. Метою міжнародного права навколишнього середовища є попередження, обмеження та подолання негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище, раціональне використання компонентів довкілля. Важливе значення для уявлення про перспективи міжнародного співробітництва у сфері охорони довкілля мають Цілі сталого розвитку до 2030 р.

Значний вплив на цілі, напрями розвитку, зміст та інституційні форми міжнародного права навколишнього середовища надали міжнародні конференції з навколишнього середовища. Виокремлюють наступні періоди розвитку міжнародного права навколишнього середовища: від перших міжнародних природоохоронних договорів XIX ст. до створення Міжнародного союзу охорони природи у 1948 р.; від 1948 р. до Стокгольмської конференції ООН з навколишнього середовища 1972 р.; від 1972 р. до Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку 1992 р. (Ріо-де-Жанейро); від 1992 р. до Всесвітнього саміту зі сталого розвитку 2002 р. (Йоганнесбург); від 2002 р. до Конференції ООН зі сталого розвитку 2012 р.; від 2012 р. по сьогоднішній час.

У міжнародному праві навколишнього середовища, водночас з традиційними джерелами міжнародного права, значну роль відіграють рішення міжнародних конференцій з навколишнього середовища. Серед них Декларація принципів щодо оточуючого людину середовища, План дій (Стокгольмська конференція з навколишнього середовища); Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку, Порядок денний на XXI ст., (Конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку); План дій з імплементації та Декларація принципів сталого розвитку (Всесвітній саміт зі сталого розвитку); Підсумковий документ Конференції ООН зі сталого розвитку «Майбутнє, якого ми хочемо».

У міжнародному праві навколишнього середовища важливу роль відіграють галузеві принципи, які мають різноманітну правову природу та закріплені у різних міжнародних джерелах, вони визначають сутність та основні тенденції міжнародно-правової охорони навколишнього середовища. Серед них: принцип невід'ємного суверенітету над природними ресурсами; принцип не нанесення шкоди довкіллю інших держав та районів, за межами національної юрисдикції; принцип попередньої оцінки впливу на довкілля; принцип спільної, але диференційованої відповідальності; принцип обміну інформацією та консультаціями у сфері довкілля. Акти міжнародних природоохоронних конференцій та організацій містять й інші принципи, але вони не знайшли стійкого відображення у нормах міжнародного права щодо навколишнього середовища, послідовного застосування у практиці держав та визнання у доктрині міжнародного права.

Інституційний механізм міжнародного права навколишнього середовища включає різноманітні міжнародні організації, що мають загальну або спеціальну компетенцію у сфері охорони довкілля. До першої групи належать Економічна й Соціальна Рада ООН, включаючи Політичний форум вищого рівня із сталого розвитку, створений у 2013 р. під егідою ЕКОСОП; ЮНЕСКО з програмою «Людина та світ»; ВООЗ; ІМО, у складі якої створено Комітет з охорони ^Орського середовища; Всесвітня метеорологічна організація; Ф^б; ІКАО; МАГАТЕ. Кожна з спеціалізованих установ ООН вносить свій внесок у міжнародне співробітництво у сфері охорони довкілля в межах компетенції. На регіональному рівні питаннями охорони навколишнього середовища опікуються ЄС, РЄ, ОБСЄ, АСЕАН та інші регіональні організації.

У другій групі провідною організацією є Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) - створений резолюцією ГА ООН у 1972 р. ЮНЕП є допоміжним органом ООН. У рамках окремих багатосторонніх природоохоронних угод створюються допоміжні органи, які забезпечують імплементацію відповідних угод.

Об'єктами міжнародно-правової охорони навколишнього середовища є окремі види фауни, флори та біорізноманіття в цілому, атмосферне повітря та озоновий шар, природна та культурна спадщина, водне та космічне середовище, боротьба з транскордонним забрудненням, зміною клімату, наслідками впливу техногенної діяльності та збройних конфліктів на довкілля, поводження з небезпечними відходами й небезпечними хімічними речовинами.

Відносно міжнародно-правової охорони атмосферного повітря прийнята регіональна Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані 1979 р. з вісьмома протоколами. На захист озонового шару діє Віденська конвенція про охорону озонового шару 1985 р. з Монреальським протоколом щодо речовин, які руйнують озоновий шар 1987 р., з поправками. Щодо питань боротьби з глобальною зміною клімату — ухвалено Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату 1992 р. з Кіотським протоколом 1997 р. У 2015 р. сторони Рамкової конвенції ООН про зміну клімату 1992 р. ухвалили Паризьку угоду щодо регулювання заходів зі зменшення викидів діоксида вуглецю з 2020 р., що змінить Кіотський протокол з 2020 р.

Міжнародно-правова охорона біорізноманіття заснована на Конвенції про охорону біорізноманіття 1992 р. з Картахенським прото-

колом щодо біобезпеки 2000 р.; Нагойським протоколом про доступ до генетичних ресурсів і спільне отримання на справедливий та рівній основі прибутків від їх використання 2010 р., Нагойським-Куала-Лумпурським додатковим протоколом про відповідальність та відшкодування 2010 р. На захист біорізноманіття спрямована Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що знаходяться під загрозою зникнення 1973 р. з трьома додатками.

З метою охорони окремих видів диких тварин або середовища їх існування були прийняті: Конвенція про охорону птахів 1950 р.; Рамсарська конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів 1971 р.; Боннська конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин 1979 р.; Бернська конвенція про охорону дикої фауни і флори та природних середовищ існування в Європі 1979 р.; Конвенція щодо охорони Альп 1991 р.; Конвенція про Захист рослин 1997 р.; Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів 1995 р.; Європейська конвенція щодо ландшафтів 2000 р.; Конвенція щодо охорони та сталого розвитку Карпат 2003 р.

У сфері захисту тварин від жорстокого поводження діють: Європейська конвенція про захист тварин при міжнародному перевезенні - 1968 р.; Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідних та інших наукових цілей 1986 р., Європейська конвенція про захист домашніх тварин 1987 р.

Важливим є Протокол про охорону навколишнього середовища до Договору про Антарктику 1991 р., яким Антарктика проголошується природним заповідником, призначеним для миру та науки.

Охорона природної спадщини заснована на Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини 1972 р.

Важливу роль відіграє Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) 1998 р._

Міжнародно-правове регулювання поводження з небезпечними та радіоактивними відходами засновано на Базельській конвенції про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх видаленням 1989 р., а також на Об'єднаній конвенції про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами 1997 р. Окремі питання регулюють Конвенція з оперативного оповіщення про ядерну аварію 1986 р. та

Конвенція про допомогу в разі ядерної аварії або радіаційної аварійної ситуації 1986 р. На регіональному рівні діє Бамаїссжа конвенція про заборону імпорту в Африку і контроль над транскордонним перевезенням та управліннями небезпечними відходами а межах Африки 1991 р.

У сфері поводження з хімічними речовинами діють Ропердамська конвенція про процедуру попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів ^міжнародній торгівлі 1998 р. та Стокгольмська конвенція про стійкі/органічні забруднювачі 2001 р.

Охорона морських живих ресурсів включає: Конвенцію про збереження живих морських ресурсів Антарктики 1980 р.; Конвенцію ООН з морського права 1982 р.; Угоду про виконання положень Конвенції ООН з морського права від 10 грудня 1982 року які стосуються збереження транскордонних рибних запасів, запасів далеко мігруючих риб і управління ними 1995 р.; Угода про збереження китоподібних Чорного моря, Середземного моря та прилеглої акваторії Атлантичного океану 1996 р._

Міжнародно-правовий захист Світового океану від забруднення включає: Конвенцію ООН з морського права 1982 р.; Міжнародну конвенцію щодо втручання у відкритому морі у випадках аварій, які призводять до забруднення нафтою 1969 р. з Протоколом 1973 р; Лондонську конвенцію про запобігання забрудненню моря скидами відходів та інших матеріалів 1972 р. з Протоколом 1996р.; Міжнародну конвенцію про запобігання забрудненню з суден 1973 р. з Протоколом 1978 р.; Міжнародну конвенцію про забезпеченню готовності у випадку забруднення нафтою, боротьби з ним та співробітництва 1990 р. з Протоколом 2000 р.; Конвенцію про контроль, за шкідливими протиобростаючими системами на судах 2001 р.; Конвенцію про контроль судових баластних вод, осадків та управління ними 2004 р.; Угоду у сфері готовності та реагування на забруднення моря нафтою в Арктиці 2013 р.

Ухвалено значну кількість регіональних угод з питань захисту морського середовища: Конвенцію про охорону Середземного, моря від забруднення 1976 р.; Конвенцію про захист морського середовища району Балтійського моря 1992 р.; Конвенцію про охорону морського середовища Північно-Східної Атлантики 1992 р., Конвенцію про захист Чорного моря від забруднення; 1992 р, та інші. ■■■

У сфері охорони транскордонних водотоків прийнято: Конвенцію з охорони та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 р. з Протоколом 1999 р.; Конвенцію щодо співробітництва по охороні та сталому використанню ріки Дунай 1994 р.; Конвенцію про право несудноплавних видів використання міжнародних водотоків 1997 р.; Конвенцію про захист Рейну 1999 р.

Питання до семінарського заняття

1. Поняття та система міжнародного права навколишнього середовища.
2. Становлення міжнародного права навколишнього середовища.
3. Джерела міжнародного права навколишнього середовища.
4. Принципи міжнародного права навколишнього середовища.
5. Міжнародне співробітництво з охорони навколишнього середовища.
6. Міжнародні конференції у сфері охорони довкілля.
7. Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП).
8. Міжнародно-правова охорона атмосфери.
9. Міжнародно-правова охорона озонового шару.
10. Міжнародно-правова охорона флори.
11. Міжнародно-правова охорона фауни.
12. Міжнародно-правовий захист тварин від жорстокого поводження.
13. Міжнародно-правова охорона водно-болотних угідь.
14. Збереження біологічної розмаїтості.
15. Міжнародно-правова охорона навколишнього середовища від забруднення радіоактивними відходами.
16. Міжнародно-правова охорона Світового океану від забруднення.

Література до теми

1. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основні галузі : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мищик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2004. 816 с.
2. Задорожній О. В. Міжнародне право навколишнього середовища ": підруч. для ВНЗ / О. В. Задорожній, М. О. Медведева; Київ. нац. ун-т ім. Тараса

“ZZ’ХТ к_: міа 510 с <Б_»

ЖГЖ,: ,<ур‘

«>. к & X’LXZZ™ m~_

_»~. °НЮА.

”м’ м’ £

: ПСР° «“■ ^«ьфг.иг Граф

М.: Ипфотропик Медиа, 2011 Ки 2*

иикрач-ра: етре”е ”Хл

6. Міжнародне публічне право: підручник • у 2 г / R R м м г.

Буроменський, М. М. Гнатовський та ів за заг в р Л’ v

Право, 2018. Т. 2 : Основні галузі. 2018 624 с ‘

’ РЮВ

437 с.

« ’ Р Д” В_ М_ Репецькрю. Київ : Знання, 2012.

201"о“еС“““ Л

В-адайвд». Одеса: фм|ю>

2018:744 ? T_Л_

«■« "Р««« 1 ow™«. о_та ; Феіікс,

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

I. Поняття та юридична природа міжнародного права

1. Термін «міжнародне право» походить від латинського виразу «*Jus gentium*», який означає:
A) Право держав;
B) Право народів;
C) Право урядів;
D) Закони держави.
2. Чим з наведеного є міжнародне право:
■ A) Галуззю права, такою, як цивільне право чи кримінальне право;
■ B) Самостійною системою права, окремою від національного права;
C) Набором домовленостей між державами, що не має системного характеру;
D) Кодексом бажаної поведінки держав.
3. Визначення міжнародного права представників якої школи (концепції) права наголошує на важливості факту, реального становища, а не норми права:
A) Позитивістської школи (концепції);
B) Природно-правової школи (концепції);
C) Соціологічної школи (концепції);
D) Психологічної школи (концепції);
4. Визначення міжнародного права представників якої школи (концепції) права наголошує на тому, що центральним суб'єктом є індивід:
A) Позитивістської школи (концепції);
B) Природно-правової школи (концепції);
C) Соціологічної школи (концепції);
D) Психологічної школи (концепції).
5. Характерними рисами міжнародного права є:
A) Відсутність цілісної системи санкцій, такий самий перелік джерел, як і у внутрішньому праві, наявність обов'язкової юрисдикції;

- B) Відсутність цілісної системи санкцій, відсутність обов'язкової юрисдикції, відсутність норм універсального характеру;
C) Наявність єдиної системи санкцій, обов'язкова юрисдикція, відсутність законодавчого органу в розумінні національного права;
D) Відсутність законодавчого органу в розумінні національного права, відсутність єдиної системи санкцій, відсутність обов'язкової юрисдикції.
6. Теза, згідно з якою міжнародне право представляє лише зовнішнє державне право, належить філософії:
A) Артура Шопенгауера;
B) Гегеля;
C) Отюста Канта;
D) Сьорена К'єркегора;
7. Які правовідносини є переважно публічно-правовими, а тому регулюються нормами міжнародного публічного права:
A) Відносини, що виникають у зв'язку з укладанням договору між Україною та Румунією про проведення виставки;
B) Відносини, що виникають у зв'язку з укладанням договору між провідною комп'ютерною компанією США і Кабінетом Міністрів України про закупівлю комп'ютерної техніки;
C) Відносини, що виникають між Україною та Міжнародним валютним фондом, що пов'язані з отриманням Україною кредиту МВФ.
8. Механізм формування та дія міжнародного права має характер:
A) Наддержавний;
B) Міждержавний;
C) Внутрішньодержавний;
D) Позадержавний.
9. Теорія, згідно з якою міжнародне право застосовується безпосередньо у правопорядку держав, є:
A) Моністичною;
B) Дуалістичною;
C) Змішаною, яка у моністів запозичує принцип примату міжнародного права, а у дуалістів - ратифікацію, як засіб впровадження міжнародних договорів у внутрішній правопорядок;
D) Змішаною, яка у моністів-запозичує ратифікацію, як засіб впровадження міжнародних договорів у внутрішній правопорядок, а у дуалістів - принцип примату міжнародного права.

10. До якої концепції, що пояснює юридично обов'язкову силу міжнародного публічного права, належить т.зв. «теорія автолімітації» (самообмеження держави):
- A) Позитивістської концепції;
 - B) Природно-правової концепції;
 - j C) Нігілістичної концепції;
 - D) Психологічної концепції.
11. Яка концепція пояснює юридично обов'язкову силу міжнародного публічного права згодою, угодою держав:
- A) Позитивістської концепції;
 - B) Природно-правової концепції;
 - C) Нігілістичної концепції;
 - D) Психологічної концепції.
12. Юридично обов'язкова сила міжнародного права сформульована в принципі: , -
- A) Forma legalis, forma essentialis;
 - B) Conventio facitjus;. , ■
 - C) Pacta sunt servanda;
 - p) Leges experiential facit.
13. Прибічники Дуалістичного підходу до співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права, розглядаючи проблему дії норм міжнародного та внутрішньодержавного права, вважають, що:
- A) Внутрішньодержавна норма може проникати в міжнародний правопорядок як норма права; i
 - B) У міжнародному правопорядку можуть застосовуватися не лише міжнародні норми;
 - C) Не існує можливості колізій між нормами, що відносяться до внутрішнього та міжнародного правопорядку;
 - D) Внутрішньодержавне право підпорядковане міжнародному праву.
14. Яка функція міжнародного права має основним змістом передачу накопиченого досвіду-позитивної поведінки суб'єктів, міжнародного права? , •:
- A) Функція зміцнення, стабілізації існуючої системи міжнародних відносин; ”
 - B) Регулятивна функція;
 - C) Функція інтернаціоналізації;
 - P) Інформаційнафункція.

15. Яка функція міжнародного права має основним змістом розширення і поглиблення взаємозв'язків між державами;
- A) Функція зміцнення, стабілізації існуючої системи міжнародних відносин;
 - B) Регулятивна функція;
 - C) Функція інтернаціоналізації;
 - D) Інформаційна функція. *
16. Чи регламентує міжнародне право зміст ідеологічної діяльності на міжнародній арені:
- A) Так, прикладом того є заборона пропаганди, що здатна створити чи посилити загрозу миру;
 - B) Ні, так як ідеологія взагалі не впливає на міжнародне право;
 - C) Ні, бо це суперечить «деідеологізації» міжнародного права;
 - D) Так, у цьому втілюється принцип взаємності відносин між державами.
17. Від якого року умовно ведеться відлік сучасного міжнародного права:
- A) 1648;
 - B) 1945;
 - C) 1991;
 - D) 2001.
18. Вкажіть, яка значна подія в історії міжнародного права відбулася в 1648 р.:
- A) Підписання Заключного акту Віденського конгресу;
 - B) Підписання ВестфальськогоГого миру;
 - C) Підписання Паризького договору;
 - D) Підписання Берлінського договору.
19. Суспільно-економічна формація стародавніх держав, зародження системи відносин між якими дало початок формуванню та розвитку міжнародного права, була:
- A) Рабовласницькою; ;
 - B) Феодальною; , ,
 - C) Буржуазною;
 - D) Комуністичною.
20. Норми, що регулювали відносини римських громадян з іноземцями та останніх між собою на території Риму, мали назву:
- A) Jys cogens;
 - B) Jus belli;
 - C) Jus sanguinis;;
 - D) Jus'gentium.

21. Праця Гуго Гроція має назву:
 А) «До вічного миру»;
 В) «Війна та мир»;
 С) «Міркування про війну та мир»;
 D) «Про право війни та миру».
22. У Середньовіччі частіше всього для укладання міжнародних договорів використовувалась:
 А) Французька мова;
 В) Латинська мова;
 С) Англійська мова;
 D) Грецька мова.
23. Класичне міжнародне право бере початок із:
 А) Періоду Великих географічних відкриттів XV - XVI ст.;
 В) Виходу у світ праці Гуго Гроція «Про право війни та миру» у 1625 р.;
 С) Підписання Вестфальського мирного договору у 1648 р.;
 D) Створення Ліги націй у 1919 р.
24. Хто є автором однієї з перших фундаментальних праць у міжнародному праві «Право війни і миру»:
 А) Емер де Ваттель;
 В) Гуго Гроцій;
 С) Карл Маркс;
 D) Ласса Оппенгейм.
25. Вестфальський мир запровадив у міжнародне право принцип:
 А) Політичної рівноваги;
 В) Сумлінного виконання договорів;
 С) «Рівний над рівним не має влади»;
 D) Не зловживання правом.
26. Вестфальський мир, який поклав кінець Тридцятирічній війні та закріпив новий міждержавний порядок в Європі, був укладений у:
 А) 1530 р;
 В) 1648 р;
 С) 1919 р;
 D) 1945 р.
27. Який внесок у розвиток теорії міжнародного права зробила Французька буржуазна революція 1789-1794 р.р.:
 А) Запропонувала використання конституції як основного закону держави;

- В) Змінила концепцію «суверенітет монарха» паї «суверенітет нації»;
 С) Кодифікувала закони і звичай ведення збройного конфліктів;
 D) Кодифікувала Право міжнародних договорів.
28. Результатом Віденського конгресу стала поява в міжнародному праві:
 А) Концепції постійного нейтралітету;
 В) Заборони каперства;
 С) Норм, що пом'якшують ведення війни;
 D) Правових гарантій політичної рівноваги.
29. Ліга Націй формально функціонувала в період:
 А) 3 1914 по 1919 рр; -
 В) 3 1919 по 1941 рр;
 - С) 3 1919 по 1946 рр;
 D) 3 1919 по 1991 рр.
30. Версальська система існувала в період:
 А) 1555- 1648 рр;
 В) 1648- 1789 рр;
 С) 1789-1919рр;
 -.-P) 1919- 1939рр.
31. Яка концепція співвідношення міжнародного публічного права й внутрішньодержавного права визнає верховенство кожної з двох систем у своїй власній царині з урахуванням їхніх складних взаємовідносин:
 А) Дуалістична концепція;
 В) Моністична концепція;
 С) Теорія координації;
 D) Соціалістична дуалістична концепція.
32. Якою є теорія примату внутрішньодержавного права, яка проголошує єдність систем права (міжнародного публічного права й внутрішньодержавного права):
 А) Моністична;
 В) Дуалістична;
 С) Соціалістична дуалістична;
 D) Координації.
33. Як класифікується трансформація за ознакою юридичної техніки:
 А) - Офіційна трансформація та неофіційна (ad hoc) трансформація;
 В) Автоматична трансформація та неавтоматична трансформація;
 С) Загальна трансформація та часткова трансформація;
 D) Інкорпорація, легітимація та відсилання.

34. Який вид трансформації визначається, як прийняття особливого національного акту з метою забезпечення виконання державою норм міжнародного права або індивідуальних міжнародно-правових установок:
- A) Інкorporація;
 - B) Легітимація;
 - C) Відсилання;
 - D) Загальна трансформація.
35. Як визначається організаційно-правова політична діяльність держав, інших суб'єктів права (міжнародного і внутрішньодержавного) зі створення подібних або загальних форм нормативних приписів та їхньої реалізації відповідно до норм обох правових систем:
- A) Узгодження;
 - B) Відсилання;
 - C) Трансформація;
 - D) Легітимація.
36. Який принцип закріплений у статті 27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів:
- A) Установлення порядку взаємодії міжнародного публічного права й внутрішньодержавного права у державі є суто внутрішньою компетенцією національного, насамперед конституційного, законодавства або судової практики держави;
 - у. B) Учасник не може посилається на положення свого внутрішнього права як виправдання для невиконання ним договору;
 - C) Кожен чинний договір є обов'язковим для його учасників і повинен добросовісно виконуватись;
 - D) Pacta sunt servanda.
37. Що стаття 9 Конституції України визначає як частину національного законодавства України:
- A) Міжнародні звичаї, які визнала Верховна Рада України;
 - B) Норми міжнародного права, згадана обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
 - C) Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких, надана Верховною Радою України;
 - D) Загальні принципи права, які визнала Верховна Рада України;
38. Як вирішує питання про співвідношення міжнародного публічного права та національного права Конституція України?
- A) На основі положень моністичної теорії;
 - B) На основі положень дуалістичної теорії;

- C) На основі положень теорії координації;
- D) На основі положень соціалістичної дуалістичної теорії.

39. Яке джерело права може бути використаним Міжнародним Судом ООН відповідно до статей 36 п. 2с, 48, 49 Статуту Міжнародного Суду ООН:
- A) Міжнародний звичай;
 - B) Загальні принципи права;
 - C) Правова доктрина;
 - J-D) Національні правові акти.
40. Система міжнародного публічного права - це:
- A) Сукупність правових, політичних і дипломатичних домовленостей;
 - B) Сукупність суб'єктів міжнародного права;
 - C) Сукупність принципів і норм міжнародного права;
 - O) Сукупність суб'єктів та об'єктів міжнародного права.
41. Що є первинним елементом системи міжнародного публічного права:
- A) Міжнародний договір;
 - B) Міжнародно-правовий звичай;
 - . C) Міжнародно-правова норма; . >
 - D) Міжнародно-правовий інститут.
42. Який елемент є складовою системи міжнародного публічного права:
- A) Колізійне право;
 - B) Міжнародне кримінальне право;
 - C) Право Європейського Союзу;
 - D) Міжнародне приватне право.
43. Структурою міжнародного права є:
- A) Особливі способи зв'язків на рівні норм міжнародного права, інститутів міжнародного права і галузей міжнародного права;
 - B) Особливі способи зв'язків на рівні суб'єктів міжнародних правовідносин;
 - C) Особливі способи зв'язків на рівні колізійних норм;
 - D) Особливі способи зв'язків на рівні універсальних, регіональних та партикулярних відносин.
44. Офіційний перелік галузей міжнародного публічного права:
- A) Закріплено в Статуті ООН 1945 р;
 - B) Закріплено в Заключному акті наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р;
 - C) Закріплено в Статуті Міжнародного Суду ООН;
 - D) Такого переліку не існує.

45. Яка галузь є традиційною галуззю, що склалася в так званому класичному міжнародному праві:
- A) Міжнародне право захисту прав людини;
 - B) Міжнародне морське право;
 - C) Право міжнародно-правової відповідальності;
 - D) Міжнародне космічне право.
46. Інститут як особливий відокремлений комплекс норм міжнародного права є:
- A) Правил поведінки, яке створюється державами та іншими суб'єктами міжнародного права;
 - B) Сукупністю норм, що регулює якісно відособлену сферу міжнародних відносин;
 - C) Створенням угодою суб'єктів формально визначене правило, що встановлює для них права та обов'язки;
 - * D) Групою норм, які регулюють якісно однорідні міжнародні відносини, об'єднані загальним об'єктом такого регулювання.
47. Який з наведених інститутів є міжгалузевим інститутом міжнародного права:
- i A) Інститут правонаступництва;
 - B) Інститут дипломатичних імунітетів;
 - , C) Інститут виключної економічної зони;
 - D) Інститут амністії.
48. Що є фрагментацією міжнародного права: •
- A) Фактична реалізація міжнародних зобов'язань на внутрішньодержавному рівні;
 - B) Створення у внутрішньодержавному праві норми, що відсилає до норм міжнародної угоди, через що останні можуть діяти всередині країни в незміненому вигляді;
 - .i C) Виділення у міжнародно-правовій системі окремих відносно самодостатніх, взаємозалежних та частково ізольованих «блоків»;
 - D) Процес систематизації діючих норм міжнародного права, у результаті якого ліквідують прогалини в правовому регулюванні, відбувається заміна старих норм новими.

II. Джерела міжнародного права

1. Норми міжнародного права створюються в результаті:
- A) Діяльності міжнародних організацій;
 - 5 B) Узгодження волі держав;
 - C) Діяльності всіх суб'єктів міжнародного права;
 - D) Прийняття на Генеральній Асамблеї ООН.

2. Міжнародне м'яке право складають:
- A) Матеріальні міжнародно-правові норми;
 - B) Рекомендаційні міжнародні норми;
 - C) Партикулярні норми;
 - D) Регіональні міжнародно-правові норми.
3. Норми *jus cogens* — це:
- A) Партикулярна міжнародно-правова норма;
 - B) Рекомендаційна міжнародно-правова норма; « ,
 - C) Міжнародно-правова норма, що володіє найвищим ступенем імперативності;
 - D) Звичаєва норма міжнародного права.
4. Відповідно до прецедентного права частина судового рішення, що безпосередньо відноситься до предмету спору і володіє обов'язковою силою - і для майбутніх рішень, називається:
- A) *Ratio decidendi*;
 - B) *Obiter dictum*; ■
 - C) *Usage*;
 - D) *Opinion juris*. j ■
5. Міжнародний звичай складають:
- A) Лише міжнародні договори універсального характеру;
 - i B) *Opinio juris* та *usus*;
 - C) *Pacta in detrimentum tertii*;
 - D) Практика, як елемент, що формує звичай.
6. Яке з нижченаведених тверджень є вірним:
- A) «Миттєвий звичай» є виключенням з принципу тривалості практики держав;
 - B) «Миттєвий звичай» є виключенням з принципу універсальності практики держав; ■ '
 - C) «Миттєвий звичай» є виключенням з принципу єдності практики держав;
 - D) «Миттєвий звичай» є виключенням з принципу узгодженості практики держав.
7. Що не є проявом *opinio juris*:
- A) Укладена міжнародна угода; ■
 - B) Відсутність протесту, що ототожнюється з мовчазною згодою;
 - C) 'Офіційна заява держави; ,
 - D) Рішення міжнародної організації. -

8. Юридична сила норм звичаєвого та договірного права:
- A) Є однаковою;
 - B) Не є однаковою, оскільки звичаєві норми не можуть бути замінені договірними нормами;
 - C) Не є однаковою, оскільки договірні норми не можуть бути замінені звичаєвими нормами;
 - D) Діє принцип *lex posterior derogate legi priori*.
9. Сукупність норм поведінки держав, що приймають участь у міжнародному спілкуванні, які не є юридично обов'язковими, на відміну від звичаєвих норм міжнародного права, це:
- A) *Opinio juris* та *usus*;
 - B) *Comitas gentium*; _
 - C) *Pacta in favorem tertii*;
 - D) *Pacta sunt servanda*.
10. Комісія з міжнародного права ООН приймала участь у роботі з кодифікації:
- A) Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р.;
 - B) Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.;
 - C) Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р.;
 - D) Конвенція ООН з морського права 1982 р.
11. Міжнародне право:
- A) Містить дефініцію поняття «кодифікація», яка знаходиться у Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 р.;
 - B) Містить дефініцію поняття «кодифікація», яка знаходиться у Статуті ООН;
 - O Не містить дефініції поняття «кодифікація»;
 - D) Містить дефініцію поняття «кодифікація», яка знаходиться в іншому, ніж Статут ООН та Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р., документі.
12. Абсолютно обов'язкова норма універсального міжнародного права це:
- A) Норма *jus cogens*, яка жодним шляхом не може бути замінена чи зміненена, оскільки вона є фундаментом міжнародно-правового порядку;
 - B) Норма *jus cogens*, від якої держава не може ухилитися навіть посилаючись на прийняття норми такого ж характеру;
 - C) Норма *jus cogens*, яка може бути змінена лише через прийняття норми універсального міжнародного права такого ж самого характеру;
 - D) Норма *jus cogens*, прикладом якої може служити право фізичної особи на громадянство.

13. Виникнення нової і мігератдвної норми міжнародного права щодо міжнародного договору тягне:
- . A) Недійсність договору чи окремих його положень, що суперечать їй;
 - B) Усунення всього виконаного за договором;
 - C) Просту зміну обставин;
 - D) Право на анулювання міжнародного договору,
14. Положення міжнародного договору, яке регулює конкретні відносини і не підлягає застосуванню до інших випадків, є нормою:.,
- A) *Jus cogens*; ”
 - B) Індивідуальною;
 - C) Колективною;
 - D) Взагалі не може вважатися нормою міжнародного права, гак як не розраховане на застосування у невизначеній кількості випадків.
15. Практика держав, що приводить до виникнення звичаєвої норми міжнародного права, має бути (приберіть зайве):
- A) Одноманітною;
 - " B) Універсальною;
 - C) Тривалою;
 - D) Постійною.
- . 16. Рішення міжнародних організацій, які не мають універсального зобов'язального характеру, називаються:
- A) *Pacta in favorem tertii*;
 - B) *Pacta in detrimentum tertii*;
 - C) *Usus*;
 - D) *Softlaw*. ' -
17. Чи можуть нововиниклі держави бути зв'язані нормами міжнародного звичаю, у створенні якого вони не приймали участі:
- A) Ні, це витікає з принципу *pacta in favorem tertii*;
 - B) Ні, тому що основним принципом міжнародного права є принцип *pacta sunt servanda*, який не поширюється на міжнародний звичай;
 - C) Так, автоматично після їх визнання;
 - B) Так, але за відсутності протесту з боку нової незалежної держави.
18. В якому з перелічених документів закріплені всі 16 принципів міжнародного права:
- A) В Статуті ООН 1945 р.; "
 - ЇВ) В Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 р.;

- C) В Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 1970 р.;
- D) В Заключному акті НБСЄ 1975 р.
19. Оберіть правильне твердження:
- A) Основні принципи міжнародного права є принципами загального міжнародного права й поширюються на тих суб'єктів міжнародного права, які визнають їх у якості імперативних норм;
- B) Відхилення від основних принципів міжнародного права з боку будь-якого суб'єкту міжнародних відносин неприпустиме, воно можливе лише за згодою суб'єктів міжнародного права;
- C) Основні принципи міжнародного права — це загальновизнані норми вищого порядку, в більшості випадків — імперативні норми (jus cogens);
- D) Основні принципи міжнародного права—це загальні принципи права, визнані цивілізованими націями.
20. Вкажіть в якому міжнародному акті викладено зміст основних принципів , міжнародного права:
- A) Конвенція про мирне врегулювання міжнародних спорів 1907 року;
- B) Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 року;
- = C) Хартія прав та обов'язків держав 1974 року;
- D) Заключний акт НБСЄ 1975 року.
21. Найбільш авторитетні міжнародно-правові документи, що закріплюють основні принципи міжнародного права, - це:
- A) Статут Міжнародного суду ООН, Загальна декларація прав людини 1948 року, Декларація про надання незалежності колоніальним країнам і народам 1960 року, Паризька хартія для Нової Європи 1990 року;
- B) Статут ООН, Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 1970 року, Заключний акт НБСЄ 1975 року;
- C) Статут Міжнародного суду ООН, Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 року, Паризька хартія для Нової Європи 1990 року, Віденська декларація і Програма дій 1993 року;
- D) Віденська конвенція Про право міжнародних договорів 1969 року, Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 1970 року, Заключний акт НБСЄ 1975 року;

22. Виберіть правильний перелік основних принципів міжнародного права:
- A) Принцип суверенної рівності держав, принцип невтручання у внутрішні справи, принцип рівності і самовизначення народів, принцип територіальної цілісності держав, принцип поваги прав людини і основних свобод, принцип співробітництва держав;
- B) Принцип виняткового і повного суверенітету держав над їх повітряним простором, принцип свободи польотів у відкритому повітряному просторі, принцип забезпечення безпеки міжнародної цивільної авіації, принцип недискримінації, принцип найбільшого сприяння (режим найбільшого сприяння), національний режим, принцип взаємної вигоди, преференційний режим;
- C) Принцип суверенної рівності держав, принцип невтручання у внутрішні справи, принцип рівності і самовизначення народів, принцип незастосування сили або загрози силою, принцип мирного врегулювання спорів, принцип непорушності кордонів, принцип територіальної цілісності держав, принцип поваги прав людини і основних свобод, принцип співробітництва держав, принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань;
- D) Принцип суверенної рівності держав, принцип невтручання у внутрішні справи, принцип рівності і самовизначення народів, принцип незастосування сили або загрози силою, принцип мирного врегулювання спорів, принцип співробітництва держав, принцип недискримінації, принцип гуманності, принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань, принцип пріоритету прав людини.
23. Що з наведеного НЕ є принципом Міжнародного права?
- A) Суверенна рівність держав;
- B) Обов'язковість виконання міжнародних договорів;
- C) Незмінність державних кордонів;
- D) Мирне розв'язання міжнародних спорів.
24. Pacta sunt servanda - це принцип, згідно з яким:
- A) Держава поширює свою Юрисдикцію на громадян, які мешкають на її території;
- B) Закон не має зворотної сили;
- C) Право представляти держави на міжнародній арені належить виключно їх головам;
- D) Договори повинні виконуватися.
25. Принцип Непорушності державних кордонів, як один з основних принципів міжнародного права, був зафіксований у:
- A) Статуті ОQH 1945 р.;

- В) Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами згідно зі Статутом ООН 1970 р.;
- С) Загальній декларації прав людини 1948 р.;
- Д) Заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 р.

26. Принцип територіальної цілісності держав - це:

- А) Заборона насильницького захоплення, приєднання або розчленування території іноземної держави;
- В) Відмова від будь-яких територіальних домагань в даний момент і в майбутньому;
- С) Визнання існуючих кордонів, відмова від будь-яких зазіхань на ці кордони, відмова від будь-яких територіальних домагань в даний момент або в майбутньому;
- Д) Держави утримуються в їхніх міжнародних відносинах від загрози силою, або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності держав, так і будь-яким іншим чином.

27. Яке положення включає принцип незастосування сили або загрози силою:

- А) Всім державам-членам Організації Об'єднаних Націй вирішують свої міжнародні спори, мирними засобами таким чином, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир, безпеку та справедливість;
- В) Перш ніж вдаватися до зброї, держави повинні звертатися, наскільки це дозволяють обставини, до мирних засобів вирішення міжнародних зіткнень;
- С) Держави утримуються в їхніх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності держав, так і будь-яким іншим чином;
- Д) Заборона насильницького захоплення, приєднання або розчленування території іноземної держави,

28. Яке положення включає принцип непорушності державних кордонів?

- А) Державні кордони, визначені державами історично один раз, не підлягають будь-якій зміні;
- В) Держава самостійно визначає свої кордони, правила їх перетину і прикордонний режим;
- С) Утримання державами в їхніх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності держав, так і будь-яким іншим чином;
- □) Визнання існуючих кордонів, відмова від будь-яких зазіхань на ці кордони, відмова від будь-яких територіальних домагань в даний момент і в майбутньому.

29. Виберіть одне правильне твердження щодо характеристики принципу непорушності державних кордонів.

- Принцип непорушності державних кордонів передбачає-----'■
- А) «Визнання існуючих кордонів, відмова від будь-яких зазіхань на ці кордони, відмова від будь-яких територіальних домагань в даний момент і в майбутньому»;
 - В) «Що державні кордони, визначені державами історично один раз, не підлягають будь-якій зміні»; . .<
 - С) «Самостійне визначення державою своїх меж, правил їх перетину і прикордонного режиму»;
 - Д) «Визначення державних кордонів сусідніми державами».

30. Заповніть пропущене слово (слова) правильним варіантом у наступному реченні: «Принцип суверенної рівності - не _____ рівність»:

- А) «Юридична та фактична»;
- В) «Юридична»;
- С) «Фактична»;
- Д) «Умовна».

31. Виберіть одне правильне твердження щодо характеристики юридичної сили принципу сумлінного виконання міжнародних зобов'язань.

- Юридична сила принципу сумлінного виконання міжнародних зобов'язань _____ ■ _____ ;
- А) «Має умовне значення, оскільки відсутнє юридичне визначення поняття «сумлінність»»;
 - В) «Є універсальною імперативною нормою міжнародного права»;
 - С) «Поширюється на всі міжнародні договори, що створюють права та зобов'язання суб'єктів міжнародного права»;
 - Д) «Носить декларативний характер, адже міститься в багатьох міжнародних документах».

32. Принцип суверенної рівності впливає з визначення:

- А) Pacta sunt servanda;
- В) Opinio juris siveneces.sitates;
- С) Pacta in detrimental! tertii;
- 4)) Par in parem non habet potestatem.

33. В Міжнародному суді ООН одна зі сторін посиляється на рішення міжнародної організації як на джерело права. Чи може Міжнародний суд взяти таке рішення до уваги: .

- А) Так, може, як підтвердження міжнародного звичая в якості свідчення практики держав або opinio juris;

- B) Так, може, безпосередньо як джерело права;
 - C) Ні, не може, бо рішення міжнародних організацій не є джерелом права, яким може послуговуватися Суд відповідно до статті 38 його Статуту;
 - D) Ні, не може, оскільки рішення міжнародних організацій не є джерелами права.
34. Сторона в спорі в Міжнародному суді ООН просить застосувати рішення Європейського суду з прав людини як джерело у справі. Інших джерел щодо даного питання не існує. Як має вчинити Суд:
- A) Застосувати це рішення, адже судові рішення є джерелом права;
 - B) Застосувати рішення в силу його прецедентного характеру;
 - C) Не застосовувати рішення, оскільки рішення міжнародних судів є лише допоміжним джерелом права та не можуть застосовуватися самостійно;
 - D) Не застосовувати рішення, оскільки Міжнародний суд ООН бере до уваги лише власні рішення, але не рішення інших міжнародних судів.
35. Сторона у спорі в Міжнародному морському трибуналі посилається на рішення Суду Європейського Союзу. Яким чином це рішення має застосовуватися Трибуналом:
- A) Для встановлення змісту норми міжнародного права; 2
 - B) Для виявлення змісту джерела міжнародного права; •
 - C) Як свідчення м'якого права, що має рекомендаційний характер;
 - D) Для тлумачення інших норм міжнародного права.
36. В якому випадку міжнародний суд може застосувати загальні принципи права:
- A) Для тлумачення інших джерел міжнародного права;
 - B) За відсутності інших джерел щодо певного питання;
 - C) В будь-якому випадку;
 - D) Для визначення змісту норми міжнародного права.
37. Для чого застосовуються доктринальні напрацювання вчених:
- A) Подолання прогалів в міжнародному праві;
 - B) Тлумачення основних джерел міжнародного права;
 - C) Виявлення змісту норм міжнародного права;
 - D) Вони не є джерелом міжнародного права, отже не застосовуються.
38. Що визначається за допомогою міжнародних договорів:
- A) Зміст норм міжнародного права; ■C
 - B) Належні правила поведінки;

- C) Письмово закріплені норми права;
 - D) Здійснюється тлумачення.
39. В міжнародному суді одна сторона посилається на договір про рибальство 1998 року, а інша - на Конвенцію ООН про морське право. 1982 року. Який договір має застосувати суд:
- A) Конвенцію 1982 року, адже вона має вищу юридичну силу;
 - B) Конвенцію 1982 року, оскільки вона є більш загальною;
 - C) Договір про рибальство 1998 року, оскільки він був укладений пізніше;
 - D) Конвенцію 1982 року, оскільки вона була укладена раніше.
40. Що має виявити міжнародний суд для встановлення змісту міжнародного звичаю:
- A) Доктрини видатних експертів в даній галузі;
 - B) Практику держав з даного питання;
 - C) Думки та погляди вчених на дане питання;
 - D) Тривалість певної поведінки держав.
41. В міжнародному суді держава посилається на звичай, що склався між групою держав певного регіону. Чи справедливе таке посилання:
- A) Ні, бо це порушує принцип рівності;
 - B) Ні, бо всі звичаї мають універсальний характер;
 - C) Так, бо це спеціальний звичай, що допускається в міжнародному праві;
 - D) Так, бо це регіональний звичай, що допускається в міжнародному праві.
42. В міжнародному суді держава посилається на усні запевнення іншої держави в певній поведінці. Чи може міжнародний суд взяти таке посилання до уваги:
- A) Ні, не може, бо усні запевнення не є міжнародним договором;
 - B) Так, бо обидві держави шляхом мовчазної згоди визнали ці запевнення;
 - C) Так, оскільки таким чином утворилася «джентльменська угода»;
 - D) Так, бо такі запевнення становлять односторонній акт держави.
43. Для визначення гірципів, що застосовуються у певній ситуації, слід звернутися до:...
- A) Принципів, визначених Статутом ООН;
 - B) Принципів Статуту ООН та принципів заключного акту НБСЄ;
 - C) Принципів Статуту ООН та принципів Віденської конвенції про право міжнародних договорів;
 - ” D) Принципів, визнаних в праві цивілізованих націй.

44. Резолюції міжнародних організацій належать до:
- М'якого права;
 - Жорсткого права;
 - Міжнародного права;
 - Не є джерелом права,
45. Для встановлення *opinio juris* як елементу міжнародного звичаю необхідно дослідити:
- Думки експертів в даній галузі;
 - Позиції держав, висловлені ними в рамках діяльності міжнародних організацій, при укладанні договорів, тощо;
 - Висловлювання осіб, що представляють державу, зокрема голів держав та голів урядів;
 - Попередню практику держав з певного питання.
46. В якості допоміжних джерел міжнародного права застосовуються:
- Рішення будь-якого міжнародного суду;
 - Рішення універсальних та регіональних міжнародних судів;
 - Лише рішення Міжнародного суду ООН;
 - Лише рішення універсальних міжнародних судів.
47. Чи може міжнародний суд брати до уваги прецеденти:
- Ні, не може, тому що в міжнародному праві відсутній орган, який би мав право проголошувати прецеденти.
 - Ні, не може, тому що в міжнародному праві не застосовуються такі елементи прецеденту як *ratio decidendi* та *obiter dictum*.
 - Ні, не може, тому що рішення міжнародних судів є обов'язковими тільки для сторін у справі.
 - Так, може,- бо прецедент є джерелом міжнародного права.
48. Чи можуть проекти міжнародних договорів братися до уваги міжнародними судами як джерело права:
- Ні, не можуть, бо проекти договорів є незавершеними;
 - Ні не можуть, бо проект договору не є обов'язковим;
 - Так, можуть, як доказ міжнародного звичаю;
 - Так, можуть, як свідчення *opinio juris*.
49. Скільки необхідно часу для усталення міжнародного звичаю:
- Не менше 10 років;
 - Період часу точно невизначений;
 - Період часу точно невизначений, можливе навіть миттєве виникнення звичаю;
 - Це залежить від офіційного визнання звичаю державами.

50. В міжнародному суді одна зі сторін посиляється на міжнародний договір, проте практика держав свідчить про його регулярне невиконання всіма сторонами без заперечень з боку інших учасників. Як має вчинити міжнародний суд:
- Не застосовувати міжнародний договір;
 - Виявити позиції держав щодо питання невиконання міжнародного договору з метою встановлення звичаю;
 - Вчинити на підставі міжнародного договору;
 - Вважати, що міжнародний договір втратив чинність для сторін спору, але зберігається для всіх інших учасників.
51. Визначте елементи правотворчого процесу формування звичаю:
- Тривалість застосування та надання юридичної обов'язковості самими державами;
 - Тривалість, однорідність та узгодженість практики, надання юридичної обов'язковості самими державами;
 - Тривалість та узгодженість практики;
 - Надання певному правилу поведінки юридичної обов'язковості самими державами.
52. Стадія визнання норми юридично обов'язкової як стадія міжнародного правотворчого процесу закріплена принципом:
- Formale galis, forma essentialis*;
 - Conventio facitjus*;
 - Pacta sunt servanda*;
 - Leges experiential facit*.
53. Повноваження Комісії міжнародного права ООН щодо прогресивного розвитку міжнародного права включають:
- Ревізію застарілих положень міжнародних договорів;
 - Підготовка проекту конвенцій з питань, які ще не врегульовані міжнародним правом;
 - Тлумачення міжнародних договорів;
 - Надання від імені ООН пропозицій.
54. Створення зобов'язання *erga omnes* для суб'єктів міжнародного права є:
- Одностороннім зобов'язанням;
 - Багатостороннім: зобов'язанням;
 - Зобов'язанням передусіма;
 - Імперативним зобов'язанням.

55. Визначте неправильне твердження:

- A) Норми міжнародного права розробляються й приймаються відповідними законодавчими органами, які входять до складу універсальних і регіональних міжнародних організацій, наприклад, Міжнародним Судом ООН і Судом ЄС;
- B) Правом нормотворчої діяльності володіють суб'єкти міжнародного права в ході двосторонніх і багатосторонніх контактів;
- C) Міжнародно-правові норми створюються шляхом узгодження позицій між суб'єктами міжнародного права стосовно правила поведінки й надання ними цьому правилу поведінки юридично обов'язкового характеру.

56. Односторонні дії держави, які є необов'язковими і вказують на те, що держава не погоджується з ситуацією, що склалась та вважає її незаконною згідно з міжнародним правом, означає:

- A) Протест;
- B) Відмову;
- C) Повідомлення;
- D) Визнання.

57. Односторонній акт держави, що полягає в твердженні про те, що певний предмет також має з'явитися на рівні міжнародного права, є:

- A) Протест;
- B) Відмова;
- C) Повідомлення;

*■; D) Визнання.

58. Укажіть, який спосіб імплементації можна назвати таким, що дозволяє пряму дію норм міжнародного права в національному правопорядку;

- A) Трансформація;
- B) Систематизація;
- C) Контрибуція;

< D) Інкорпорація.

59. Назвіть способи імплементації норм міжнародного права у внутрішньодержавне право:

- A) Трансформація, адаптація, систематизація;
- B) Гармонізація, кодифікація, інкорпорація;
- C) Систематизація, дублювання, кодифікація;
- D) Інкорпорація, рецепція, відсилання.

III. Суб'єкти міжнародного права

1. Політичне формування, за наявності необхідних ознак, вважається державою за міжнародним правом після отримання визнання з боку:

- A) Всіх держав світу;
- B) Більшості держав світу;
- C) ООН;
- 4D) Визнання не впливає на юридичний статус, формування.

2. НЕ є суб'єктом міжнародного права:

- A) Антарктида;
- а B) Південний Судан;
- C) Косово;
- D) Ліга арабських держав.

3. До складу міжнародної правосуб'єктності входить:

- A) Спеціальна правоздатність;
- B) Галузева правоздатність;
- C) Міжнародна деліктоздатність;
- D) Галузева дієздатність.

4. Нації та народи, що борються за національне визволення, можуть визнаватися в якості суб'єкту міжнародного права, якщо вони:

- A) Представлені в будь-якій міжнародній організації;
- B) Представлені в ООН в якості спостерігачів;
- C) Утворюють державу в якості титульної нації;
- D) На території їх проживання діє режим апартеїду.

5. Яка з наведених нижче неурядових організацій володіє спеціальною міжнародною правосуб'єктністю:

- A) «Лікарі без кордонів»;
- " B) Міжнародна торгова палата;
- C) Міжнародний Комітет Червоного Хреста;
- D) Організація визволення Тибету.

6. Яке з нижченаведених формувань не володіє жодним з видів (галузева, спеціальна, тощо) міжнародної правосуб'єктності:

- A) Міжнародне співтовариство;
- Л B). Адміністративні одиниці держави;
- _ ^C) Міжнародний Комітет Червоного Хреста;
- D) Вільне місто.

7. Яке з нижченаведених тверджень є правильним:
- A) Міжнародна організація є похідним суб'єктом міжнародного права та не володіє власною компетенцією;
 - B) Міжнародна організація є первинним суб'єктом міжнародного права, який володіє власною волею, відмінної від державної волі;
 - C) Міжнародна організація є похідним суб'єктом міжнародного права, який володіє власною компетенцією;
 - D) Міжнародна організація не є суб'єктом міжнародного права, а лише виступає форумом для знайдення компромісу поміж державами.
8. До якої з нижченаведених категорій можна віднести Союз Білорусі і Росії 1999 року:
- A) Міжнародна організація;
 - B) Федерація;
 - C) Створення нової унітарної держави;
 - D) Конфедерація.
9. Концепція «домислюваної компетенції» міжнародної організації означає, що:
- A) Міжнародна організація володіє компетенцією, яка прямо не закріплена в її установчих документах, але виводиться з загальних норм міжнародного права;
 - B) Міжнародна організація володіє компетенцією, яка прямо не закріплена в її установчих документах, але виводиться з цілей і задач організації;
 - C) Міжнародна організація володіє компетенцією, яка прямо не закріплена в її установчих документах, але вільно «домислюється» її головними органами за потреби;
 - D) Міжнародна організація володіє лише тою компетенцією, яка надана їй в установчих документах.
10. Настанова ст. 2 Статуту ООН «Цей Статут жодною мірою не дає Організації Об'єднаних Націй права на втручання в справи, які належать до внутрішньої компетенції будь-якої держави...» є виразом:
- A) Суверенної рівності держав;
 - B) Екстратериторіальної дії законів держави;
 - * C) Внутрішнього суверенітету держав;
 - D) Права народів на самовизначення.
11. Європейський Союз найдоцільніше охарактеризувати як:
- A) Суб'єкт міжнародного права, який має sui generis правову природу;
 - B) Суб'єкт міжнародного права - державу, яка має федеративний устрій;
 - C) Суб'єкт міжнародного права - державу, яка має унітарний устрій;
 - D) Актор міжнародних відносин, який не є суб'єктом міжнародного права.

12. Яке з наведених тверджень є правильним:
- A) Дестинатор міжнародного права та актор міжнародних відносин є рівнозначними поняттями;
 - B) Поняття дестинатора міжнародного права включає в себе поняття актора міжнародних відносин;
 - C) Поняття актора міжнародних відносин включає в себе поняття дестинатора міжнародного права;
 - D) Дестинатор міжнародного права та актор міжнародних відносин є не пов'язаними поняттями.
13. В Раді Безпеки відбулося голосування щодо рекомендації Генеральній Асамблеї прийняти постанову про прийняття нової держави до ООН. Представники Франції, Великої Британії та Китаю не прибули на голосування, а представники США та Росії утрималися від голосування. Представники інших держав голосували за прийняття відповідного рішення.
- A) Рішення було прийняте;
 - B) Рішення не було прийняте;
 - C) Рішення буде дійсним, якщо відбудеться повторне голосування;
 - D) Жодна з відповідей не є правильною.
14. Національний суд держави за міжнародним правом розглядається як:
- A) Окремий суб'єкт міжнародного права, що володіє обмеженою правосуб'єктністю;
 - B) Окремий суб'єкт міжнародного права, що володіє повною правосуб'єктністю;
 - C) Дестинатор міжнародного права;
 - D) Жодна з наведених відповідей не є правильною.
15. Палестину наразі найдоцільніше розглядати (згідно з міжнародним правом) як:
- A) Державу;
 - B) Націю, що бореться за самовизначення;
 - C) Автономну територію, що володіє обмеженою правосуб'єктністю;
 - D) Жодна з наведених відповідей не є правильною.
16. Суверенітет держави як суб'єкта міжнародного права обмежується:
- A) Зобов'язаннями, що витікають зі всіх резолюцій Генеральної Асамблеї ООН;
 - B) Зобов'язаннями, що витікають з резолюцій всіх міжнародних організацій;
 - C) Взятими на себе зобов'язаннями згідно з міжнародним договором;
 - D) Жодна з наведених відповідей не є правильною.

17. Транснаціональна корпорація «ТРАНСКОРП» має підприємство в державі А. Під час громадянських сутичок виробничі потужності «ТРАНСКОРП» в державі А були зруйновані. Корпорація «ТРАНСКОРП» має намір подати позов до держави А щодо відшкодування вартості виробничих потужностей. Яка з наведених нижче відповідей відображає можливий варіант позову з точки зору міжнародної правосуб'єктності транснаціональних корпорацій;
- А) «ТРАНСКОРП» може звернутися до будь-якого міжнародного судового органу з позовом про відшкодування до держави;
 - В) «ТРАНСКОРП» може звернутися лише до Міжнародного суду ООН з позовом про відшкодування до держави, якщо інші вимоги щодо юрисдикції виконані;
 - С) «ТРАНСКОРП» може звернутися лише до держави місця реєстрації з проханням представити її інтереси на міждержавному рівні. ■
 - Д) «ТРАНСКОРП» Може звернутися до Міжнародних судових органів, якщо юрисдикційні вимоги таких органів надають право звертатися юридичним особам з позовом до держави.

18. До державопоДібних утворень НЕ відноситься:

- А) Ватикан;
- В) Святий престол;
- С) Мальтійський орден;
- Д) Орден святого Бенедикта.

19. Визнанням в міжнародному публічному праві є;

- А) Односторонній акт держави, за допомогою якого держава приймає певну фактичну ситуацію;
- В) Односторонній добровільний акт держави, у якому вона прямо чи побічно заявляє або про те, що розглядає іншу державу як суб'єкта міжнародного права і має намір підтримувати з нею офіційні відносини, чи вважає владу, що затвердилася неконституційним шляхом у державі або на частині її території, достатньо ефективною, щоб виступати в міждержавних відносинах у якості представника цієї держави або населення відповідної території;
- С) Двосторонній акт між державами в якому вони прямо чи побічно заявляють про намір підтримувати офіційні відносини;
- Д) Поява нових суб'єктів міжнародного права.

20. У сучасній доктрині міжнародного права існують наступні теорії визнання:

- А) Декларативна, договірна;
- В) Дуалістична, моністична;
- С) Концептуальна, декларативна;
- Д) Конститутивна, декларативна.

21. Визнанням de facto є:

- А) Визнання офіційне, але не повне;
- В) Офіційне повне, остаточне визнання;
- С) Офіційне визнання, у конкретній справі;
- Д) Неофіційне, часткове визнання.

22. Визнання в міжнародному праві буває наступних видів:

- А) Визнання держав і урядів;
- В) Визнання націй, сторони, що повстала або воює; ■
- С) Визнання організації опору й урядів в еміграції / вигнанні;
- Д) Всі варіанти відповідей правильні.

23. Історії міжнародного права відомі наступні спеціальні доктрини щодо визнання урядів:

- А) Доктрина Тобара;
- В) Доктрина Туго Гроція;
- С) Доктрина Естради; *
- Д) Варіанти А та С.

24. Визнання уряду буває:

- А) Остаточним;
- В) Тимчасовим чи обмеженим лише деякими юридичними відносинами;
- С) Повним;
- Д) Усі варіанти правильні.

25. Види визнання у міжнародному праві:

- А) Визнання держави, визнання уряду, визнання міжнародного діяча, визнання дії міжнародно-правової норми;
- В) Визнання держави, визнання уряду, визнання повсталі сторони, визнання органів національного звільнення, визнання націй;
- С) Визнання держави, визнання уряду, визнання претензій держави, визнання правоти за однією зі сторін міжнародної суперечки, дипломатичне і консульське визнання;
- Д) Визнання держави, визнання уряду у вигнанні, визнання наукової доктрини, попереднє визнання.

26. Уряд не потребує визнання за наступних/ої умов/и:

- А) Якщо уряд прийшов до влади неконституційним, шляхом;
- В) Якщо уряд є у вигнанні або еміграції, через військову окупацію;
- С) Якщо уряд прийшов до влади конституційним шляхом;
- Д) Якщо уряд прийшов до влади шляхом військового заколоту;

II. Держава-може вважатися визнаною якщо:

- A) В міжнародному публічному праві немає чітко визначеної кількості держав, що повинні визнати новоутворену державу. Державу необхідно визнати *de jure*;
 - B) Новоутворену державу визнають *de facto* більшість країн-членів ООН;
 - C) Новоутворену державу визнають *de facto* більшість країн, що межують з нею;
 - D) Новоутворену державу визнає *ad hoc* хоча б одна держава-член ООН.
28. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів та державних боргів була прийнята:
- A) 1973 року;
 - B) 1983 року;
 - C) 1986 року;
 - D) 1993 року.
29. За загальним правилом, правонаступництво держав, державної власності, державних архівів і державних боргів відбувається на підставі:
- A) Односторонньої заяви держави-попередниці;
 - B) На підставі судового рішення за зверненням держави- правонаступниці;
 - C) Угоди між главами Держави-попередниці та держави- правонаступниці;
 - D) Угоди між державою-попередницею і державою- правонаступницею, а коли перша припинила існування — між державами- правонаступницями.
30. правонаступництво у міжнародному праві не розповсюджується на:
- A) Державну власність;
 - B) Державні борги;
 - C) Державний бюджет;
 - D) Державні архіви.
31. За Віденською конвенцією про правонаступництво держав щодо договорів 1978 року договорам повинні бути притаманні наступні ознаки:
- A) Укладений лише між державами, письмова форма, не береться до уваги найменування договору та кількість документів, у яких містяться його положення;
 - B) Суб'єктом може бути держава або юридична особа, письмова форма, лише вичерпний перелік найменувань;
 - C) Невичерпний суб'єктний склад, обов'язкове дотримання письмової форми, не береться до уваги найменування договору та кількість документів, у яких містяться його положення;
 - D) Укладений лише між державами, письмова форма, існування у форму консолідованого документу.
32. У випадку переходу частини території однієї держави під суверенітет іншої діє виняток:
- A) Договори держави-попередниці продовжують діяти будь-якому випадку;
 - B) Можливе укладення спеціальної угоди, яка передбачатиме інше вирішення такого питання;
 - C) Договори держави-попередниці продовжують діяти, якщо не суперечать договорам, укладеним державою-наступницею;
 - D) Діятимуть лише договори, що укладені після переходу території.
33. Державна власність держави-попередниці за Віденською конвенцією про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів і державних боргів 1983 р. включає:
- A) Усе рухоме та нерухоме майно, що знаходилося на її території, відповідно до внутрішнього законодавства;
 - B) Усе рухоме та нерухоме майно та права на нього, що знаходилося на її території, відповідно до внутрішнього законодавства;
 - C) Майно, права та інтереси, що належали їй, відповідно до внутрішнього законодавства;
 - D) Майно, права та інтереси за домовленістю сторін.
34. Державні архіви держави-попередниці за Віденською конвенцією про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів і державних боргів 1983 р. включають:
- A) Сукупність документів та цінностей, вироблених або набутих державою-попередницею у ході її діяльності за останні 50 років;
 - B) Сукупність документів та цінностей, вироблених або набутих державою-попередницею у ході її діяльності за останні 25 років;
 - C) Сукупність документів будь-якої давності та роду, вироблених або набутих державою-попередницею у ході її діяльності;
 - D) Сукупність документів та цінностей будь-якої давності та роду, вироблених або набутих державою-попередницею у ході її діяльності.
35. Державними боргами держави-попередниці за Віденською конвенцією про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів і державних боргів 1983 р. є:
- A) Загальна сума, на певний момент, непогашених позик, отриманих державою для фінансування дефіциту бюджету та інші визначені законодавством цілі, невикористані відсотків за обслуговування цих позик, а також наданих гарантій за зобов'язаннями інших державних структур;
 - B) Будь-яке фінансове зобов'язання держави-попередниці відносно іншої держави, міжнародної організації або будь-якого іншого суб'єкта міжнародного права, що виникло відповідно до міжнародного права;

- С) Загальна сума заборгованості держави, яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави, включаючи боргові зобов'язання держави, що вступають в дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору про борг;
- Д) Загальний розмір накопиченої заборгованості уряду власникам державних цінних паперів, який дорівнює сумі минулих бюджетних дефіцитів за вилученням бюджетних надлишків.

36. Проблему громадянства, у зв'язку з розпадом СРСР, Україна подолала наступним чином:

- А) Усі громадяни СРСР, що постійно мешкали на момент проголошення незалежності України на її території, ставали громадянами України;
- В) Усі громадяни СРСР, що визнавали себе українцями та хотіли отримати відповідне громадянство, ставали громадянами України;
- С) Усі громадяни СРСР, що не досягли повноліття, ставали громадянами України;
- Д) Усі громадяни СРСР вільно обирали громадянство будь-якої з колишніх республік,

IV. Відповідальність у міжнародному праві

1. Органом ООН, що має повноваження примушувати держави або інших суб'єктів міжнародного права зазнавати певні несприятливі наслідки, пов'язані із здійсненням ними діянь, визнаних світовою спільнотою як злочини, є:

- А) Рада Безпеки;
- В) Міжнародний Суд;
- С) Генеральна Асамблея;

Жодна з відповідей не є правильною.

2. Положення, згідно з яким для розвитку співробітництва між народами та для гарантії їх миру та безпеки необхідно строго дотримуватися приписів міжнародного права, що визнаються дійсним правилом поведінки урядів, міститься у:

- А) Статуті Ліги Націй;
- В) Статуті ООН;
- С) Статуті Міжнародного Суду ООН;
- Д) Статуті Постійної Палати міжнародного правосуддя.

3. Суб'єктами міжнародно-правової відповідальності можуть бути:

- А) Транснаціональні корпорації;

- В) Міжнародні організації;
- Д) Фізичні особи;
- Е) Жодна з відповідей не є правильною.

4. Держава буде нести міжнародно-правову відповідальність за діяльність її органів та посадових осіб, лише якщо орган або посадова особа належить до:

- А) Законодавчої влади;
- В) Виконавчої влади;
- С) Судової влади;
- Е) Жодна з відповідей не є правильною,

5. Якщо дипломатичний представник вчинив дії, що являють собою втручання у внутрішні справи держави перебування, то держава, яку він представляє:

- А) Буде нести відповідальність у будь-якому випадку;
- В) Буде нести відповідальність лише якщо держава перебування оголосить дипломатичного представника *persona non grata*;
- С) Не буде нести відповідальності, так як дипломатичний представник діяв з перевищенням своїх повноважень;
- Д) Не буде нести відповідальності, так як дипломатичний представник користується дипломатичними імунітетами.

6. Статті про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння, прийнятті Комісією міжнародного права ООН у 2001 році:

- А) Обмежуються порушеннями зобов'язань за двостороннім договором;
- В) Обмежуються порушеннями зобов'язань за багатостороннім договором;
- С) Стосуються всієї сфери відповідальності держав;
- Д) Жодна з відповідей не є правильною.

7. Якщо приватна особа, яка не діє в якості органу або посадової особи держави, своєю поведінкою образить прапор або герб іншої держави, держава, на території якої така поведінка мала місце:

- А) Не буде нести відповідальності;
- В) Буде нести відповідальність за самі дії приватної особи;
- С) Буде нести відповідальність за невиконання своїх зобов'язань з забезпечення прав і законних інтересів іноземної держави на своїй території;
- Д) Не буде нести відповідальності, але має принести свої вибачення постраждалій державі.

8. Визнання порушення, висловлення співчуття, офіційне вибачення є формами:
- A) Реституції;
 - B) Реторсії;
 - C) Компенсації;
 - D) Сатисфакції.
9. Згідно зі Статтями про відповідальність держав, розробленими Комісією міжнародного права ООН, на кваліфікацію діяння держави як міжнародно-протиправного:
- A) Впливає кваліфікація діяння як правомірного за внутрішнім правом;
 - B) Не впливає кваліфікація діяння як правомірного за внутрішнім правом;
 - C) У кваліфікації діяння держави за внутрішнім правом не має потреби;
 - B) В тексті Статей про відповідальність держав питання кваліфікації діяння держав не висвітлено.
10. У реституції може бути відмовлено, якщо:
- ' A) Вона є непропорційною завданій шкоді;
 - B) Держава вже здійснила сатисфакцію;
 - C) Її здійснення суперечить внутрішньому законодавству держави;
 - D) Жодна з відповідей не є правильною.
11. Компенсація, як форма відшкодування шкоди, що стала наслідком міжнародно-протиправного діяння, передбачає:
- A) Відшкодування виключно збитків, які були причинені державі;
 - B) Відшкодування виключно збитків, які були причинені фізичним та юридичним особам;
 - C) Відшкодування збитків, які були причинені як державі, так і фізичним та юридичним особам;
 - D) Не передбачає відшкодування матеріальних збитків.
12. Відповідно до Статей про відповідальність держав, згода, самооборона, контрзаходи, форс-мажор, стихійне лихо та стан необхідності, це:
- A) Обставини, що виключають відповідальність;
 - B) Обставини, що виключають протиправність діяння;
 - C) Обставини, що не впливають на кваліфікацію протиправного діяння;
 - D) Обставини, що не впливають на обсяг відповідальності.
13. Підставами для анулювання юридично дійсної згоди однієї держави на здійснення конкретного діяння іншою державою, що виключає протиправність цього діяння у відношенні до першої держави, можуть бути:
- A) Лише помилка;
 - B) Лише обман;
 - C) Лише підкуп представника;
 - D) Всі вищезгадані відповіді.
14. Припинення або призупинення дії міжнародного договору у випадку його порушення, це:
- A) Згода;
 - B) Контрзахід;
 - C) Форс-мажор;
 - D) Протиправне діяння.
15. Міжнародно-правова відповідальність міжнародної міжурядової організації, може витікати:
- A) Виключно з факту порушення; статутних положень організації її органами та посадовими особами;
 - B) Виключно з факту порушення загальних норм міжнародного права;
 - C) З факту порушення її органами і посадовими особами як статутних положень організації, так і загальних норм міжнародного права;
 - D) Міжнародні організації не несуть міжнародно-правової відповідальності.
16. Якщо міжнародна організація не може самостійно компенсувати заподіяну нею шкоду, вона може нести:
- A) Повну матеріальну відповідальність;
 - B) Солідарну відповідальність як самої організації, так і її держав-членів;
 - C) Міжнародна організація буде звільнена від відповідальності;
 - D) Міжнародні організації взагалі не несуть міжнародно-правової відповідальності.
17. Зобов'язання, пов'язані з компенсацією збитку, спричиненого діяльністю держав, яка не суперечить нормам міжнародного права, проте може мати непередбачувані наслідки, є:
- A) Абсолютною відповідальністю;
 - B) Умовною відповідальністю;
 - C) Моральною відповідальністю;
 - D) За діяльність, що не заборонена міжнародним правом, відповідальність не настає.
18. Особлива категорія зобов'язань, зобов'язань перед міжнародним співтовариством в цілому, що мають для нього життєво важливе значення і забезпечуються в особливому порядку, іде:
- A. Зобов'язання *tabula rasa*;

- B. Зобов'язання erga omnes;
- C. Зобов'язання ex officio;
- D. Зобов'язання in statuna scendi.

V. Право міжнародних договорів

1. Застосування альтернату:
 - A) Звільняє держави від виконання договору;
 - B) Надає альтернативні варіанти регулювання міжнародних відносин;
 - C) Зобов'язує держави обмінятися ратифікаційними грамотами;
 - D) Підкреслює рівність держав-учасниць договору.
2. Якщо згода на обов'язковість договору була виражена на порушення того чи іншого положення внутрішнього права держави, яке стосується компетенції укладати договори:
 - A) Держава має право посилається на цю обставину як на підставу недійсності її згоди;
 - B) Держава має право посилається на цю обставину як на підставу не-, дійсності її згоди якщо це порушення було явним і стосувалося норми її внутрішнього права особливо важливого значення;
 - C) Держава в загалі не має права посилається на цю обставину як на підставу недійсності її згоди;
 - D) Жодна з відповідей не є правильною.
3. Від яких дій повинна утримуватись держава в період між підписанням та ратифікацією міжнародного договору:
 - A) Від таких, що можуть завадити ратифікації;
 - B) Від таких, що порушують будь-яке положення договору;
 - C) Від таких, що суперечать інтересам інших сторін договору;
 - D) Від таких, що позбавляють договір його об'єкта та цілі.
4. Якими є наслідки імплементації міжнародного договору в Україні:
 - A) Він стає обов'язковим для виконання Україною;
 - B) Він набуває прямої дії в Україні;
 - C) Він стає частиною національного законодавства України;
 - D) Він набуває вищої юридичної сили в Україні.
5. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. поширює, свою дію на:
 - A) Всі без винятку міжнародні договори, оскільки конвенція є актом, яка кодифікує право договорів, що не порушує засади *lex retro non agit*;

- B) Всі без винятку міжнародні договори, оскільки конвенція є актом, яка кодифікує право договорів, що порушує в припустимий спосіб засаду *lex retro non agit*;
 - C) Виключно на міжнародні договори, що укладені державами після набрання Конвенцією чинності, однак це положення не поширюється на договори про економічну співпрацю;
 - D) Виключно на міжнародні договори, що укладені державами після набрання Конвенцією чинності згідно з засадою *lex retro non agit*.
6. Чи мають положення Статуту ООН переважну силу застосування перед іншими зобов'язаннями держав — членів ООН:
 - A) Так, цей принцип виходить зі звичаєвого права;
 - B) Ні, так як Статут ООН має рівний з іншими міжнародними договорами характер;
 - C) Так, цей принцип сформульований у Статуті ООН;
 - D) Так, але це не стосується двосторонніх договорів між державами.
 7. Тимчасове застосування положень договору до набрання ним чинності:
 - A) Є можливим, якщо держави, що беруть участь у переговорах, домовилися про це - в самому договорі або іншим чином;
 - B) Є можливим за умови ратифікації договору державою, щодо якої тимчасово застосовуються положення договору до набрання ним чинності;
 - C) Не є можливим;
 - D) Є можливим, якщо це передбачено самим договором, однак тимчасове застосування не може тривати більш, ніж 6 місяців.
 8. Положення договору можуть створювати зобов'язання для третьої держави, якщо:
 - A) Третя держава в будь-якій формі бере на себе це зобов'язання;
 - B) Третя держава не протестує проти покладання на себе цього зобов'язання;
 - C) Третя держава напевно в письмовій формі бере на себе це зобов'язання;
 - D) Жодна з відповідей не є правильною.
 9. Зменшення кількості учасників багатостороннього договору, в результаті якого вона стає меншою від кількості, потрібної для набрання договором чинності:
 - A) Призводить до автоматичного припинення договору;
 - B) Не призводить до припинення договору, якщо договором не передбачається інше;
 - C) Призводить до припинення договору, якщо протягом року кількість його учасників знову не досягне кількості, яка потрібна для набрання договором чинності;

- D) Призводить до виключення договору з реєстру Генеральним Секретарем ООН.
10. Застереження до міжнародного договору — це:
- A) Одностороння заява держави про намір вийти із договору, якщо інша сторона не припинить порушувати його;
 - B) Одне із найменувань міжнародної угоди;
 - C) Одностороння заява держави про виключення або зміну певних положень договору в їх застосуванні до неї;
 - D) Поправка до тексту договору, яка вноситься після його підписання.
11. Згідно з Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 р. на корінну зміну обставин не можна посилалися як на підставу для припинення договору або для виходу з нього, якщо договір:
- A) Кодифікує міжнародне право;
 - B) Створює міжнародну організацію;
 - C) Є багатостороннім;
 - D) Встановлює кордони.
12. До міжнародних договорів можна робити застереження, які:
- A) Не заборонені або явно допустимі договором та відповідають предмету та цілі договору;
 - B) Відповідають предмету та цілі договору, та на які погодились сторони договору;
 - C) На які погодились половина сторін договору;
 - D) На які погодились дві третини сторін договору.
13. Застереження до міжнародного договору може бути зроблене:
- A) При парафуванні та підписанні договору;
 - B) При підписанні, ратифікації, прийнятті або затвердженні договору, або приєднанні до нього;
 - C) Між підписанням та вираженням згоди на обов'язковість договору;
 - D) Лише при ратифікації договору.
14. Застереження, що прямо допускається договором:
- A) Завжди потребує прийняття іншими договірними державами;
 - B) Ніколи не потребує прийняття іншими договірними державами;
 - C) Не потребує прийняття іншими договірними державами, якщо тільки договір не передбачає такого прийняття;
 - D) Жодна з відповідей не є правильною.
15. Яким є договір, укладений державою під загрозою сили:
- A) Нікчемним;

- B) Оспорюваним;
- C) Недійсним;
- D) Дійсним.

16. Чи може Україна у відносинах з іншими державами посилалися на положення своєї Конституції як на виправдання невиконання чинного для неї міжнародного договору:
- A) Ні, не може ні за яких обставин;
 - B) Може, якщо неконституційність договору встановлена Конституційним Судом України;
 - C) Може, оскільки міжнародний договір після ратифікації стає частиною національного законодавства, що не може суперечити Конституції;
 - D) Може, оскільки така можливість встановлюється Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 р.
17. Денонсація - це:
- A) Відмова держави від договору з попереднім попередженням інших учасників, коли така відмова, її порядок і умови прямо передбачені договором;
 - B) Відмова держави від договору, коли для цього є достатні підстави, визначені нормами міжнародного права;
 - C) Припинення договору за згодою сторін;
 - D) Надання згоди на обов'язковість договору шляхом прийняття відповідного закону законодавчим органом держави.
18. Розірвання дипломатичних відносин між державами:
- A) Призводить до недійсності укладених між ними договорів;
 - B) Призводить до припинення дії укладених між ними договорів;
 - C) Може привести до недійсності деяких укладених між ними договорів;
 - D) Може привести до припинення дії деяких укладених між ними договорів;

VI. Право міжнародних організацій

1. Організація Об'єднаних Націй була створена у:
- A) 1939 р.;
 - B) 1941р.;
 - C) 1945 р.;
 - D) 1946 р.

2. Статут ООН був прийнятий на конференції у:
 - A) Сан-Франциско;
 - B) Думбартон-Оксі;
 - C) Нью-Йорку;
 - D) Москві/
3. Який з цих органів є основним судовим органом Організації Об'єднаних Націй:
 - A) Міжнародний суд ООН;
 - B) Постійна палата міжнародного правосуддя;
 - C) Постійна палата міжнародного арбітражу;
 - D) Орган з вирішення спорів ООН,
4. Непостійні члени Ради Безпеки ООН обираються за:
 - A) Географічним принципом;
 - B) Принципом альтернату;
 - C) Принципом суверенної рівності;
 - D) Бажанням.
5. Прийом нових членів до ООН відбувається:
 - A) Постановою Генеральної Асамблеї за рекомендацією Ради Безпеки;
 - B) Постановою Ради Безпеки за рекомендацією Генеральної Асамблеї;
 - C) Одноособово Генеральною Асамблеєю;
 - D) Одноособово Радою Безпеки.
6. Постійними членами Ради Безпеки ООН є:
 - A) США, Індія, Китай, Канада, Німеччина;
 - B) США, Китай, Японія, ЄС, Росія, Канада;
 - C) Росія, ЄС, США, Китай, Австралія;
 - D) Китай, Франція, США, Росія, Велика Британія.
7. При голосуванні в Раді Безпеки ООН з не процедурних питань:
 - A) Кожний член Ради Безпеки може заблокувати прийняття рішення;
 - B) Кожний постійний член Ради Безпеки може заблокувати прийняття рішення;
 - C) Всі постійні члени Ради Безпеки повинні проголосувати за рішення для того, щоб воно було прийняте;
 - D) Всі непостійні члени Ради Безпеки можуть заблокувати прийняття рішення, якщо проголосують за нього одностайно.
8. До універсальних міжнародних організацій відносять:
 - A) Раду Європи;
 - B) СНД;
 - C) ЮНЕСКО;
 - D) НАТО;
9. Пріоритетними цілями ОБСЄ є:
 - A) Створення умов для проведення консультацій, прийняття рішень зі співробітництва держав-учасниць у Європі;
 - B) Розгляд територіальних спорів у Європі;
 - C) Проведення миротворчих операцій у Європі;
 - D) Виявлення зовнішніх ворогів і вирішення з ними "суперечок."
10. Згідно зі ст. 7 Статуту ООН головним органом організації є:
 - A) Рада з опіки;
 - B) Конгрес Секретарів;
 - C) Суд з прав людини;
 - D) Спеціальна Рада.
11. Нормативним актом регіональної організації в праві міжнародної безпеки є:
 - A) Статут МОП;
 - B) Статут ОБСЄ;
 - C) Статут ООН;
 - D) Статут ВООЗ.
12. Процедура консенсусу при голосуванні в міжнародних організаціях полягає в:
 - A) Прийнятті рішення без голосування за відсутності прямих заперечень;
 - B) Прийнятті рішення безголосування і врахування заперечень з приводу його прийняття; ;
 - C) Голосуванні присутніх членів організації;
 - D) Використанні процедури, застосовуваної в римському праві.
13. Рада Безпеки ООН складається з:
 - A) 10 постійних членів та 10 непостійних членів;
 - B) 5 постійних членів та 5 непостійних членів;
 - C) 5 постійних членів та 10 Непостійних членів;
 - D) 10 постійних членів та 5 непостійних членів.
14. Ст. 18 п. 2-Статуту ООН закріплює категорії важливих питань, рішення з яких приймаються більшістю у дві третини присутніх та приймаючих удасть у голосуванні членів Генеральної Асамблеї. Виділення додаткових категорій питань, які підлягають рішення більшістю у дві третини: АО Не допускається;

- В) Допускається і приймається більшістю у дві третини присутніх та приймаючих участь у голосуванні членів Генеральної Асамблеї;
 Е) Допускається і приймається простою більшістю голосів присутніх та приймаючих участь у голосуванні;
 Д) Жодна з відповідей не є правильною.
15. Прийом держави до Організації Об'єднаних Націй проводиться:
 А) , Виключно рішенням Ради Безпеки;
 В) Рішенням Економічної і Соціальної Ради, прийнятим після його узгодження з Міжнародним Судом ООН;
 С) Рішенням Генеральної Асамблеї за рекомендацією Ради Безпеки;
 Д) Рішенням Генерального Секретаря, прийнятого після консультацій з Генеральною Асамблеєю.
16. Штаб-квартира ООН знаходиться у:
 А) Гаазі;
 В) Брюсселі;
 С) Нью-Йорку;
 Д) Сан-Франциско.
17. В Раді Безпеки відбулося голосування щодо рекомендації Генеральній Асамблеї прийняти постанову про прийняття нової держави до ООН. Представники Франції, Великої Британії та Китаю не прибули на голосування, а представники США та Росії утрималися від голосування. Представники інших держав голосували за прийняття відповідного рішення-
 А) Рішення було прийняте;
 В) Рішення не було прийняте;
 С) Рішення буде дійсним, якщо відбудеться повторне голосування;
 Д) Жодна з відповідей не є правильною.
18. Член ООН може бути виключений з Організації:
 А) Рішенням постійних членів Ради Безпеки; »
 В) Рішенням Генеральної Асамблеї ООН за рекомендацією Ради Безпеки;
 С) Рішенням Генеральним Секретаря ООН;
 Д) Жодна з відповідей не є правильною.
19. -Генеральна Асамблея ООН нараховує: :
 А) Стільки учасників, скільки є членів в ООН;
 В) У п'ять разів більше учасників, ніж є членів ООН;
 С) 460 учасників;
 Д) Жодна з відповідей не є правильною.

20. Поправки до Статуту ООН вносяться:
 А) Після їх прийняття двома третинами голосів членів Генеральної Асамблеї та ратифіковані двома третинами членів ООН, включаючи всіх постійних членів Ради Безпеки;
 В) Після їх прийняття абсолютною більшістю Ради Безпеки та ратифікації двома третинами членів ООН;
 Г) Після їх прийняття ГА ООН і Радою Безпеки та ратифікації двома третинами членів ООН, включаючи всіх постійних членів Ради Безпеки;
 Д) Жодна з відповідей не є правильною.
21. АСЕАН-це:
 А) Конфедерація;
 В) Міжнародна організація регіонального характеру;
 С) Неурядова організація;
 Д) Постійна міжнародна конференція.
22. Акт, яким закріплено порядок оплати праці працівників міжнародної організації, відноситься до:
 А) Soft law;
 В) Ухвал proforointerno;
 С) Ухвал proforoexterno; ,
 Д) Ухвал міжнародних організацій, що є зобов'язальними для всіх держав-членів, оскільки вони фінансують організацію власних бюджетів.

VII. Право зовнішніх зносин

1. Яка з конвенцій, що кодифікує дипломатичне і консульське право, не набрала чинності:
 А) Віденська конвенція про дипломатичні зносини;
 В) Віденська конвенція про консульські зносини;
 С) Конвенція про спеціальні місії;
 Д) Віденська конвенція про представництво держав в їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру.
2. Розірвання дипломатичних стосунків між державами:
 ■ А) Призводить до недійсності укладених між ними договорів;
 Б) Призводить до припинення дії укладених між ними договорів;
 С) Може привести до недійсності деяких укладених між ними договорів;
 Д) Може привести до припинення дії деяких укладених між ними договорів.

3. До постійних закордонних органів зовнішніх зносин держав не відносяться:
 - A) Дипломатичні представництва держав, акредитовані в країнах, з якими підтримуються дипломатичні відносини;
 - B) Спеціальні місії;
 - C) Консульські установи;
 - D) Торгові представництва.
4. До першого класу голів дипломатичного представництва відносяться:
 - A) Посол (нунцій);
 - B) Посланник;
 - C) Інтернунцій;
 - D) Міністр.
5. Розмежування між головами дипломатичних представництв внаслідок їх належності до того чи іншого класу може проводитися у відношенні:
 - A) Об'єму дипломатичних імунітетів;
 - B) Компетенції, передбаченої Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 р.;
 - C) Старшинства етикету;
 - D) Не може проводитися у жодному випадку.
6. При відсутності угоди про чисельність персоналу представництва держава перебування може:
 - A) Встановити чисельність персоналу, яку вона вважає розумною і нормальною, враховуючи обставини та умови, що існують в державі перебування, і потреби даного представництва;
 - B) Запропонувати чисельність персоналу, враховуючи обставини та умови, що існують в державі перебування, і потреби даного представництва;
 - C) Обмежити чисельність персоналу, враховуючи обставини та умови, що існують в державі перебування, і потреби даного представництва;
 - D) Запропонувати чисельність персоналу, враховуючи обставини та умови, що існують в державі перебування, і потреби даного представництва, але не більше 30 осіб.
7. Чи може згідно з Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 р. держава, що акредитує, акредитувати дипломатичного представника у більш ніж одну державу:
 - A) Може незалежно від згоди держави перебування;
 - B) Може за попередньою та явно вираженою згодою усіх держав перебування;
 - C) Може за відсутності явно вираженого заперечення держав перебування;
 - D) Не може.
8. Держава перебування, яка повідомляє державу, що акредитує, про те, що член її дипломатичного персоналу є *persona non grata*:
 - A) Повинна мотивувати своє рішення;
 - B) Не повинна мотивувати своє рішення;
 - C) Має надати пояснення лише тоді, якщо таке рішення стосується голови дипломатичної місії;
 - D) Має надати пояснення на вимогу держави, що акредитує.
9. Під кумуляцією в праві зовнішніх зносин розуміється акредитування однієї і тієї ж особи в якості глави представництва в:
 - A) Декількох державах одночасно при згоді на це приймаючих країн;
 - B) Трьох державах одночасно при згоді на це приймаючих країн;
 - C) Декількох державах без згоди на це приймаючих країн;
 - B) П'яти і більше державах одночасно при згоді на це приймаючих країн,
10. Документ, за допомогою якого оформляється припинення функцій глави дипломатичного представництва, іменується:
 - A) Вірчою грамотою;
 - B) Відзивною грамотою;
 - C) Відзивно-вірчою грамотою;
 - D) Вірчою грамотою *ad hoc*.
11. Відзивні грамоти акредитованих на Україні дипломатичних представників інших приймає:
 - A) Голова уряду;
 - B) Міністр закордонних справ;
 - C) Уряд;
 - D) Президент.
12. Держава Б відмовила в екзекватурі державі А, посилаючись на те, що вказаний в екзекватурі глава консульської установи акредитований двома іншими державами в державі Б. Оцініть дії держави Б:
 - A) Неправомірні, адже держава перебування не повинна інформувати про причини відмови в екзекватурі;
 - B) Неправомірні, адже дві або декілька держав можуть призначити одну і ту саму особу в якості глави консульської установи в державі перебування;
 - C) Правомірні, адже дві або декілька держав можуть призначити одну і ту саму особу в якості глави консульської установи тільки за згодою держави перебування;
 - D) Правомірні, адже дві або декілька держав не можуть призначити одну і ту саму особу в якості глави консульської установи в державі перебування.

13. Глава Генерального консульства Республіки Греції в м. Одеса був відкликаний з ініціативи дуаена. Глава консульської установи не погодився з таким рішенням, посилаючись на Віденську конвенцію про консульські зносини, яка передбачає, що глава консульської установи може бути відкликаний:
- A) З ініціативи консульського корпусу;
 - B) У разі розірвання дипломатичних відносин;
 - C) Акредитуючою державою;
 - D) При оголошенні війни.
14. Франція звернулася до України з ініціативою відкриття консульської установи в м. Одеса та з проханням сприяти придбанню Францією приміщень для консульської установи Франції, предметів призначених для офіційного користування консульською установою та для особистого користування консульською посадовою особою, засобів пересування для консульських працівників. Україна відмовила, посилаючись на те, що повинна сприяти лише в придбанні:
- A) Приміщень для консульської установи Франції;
 - B) Предметів призначених для особистого користування консульською посадовою особою;
 - C) Засобів пересування для консульських працівників;
 - D) Предметів, призначених для офіційного користування консульською установою.
15. У будівлі консульства Німеччини в Україні спалахнула пожежа. Представники держави перебування повинні перш за все:
- A) Звернутися до, глави консульської установи з проханням дозволити гасіння пожежі не тільки зовні, але і всередині будівлі;
 - B) Звернутися до МЗС України з проханням дозволити гасіння пожежі не тільки зовні, але і всередині будівлі;
 - C) Дотримуватися недоторканності приміщення консульської установи;
 - D) Вжити всі належні заходи для захисту приміщення без згоди представників консульської установи.
16. У Конвенції про спеціальні місії 1969 року:
- A) Перераховані усі функції спеціальних місій;
 - B) Зазначено, що функції спеціальної місії визначаються за взаємною згодою між посилаючою державою і приймаючою державою;
 - C) Зазначено, що функції визначаються Радою Безпеки ООН;
 - D) Зазначено, що функції визначаються посилаючою державою.

17. Франція звернулася до України з ініціативою направити спеціальну місію до м. Київ. З якого моменту місія може розпочати власну діяльність:
- A) Прибуття до приймаючої держави;
 - B) Представлення її постійним дипломатичним представництвом Франції в Україні;
 - C) Вручення вірчих грамот Президенту України;
 - D) Встановлення місією офіційного контакту з міністерством закордонних справ України або іншим органом приймаючої держави, щодо якого є домовленість.
18. Франція звернулася до України з ініціативою направити спеціальну місію до м. Київ. Україна дала згоду на прийняття місії, але, на жаль, через певні обставини сторонам не вдалося досягти згоди щодо місцеперебування спеціальної місії. В такому випадку місцеперебуванням спеціальної місії Франції буде вважатися:
- A) Місце, де розташоване міністерство закордонних справ України;
 - B) Місце, де розташоване дипломатичне представництво Франції в Україні;
 - C) Місце, де розташоване консульська установа Франції в Україні;
 - D) Місце, де розташована спеціальна місія іншої держави.
19. Після розірвання дипломатичних відносин між Кубою та США спеціальна місія не припинила власну діяльність, посилаючись на те, функції спеціальної місії можуть бути припинені лише у разі:
- A) Рішення РБ ООН;
 - B) Повідомлення приймаючої держави про те, що вона вважає діяльність спеціальної місії припиненою;
 - C) Розірвання консульських відносин міжпосилаючою державою і приймаючою державою;
 - D) відсутності визнання між Кубою та США.
20. Постійний представник України при ООН (Нью-Йорк) наполягав на тому, що користується старшинством через те, що першим прибув до Нью-Йорку. Йому було відмовлено, посилаючись на те, що старшинство постійних представників при міжнародній організації універсального порядку визначається:
- A) Часом перебування на відповідній посаді;
 - B) За дипломатичним рангом глави представництва;
 - C) За алфавітним порядком назв держав, який застосовується в організації;
 - D) Датою акредитації глави представництва.

21. Голова Комітету ООН з адміністративних і бюджетних питань громадянин Росії Володимир Кузнецов, який користується імунітетом як посадова особа ООН, підозрюється в корупції та відмиванні грошей. Відповідно до Конвенції про привілеї та імунітети ООН, для пред'явлення звинувачення з нього необхідно зняти імунітет, на що має право і обов'язок:
- A) Рада Безпеки ООН;
 - B) Генеральна Асамблея ООН;
 - C) Комітету ООН з адміністративних і бюджетних питань;
 - O) Генеральний Секретар ООН.
22. Що з нижченаведеного не відповідає дійсності та не може вважатися особливістю діяльності постійного представництва при міжнародній організації:
- A) Призначення глави представництва не вимагає одержання агремента від приймаючої держави;
 - B) Працівники представництва не можуть бути оголошені *persona non grata*;
 - C) Держава перебування не може застосовувати принцип взаємності щодо працівників представництва;
 - D) Дві або кілька держав не можуть акредитувати одну і ту саму особу в якості глави представництва при одній і тій самій міжнародній організації.
23. Конвенція про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру регулює діяльність:
- A) Постійних" представництв держав при міжнародних організація; делегацій держав в органах міжнародних організацій і на міжнародних конференціях; делегацій спостерігачів в органах міжнародних організацій і на міжнародних конференціях;
 - B) Постійних представництв держав при міжнародних організація; делегацій держав в органах міжнародних Організацій і на міжнародних конференціях; делегацій спостерігачів в органах міжнародних організацій і на міжнародних конференціях; місій постійних спостерігачів при міжнародних організаціях;
 - C) Постійних представництв держав при міжнародних організація; делегацій держав в органах міжнародних організацій і на міжнародних конференціях; делегацій спостерігачів в органах міжнародних організацій і на міжнародних конференціях; місій постійних спостерігачів при міжнародних організаціях; консульських установ на території держави перебування;
 - D) Постійних представництв держав при міжнародних організація; делегацій держав в органах міжнародних організацій і на міжнародних конференціях; делегацій спостерігачів в органах міжнародних організацій і на міжнародних конференціях; місій постійних спостерігачів при міжнародних організаціях; дипломатичних представництв на території держави перебування.

24. Голова Комітету ООН з адміністративних і бюджетних питань громадянин Росії Володимир Кузнецов, який користується імунітетом як посадова особа ООН, підозрюється в корупції та відмиванні грошей. Відповідно до Конвенції про привілеї та імунітети ООН, для пред'явлення звинувачення з нього необхідно зняти імунітет, на що має право і обов'язок:
- A) Рада Безпеки ООН;
 - B) Генеральна Асамблея ООН; ,
 - C) Комітету ООН з адміністративних і бюджетних питань;
 - D) Генеральний Секретар ООН.

VIII. Населення в міжнародному праві

1. Одним з принципів набуття громадянства за народженням є:
 - A) *Jus sanguinis*;
 - B) *Jus belli*;
 - C) *Jus gentium*;
 - D) *Jus cogens*.
2. Підданство - це:
 - A) Дискримінація в сім'ї;
 - B) Поразка держави у війні;
 - C) Односторонній правовий зв'язок особи із монархом, що полягає у наявності обов'язків особи по відношенню до монарха;
 - D) Правовий зв'язок особи із монархом, що полягає у наявності їх взаємних прав і обов'язків.
3. Реінтеграція - це:
 - A) Адаптація мігрантів в іноземній державі;
 - B) Відновлення в громадянстві у випадку його втрати або попереднього виходу з громадянства;
 - C) Процес зближення держав, які не підтримують дипломатичні стосунки;
 - D) Об'єднання держав в рамках міжнародної організації.
4. Конвенція про статус апатридів 1954 р. зобов'язує с держави прирівнювати осіб без громадянства за правовим статусом з:
 - A) Представниками інших держав;
 - B) Біпатридами;
 - C) Іноземцями;
 - D) Власними громадянами.

5. Втрата громадянства за ініціативою держави іменується:
А) Вихід з громадянства;
В) Анулювання громадянства;
С) Позбавлення громадянства;
D) Безгромадянство.
6. Набуття громадянства шляхом вибору при територіальних змінах - це:
А) Трансферт;
В) Реінтеграція;
С) Репатріація;
D) Оптація.
7. Особа, яка перебуває поза країною громадянської належності в силу по-бувань стати жертвою переслідувань за низкою підстав, - це:
А) Апатрид;
В) Біженець;
С) Вимушений переселенець;
D) Іноземець.
8. Особа без громадянства, яка хоче отримати українське громадянство:
А) В загалі не може його отримати;
В) Набуває його виходячи з самого факту перебування у статусі особи без громадянства;
С) Може його отримати на таких самих засадах, як й іноземець, що має громадянство іноземної держави;
D) Може його отримати лише якщо є одруженим з громадянкою (громадянином) України.
9. Договірне зобов'язання з установа для іноземних громадян (фізичних та юридичних осіб) такого самого правового режиму, яким користуються фізичні та юридичні особи даної держави, складає:
А) Національний режим;
В) Режим взаємності;
С) Режим допустимості;
D) Режим найбільшого сприяння.
10. При вирішенні проблем, що викликані наявністю у особи подвійного громадянства, вибір робиться на користь:
А) Громадянства, що отримано раніше;
В) Громадянства, що отримано пізніше;
С) На розсуд самої особи;
D) Застосовується громадянство держави, з якою особа має найбільш тісний зв'язок.

11. Громадянство України надає:
А) Президент України;
В) Голова Верховної Ради України;
С) Прем'єр-міністр України;
D) Міністр закордонних справ.
12. Особа без громадянства^ яка хоче отримати українське громадянство:
А) Взагалі не може його отримати;
В) Набуває його виходячи з самого факту перебування-у статусі особи ' без громадянства;
С) Може його отримати на таких самих засадах, як й іноземець, що має громадянство іноземної держави;
D) Може його отримати лише якщо є одруженим з громадянкою (громадянином) України.
13. Договірне зобов'язання з установа для іноземних громадян (фізичних та юридичних осіб) такого самого правового режиму, яким користуються фізичні та юридичні особи даної держави, складає:
А) Національний режим;
В) Режим взаємності;
С) Режим допустимості;
D) Режим найбільшого сприяння.
14. Принцип *jus sanguinis* застосовується при:
А) Народженні або знайденні дитини на території держави і є так званим принципом ґрунту;
В) Народженні дитини від батьків, принаймні один з яких має громадянство даної держави, і перекладається як принцип крові;
С) Визнанні апатриду за громадянина конкретної держави;
D) Поновленні громадянства, втраченого в результаті вступу у шлюб з іноземцем.
15. Апатрид — це особа, яка:
А) Має два громадянства, при чому не проживає в жодній з держав, громадянством яких вона володіє;
В) Не має громадянства жодного держави;
С) Іноземець, який знаходиться на території Європейського Союзу;
D) Особа, що подала заявку на вступ в громадянство.
16. Згідно з вироком Міжнародного Суду ООН по справі Ноттебома (N.ottenboni Case), громадянство є юридичною за своєю суттю сполучною ланкою, в основі якої лежить:
А) Місце проживання фізичної особи;

- В) Справжній та ефективний зв'язок;
- С) Кожна особа, яка має громадянство держави-члена ЄС;
- Д) Кожна особа, яка має місце проживання в одній з держав-членів ЄС.

IX. Міжнародне право прав людини

1. Найменування галузі «міжнародне право прав людини» є:
 - А) Недоречним;
 - В) Міжнародно визнаним;
 - С) Запропонованим одеською школою міжнародного права;
 - Д) Єдиним вірним найменуванням.
2. Повага прав людини є основою:
 - А) Добробуту;
 - В) Міжнародної співпраці;
 - С) Загального миру;
 - Д) Ефективної зовнішньої політики.
3. Міжнародним біллем прав людини умовно називають:
 - А) Загальну декларацію прав людини 1948 р.;
 - В) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., два Факультативні протоколи до нього та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.;
 - С) Загальну декларацію прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., два Факультативні протоколи до нього та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.;
 - Д) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.
4. Принцип поваги прав людини і основних свобод закріплюється як самостійний у:
 - А) Статуті ООН 1945 р.;
 - В) Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р.;
 - С) Декларації про принципи міжнародного права 1970 р.;
 - Д) У всіх вказаних документах.
5. Друге покоління прав людини є поколінням:
 - А) «Позитивних» прав;
 - В) «Негативних» Прав;
 - С) Яке сформувалося в XVІІ-ХVІІІ ст.;
 - Д) Колективних прав.
6. Право кожного громадянина на участь у веденні державних справ відноситься до:
 - А) Другого покоління прав людини;
 - В) Третього покоління прав людини;
 - С) Четвертого покоління прав людини;
 - Д) Першого покоління прав людини.
7. При голосуванні 10.12.1948 р. за Загальну декларацію прав людини було подано голосів:
 - А) 50 з 58 членів ООН;
 - В) 52 з 58 членів ООН;
 - С) 48 з 58 членів ООН;
 - Д) 58 з 58 членів ООН.
8. Соціальні права вперше офіційно були включені до:
 - А) Мексиканської конституції;
 - В) ІІ Універсалу Української Центральної Ради;
 - С) Конвенцій Міжнародної Організації Праці;
 - Д) HabeasCorpusAct.
9. Посада Верховного комісара з прав людини була запроваджена:
 - А) Резолюцією ГА ООН від 10.12.1948 р.;
 - В) Резолюцією ГА ООН від 20.12.1993 р.;
 - С) Резолюцією ГА ООН від 16.12.1966 р.;
 - Д) Статутом ООН 1945 р.
10. Узгоджені державами загальнолюдські права і свободи, обов'язкові для держав заходи із забезпечення прав і свобод та охорони їх від посягань, а також надання особі юридичної можливості реалізовувати, і захищати визнані права і свободи—це:
 - А) Міжнародно-правові акти з прав людини;
 - В) Принципи міжнародного права;
 - С) Міжнародно-правові стандарти прав людини; .. ,
 - Д) Джерела міжнародного права.
11. Залежно від рівня реалізації міжнародних механізмів захисту прав людини розрізняються:
 - А) Універсальні і регіональні механізми;
 - В) Конвенційні і регіональні механізми;
 - С) Універсальні і локальні механізми;
 - Д) Конвенційні та органи, утворені міжнародними організаціями.

12. Згідно зі Статутом ООН, окрім Генеральної Асамблеї, відповідальність за виконання функцій ООН у сфері прав людини несе:

- A) Рада Безпеки;
- B) Міжнародний Суд;
- C) Економічна та Соціальна Рада;
- D) Рада з опіки.

13. Метою Статуту Ліги Націй було:

- A) Захист прав людини;
- B) Захист прав меншин;
- C) Скасування дискримінації;
- D) Скасування воєн.

14. Права людини належать кожній особі з моменту народження. Це є принципом:

- A) Універсальності;
- B) Невідчужуваності;
- C) Неподільності;
- D) Законності.

15. Між індивідуальними і колективними правами існує взаємозв'язок, в основі якого повинен бути принцип:

- A) Здійснення колективних прав не може обмежувати права і свободи індивіда;
- B) Здійснення прав і свобод індивіда не може обмежувати колективні права;
- C) Здійснення колективних прав може обмежувати права і свободи індивіда;
- D) Здійснення колективних прав не може суттєво обмежувати права і свободи індивіда.

16. Ці права покликані забезпечувати свободу і автономію індивіда як члена громадянського суспільства, його юридичну захищеність від якого-небудь незаконного зовнішнього втручання. Це:

- A) Економічні права;
- B) Громадянські права;
- C) Культурні права;
- D) Соціальні права.

X. Міжнародне гуманітарне право

1. Якщо конфлікт не може бути кваліфікований за міжнародним гуманітарним правом як збройний конфлікт міжнародного чи неміжнародного характеру, це означає, що:

- A) Застосовна спільна стаття 3 Женевських конвенцій 1949 р. та ст. 75 Додаткового протоколу I;
- B) Міжнародне гуманітарне право діє у повному обсязі за виключенням норм щодо поводження з військовополоненими;
- C) Міжнародне гуманітарне право діє у повному обсязі за виключенням норм щодо поводження з військовополоненими та щодо окупації;
- D) Міжнародне гуманітарне право не застосовується, застосовне лише право прав людини.

2. Як за міжнародним гуманітарним правом повинен бути кваліфікований конфлікт між двома чи більше неурядовими збройними формуваннями:

- A) За будь-яких умов як збройний конфлікт міжнародного характеру;
- B) Як збройний конфлікт міжнародного характеру за дотримання умов, визначених Додатковим протоколом I 1977 р.;
- C) Як збройний конфлікт неміжнародного характеру;
- D) Як порушення внутрішнього порядку чи виникнення обстановки внутрішнього напруження.

3. Як за міжнародним гуманітарним правом повинен бути кваліфікований конфлікт між збройними силами держави та антиурядовими збройними силами чи іншими збройними силами, що знаходяться під відповідальним командуванням:

- A) За будь-яких умов як збройний конфлікт міжнародного характеру;
- B) Як збройний конфлікт міжнародного характеру за дотримання умов, визначених Додатковим протоколом I 1977 р.;
- C) Як збройний конфлікт неміжнародного характеру;
- D) Як порушення внутрішнього порядку чи виникнення обстановки внутрішнього напруження.

4. Як за конвенційним міжнародним гуманітарним правом повинна бути кваліфікована окупація, встановлена без застосування військової сили:

- A) За будь-яких умов як збройний конфлікт міжнародного характеру;
- B) Як збройний конфлікт міжнародного характеру за дотримання умов, визначених Додатковим протоколом I 1977 р.;
- C) Як збройний конфлікт неміжнародного характеру;
- D) Як порушення внутрішнього порядку чи виникнення обстановки внутрішнього напруження.

5. Як за конвенційним міжнародним гуманітарним правом повинна бути кваліфікована збройна боротьба народу проти деспотичного режиму:
 - А) За будь-яких умов як збройний конфлікт міжнародного характеру;
 - В) Як збройний конфлікт міжнародного характеру за дотримання умов, визначених Додатковим протоколом I 1977 р.;
 - С) Як збройний конфлікт неміжнародного характеру;
 - Д) Як інтернаціоналізований збройний конфлікт.
6. Партизани - законні учасники збройного конфлікту, якщо:
 - А) Мають на чолі особу, відповідальну за дотримання норм міжнародного гуманітарного права, і відкрито носять зброю під час бою і при розгортанні в бойові порядки;
 - В) Отримали посвідчення партизан;
 - С) Мають знаки відмінності;
 - Д) Не порушують норм міжнародного гуманітарного права.
7. Якщо під час збройного конфлікту неміжнародного характеру існують сумніви щодо можливості поширити статус військовополоненого на конкретну особу, то:
 - А) Відповідно до права Гааги такій особі забороняється завдавати навмисних тілесних пошкоджень та вбивати;
 - В) Така особа користується захистом лише базових прав людини;
 - С) Така особа користується всіма правами військовополоненого поки компетентний орган не визначиться щодо її статусу;
 - Д) така особа може отримати статус військовополоненого у разі успішної апеляції до командувача збройного формування, яке його захопило.
8. До заборонених засобів ведення бойових дій відносяться:
 - А) Військова техніка, що використовується збройними силами для фізичного знищення супротивника;
 - В) Заборона або обмежує застосування конкретних видів звичайної зброї, яка наносить надмірні ушкодження або має невибірково дію;
 - С) Зброя вибіркової дії та військова техніка, що використовується збройними силами для ліквідації матеріальної можливості чинення опору супротивником;
 - Р) Захоплювати військове майно супротивника, який здався.
9. Використання яких з перерахованих типів зброї заборонене міжнародним гуманітарним правом:
 - А) Броньбійні кулі;
 - В) Зброя, калібром більше 195 мм;
 - О Зброя, що тимчасово осліплює;
 - Д) Кулі, що сплющуються в організмі.

10. Використання яких з перерахованих типів зброї не заборонене міжнародним гуманітарним правом:
 - А) Зброя калібром більше 195 мм;
 - В) Кулі, що сплющуються в організмі;
 - С) Лазерна зброя;
 - Д) Протипіхотні міни.
11. Як за міжнародним гуманітарним правом кваліфікується ситуація з Автономною республікою Крим:
 - А) Як збройний конфлікт міжнародного характеру, як окупація, що не зустріла збройного опору;
 - В) Як збройний конфлікт міжнародного характеру за дотримання умов, визначених Додатковим протоколом I 1977 р.;
 - С) Як збройний конфлікт неміжнародного характеру;
 - Д) Як порушення внутрішнього порядку чи виникнення обстановки внутрішнього напруження.
12. Як кваліфікується ситуація на Сході України відповідно до положень звіту про дії по попередньому розслідуванні справи «Ситуації в Україні» (2016 р.) Міжнародного кримінального суду:
 - А) Як збройний конфлікт міжнародного характеру;
 - В) Як збройний конфлікт неміжнародного характеру;
 - С) Як змішаний конфлікт, збройний конфлікт неміжнародного характеру та збройний конфлікт міжнародного характеру;
 - Д) Як порушення внутрішнього порядку чи виникнення обстановки внутрішнього напруження.

XI. Міжнародне кримінальне право

1. Який термін давності для притягнення до відповідальності за міжнародні злочини встановлюється в Статуті Міжнародного кримінального суду:
 - А) Встановлюється термін давності у 20 р.;
 - В) Встановлюється термін давності у 30 р.;
 - С) Встановлюється термін давності у 50 р.;
 - Д) Терміну давності не встановлюється.
2. Концепція міжнародного кримінального права з'явилася в науковій літературі на рубежі:
 - А) XIV і XV ст.;
 - В) XVI і XVII ст.;
 - С) XVII і XVIII ст.;
 - Д) XIX. I XX ст. »

3. Міжнародний кримінальний трибунали другої генерації створювалися на підставі:
 - A) Резолюцій Генеральної Асамблеї ООН;
 - B) Резолюцій Ради Безпеки ООН;
 - C) Рішень Міжнародного суду ООН;
 - D) Рішень законодавчих органів пост-конфліктних держав.
4. Відповідно до принципу *nullum crimen sine lege* в Римському статуті:
 - A) Ніхто не може підлягати кримінальній відповідальності, діяння на момент вчинення не складає міжнародного злочину, визначеного звичайним міжнародним правом;
 - B) Ніхто не може підлягати кримінальній відповідальності, якщо діяння на момент вчинення не складає міжнародного злочину, визначеного в Римському статуті;
 - C) Ніхто не може підлягати кримінальній відповідальності, якщо діяння на момент вчинення не складає міжнародного злочину, визначеного Римським статутом або звичайним міжнародним правом;
 - « P) Ніхто не може підлягати кримінальній відповідальності, якщо діяння на момент вчинення не складає міжнародного злочину, визначеного Римським статутом або злочину, переданого під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду Радою Безпеки ООН.
5. Принцип *aut dedere aut judicare* передбачає:
 - A) Зобов'язання видавати передбачуваного правопорушника;
 - B) Зобов'язання передавати справу компетентним органам запитуваної держави для кримінального переслідування; ;
 - C) Зобов'язання або видавати передбачуваного правопорушника, або передавати справу компетентним органам запитуваної держави для кримінального переслідування;
 - D) Зобов'язання не видавати осіб за політичними мотивами.
6. Юрисдикція *ratione temporis* Міжнародного кримінального суду поширюється на:
 - A) Злочини, вчинені після вступу, в силу Статуту через досягнення необхідної кількості ратифікацій;
 - B) Злочини, вчинені після підписання Статуту;
 - C) Злочини, вчинені після вступу в силу Статуту через досягнення необхідної кількості ратифікацій та приєднання держави-громадянства злочинця чи держави місця скоєння злочину до Статуту; -
 - D) Злочини, вчинені після ратифікації Статуту всіма державами, що за звичайних умов володіли б юрисдикцією щодо злочину.

7. Римський статут був визнаний таким, що не відповідає Конституції України Конституційним Судом України через те що:
 - A) Міжнародний кримінальний суд доповнює національні органи кримінальної юстиції;
 - B) Відсутність в Римському статуті гарантій недоторканості особам, що нею володіють за Конституцією України;
 - C) Римський статут передбачає передачу осіб Міжнародному кримінальному суду, а Конституція України забороняє видачу громадян України;
 - D) Римський статут фактично поширюватиме дію законів третьої держави на громадян України у разі відбування ними покарань за вироком Міжнародного кримінального суду, що позбавляє таких осіб захисту < Конституції України.
8. Визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду означає, що Суд матиме юрисдикцію:
 - A) Щодо будь-яких осіб та щодо будь-яких міжнародних злочинів, що в будь-який час скоєнні на території, щодо якої визнано юрисдикцію;
 - B) Щодо злочинів чітко передбачених у зверненні Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду;
 - C) Щодо осіб, перелічених у зверненні Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду;
 - D) Щодо будь-яких осіб та щодо будь-яких міжнародних злочинів, скоєних на території, щодо якої визнано юрисдикцію, в час визначений в зверненні.
9. Екстрадиція власних громадян:
 - A) Забороняється міжнародним правом;
 - B) Забороняється за національним правом;
 - C) Може дозволятися за національним правом;
 - P) Безумовно дозволяється за міжнародним правом.
10. Міжнародні договори щодо транснаціональних злочинів передбачають, що:
 - A) Повинні створюватися спільні поліцейські підрозділи щодо боротьби з транснаціональними злочинами;
 - / B) Сторони повинні обмінюватися інформацією щодо транснаціональних злочинів та співпрацювати у боротьбі з ними;
 - C) Повинен бути створений міжнародний суд для переслідування за транснаціональними злочинами;
 - D) Не допускається одностороннє розслідування транснаціональних злочинів і покарання винних у їх скоєнні.

11. Гібридними кримінальними судами називають суди, що:
- A) Створені за національним законодавством, але можуть застосовувати міжнародне право;
 - B) Створені Радою Безпеки ООН та можуть притягати до відповідальності громадян визначених країн;
 - C) Поєднують ознаки міжнародного та національного судів;
 - D) Мають право застосовувати кримінальний закон за принципом універсальної юрисдикції.
12. Судді Токійського воєнного трибуналу обиралися:
- A) Представниками США, Сполученого Королівства, СРСР та Франції;
 - B) Організацією Об'єднаних Націй;
 - C) Конференцією держав антигітлерівської коаліції;
 - D) Головнокомандувачем союзними окупаційними військами.

XII. Територія й інші простори

1. Межа між космічним та повітряним простором умовно проходить на:
- A) Висоті 200-210 км. над рівнем моря;
 - B) Висоті 100-110 км. над рівнем моря;
 - C) Максимальній висоті польоту ракет класу «Земля-Космос»;
 - D) Максимальній висоті польоту повітряних судів.
2. Неправомірним способом придбання державної території є:
- A) Дебелляція;
 - B) Плебісцит;
 - C) Ад'юдикація;
 - D) Цесія.
3. Демілітаризована територія - це:
- A) Територія, на якій заборонено розмішувати війська;
 - B) Частина території, на якій можуть розмішувати війська лише певних держав;
 - C) Територія, на якій, за необхідності, може розгортатися театр війни;
 - D) Територія, на якій постійно відбувається війна або інший збройний конфлікт.
4. Гудзонова затока в Канаді, Габеська затока в Тунісі, затока Делавер у США є прикладами:
- A) Географічних вод;
 - B) Державних вод;
 - C) Історичних вод;
 - D) Звичайних вод.

5. У міжнародному праві виділяють види територій:
- A) Поверхні Земної кулі і космічних тіл, поверхні під морями і іншими водоймами;
 - B) Відкриті й закриті території, спеціалізовані території;
 - C) Державні території, території з міжнародним режимом, території зі змішаним режимом;
 - D) Території з подвійним режимом.
6. Яка з нижчеперелічених територій відноситься до міжнародних:
- A) Острови;
 - B) Відкрите море;
 - C) Космічні кораблі;
 - D) Континентальний шельф.
7. Антарктика є:
- A) Просторовою зоною;
 - B) Вільною економічною зоною;
 - C) Демілітаризованою територією;
 - D) Територією, що не є освоєною людською цивілізацією.
8. В залежності від місця проходження, кордони держави поділяються на:
- A) Сухопутні, водні, повітряні, надрові;
 - B) Морські, повітряні, сухопутні;
 - C) сухопутні, водні, повітряні;
 - D) Наземні, підземні, повітряні.
9. Демаркація - це:
- A) Спеціальний прикордонний знак, який визначає перебіг державного кордону безпосередньо на місцевості;
 - B) Проведення лінії державного кордону на місцевості;
 - C) Проведення лінії державного кордону на картах та описах;
 - D) Найменування договору про делімітацію державних кордонів.
10. Орографічний державний кордон — це:
- A) Лінія, проведена по природних рубежах з урахуванням рельєфу місцевості;
 - B) Лінія, яка з'єднує дві визначені на місцевості точки державного кордону і перетинає місцевість без урахування її рельєфу;
 - C) Лінія, яке має тимчасові позначення;
 - D) Ліній, що проходить через визначені географічні координати і збігається іноді з тією чи іншою паралеллю або меридіаном.

11. Ад'юдикація — це:
- A) Територія, яка тривалий час є предметом спору між державами;
 - B) Спосіб зміни статусу території за рішенням міжнародного судового органу;
 - C) Спосіб зміни статусу території шляхом прийняття закону парламентом;
 - D) Захоплення частини території держави чи її передача за договором про перемир'я.
12. Цесія-це:
- A) Передача частини території однієї держави іншій на підставі договору;
 - B) Обмін територіями між державами;
 - C) Процес передачі території від однієї держави до іншої за рішенням міжнародного судового органу;
 - D) Завоювання території.
13. Національна приналежність повітряного судна визначається за фактом:
- A) Керування ним громадянами тієї чи іншої держави;
 - B) Використання повітряного простору тієї чи іншої держави;
 - C) Його реєстрації в тій чи іншій державі;
 - P) Володіння ним юридичною особою тієї чи іншої держави,
14. Дозвіл на використання повітряного простору над державною територією надає:
- A) Міжнародна організація цивільної авіації;
 - B) ООН;
 - C) Держава;
 - D) Для використання повітряного простору над державною територією дозвіл не потрібен.
15. На космічний об'єкт поширюється юрисдикція:
- A) Держави, що його збудувала;
 - B) Держави реєстрації;
 - C) Держави громадянської приналежності екіпажу;
 - D) Космічний об'єкт є спільним надбанням людства і національна юрисдикція на нього не поширюється.
16. Чорноморські протоки відкриті:
- A) Для вільного проходу торгових суден без будь-якої дискримінації прапорів;
 - B) Для вільного проходу всіх суден без будь-якої дискримінації прапорів;
 - C) Для вільного проходу транспортних суден без будь-якої дискримінації прапорів;

- D) Для вільного проходу військових суден без будь-якої дискримінації прапорів.
17. Територію Антарктики складають:
- A) Атлантида і прилеглі до неї ділянки Атлантичного та Індійського океанів;
 - B) Антарктида і прилеглі до неї ділянки Атлантичного, Індійського і Тихого океанів;
 - C) Територія Антарктики обмежується Атлантидою;
 - D) Територія Антарктики чітко не визначена.
18. Терміном *res nullius* позначається:
- A) Територія на яку не розповсюджується суверенітет будь-якої держави або групи держав і котра має свій власний статус;
 - B) Територія, котра нікому не належить;
 - C) Територія, яка належить всім;
 - D) Постійно нейтральна територія.**
19. Континентальний шельф відноситься до:
- A) Території, на яку поширюється суверенітет прибережної держави;
 - B) Міжнародної території;
 - C) Постійно нейтральної території;
 - D) Території зі змішаним режимом.**
20. Правовий режим, при якому дві або більше держави спільно володіють певною територією, на яку поширюється їх суверенітет, має назву:
- A) Сервітут;
 - B) Оренда;
 - C) Загальне користування;
 - P) Кондомініум.
21. Архіпелаг Свальбард (Шпіцберген) є:
- A) Міжнародною територією;
 - B) Державною територією;
 - C) Державною територією загального користування;
 - D) Кондомініумом.
22. Частина сухопутної території держави, повністю оточена територією іншої держави або держав, яка має вихід до моря, це:
- A) Напіванклав;
 - B) Анклав;**
 - C) Півострів;
 - D) Територія зі змішаним статусом.

23. Сухопутні кордони, що проводяться з врахуванням географічних особливостей місцевості, іменуються:
- Геометричними;
 - Орографічними;
 - Астрономічними;
 - Умовними.
24. Верхня межа повітряного кордону, що відокремлює державну територію від міжнародної території загального користування -космосу, визначена у:
- Чиказькій Конвенції про міжнародну цивільну авіацію 1944 р.;
 - Договорі про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 р.;
 - Законі України «Про космічну діяльність» від 15.11.1996 р.;
 - Жодна з відповідей не є правильною.
25. Демаркація - це:
- Загальне визначення та описання державного кордону;
 - Визначення протяжності лінії кордону на карті великого масштабу;
 - Встановлення загальної протяжності кордону на карті;
 - Встановлення кордону на місцевості.
26. Цесія полягає у тому, що:
- Держава А передає певну територію державі Б, а держава Б взамін за це передає іншу територію державі А;
 - Держава А передає певну територію державі Б, а держава Б взамін за це виплачує державі А певну суму коштів;
 - Від держав А і Б відділяються певні частини їх території і частини, що відділилися, створюють нову державу;
 - Держава А та держава Б передають певні частини своєї території державі В.
27. Порядок використання міжнародних річок встановлюється:
- Конвенцією ООН з міжнародного річкового права 1958 р.;
 - Конвенцією ООН з міжнародного річкового права 1966 р.;
 - Конвенцією ООН з міжнародного річкового права 1982 р.;
 - Угодами, що регламентують порядок використання конкретних річок.
28. Головна відмінність території *res communis omnium* від *terra nullius* проявляється у тому, що:
- Територія *res communis omnium* не може бути об'єктом ефективної окупації;
 - Територія *res communis omnium* не може бути об'єктом фіктивної окупації;

- Територія *res communis omnium* взагалі не може бути об'єктом окупації;
- Правовий режим території *res communis omnium* визначається державою, що здійснює свій суверенітет на цій території.

29. Концепція, згідно з якою всі землі і острови в Арктиці, що знаходяться в межах полярного сектора відповідної держави, а також постійні крижані поля, припаяні до берега, входять до складу державної території, це:
- Концепція *terra nullius*;
 - Концепція «полярних секторів»;
 - Концепція «замороження територіальних претензій»;
 - Концепція *communis omnium*.

XIII. Міжнародне морське право

- Держава, що не має виходу до моря, у відкритому морі:
 - Має право на експлуатацію судів, що плавають під її прапором;
 - Має право на експлуатацію судів, але лише тих, що плавають під прапором іншої держави, яка має вихід до моря;
 - Не має право на судноплавство у відкритому морі;
 - Має право на експлуатацію судів, але лише тих, що плавають під прапором іншої держави, на підставі спеціально укладеної угоди.
- Згідно з Конвенцією ООН з морського права 1982 р., прибережна держава може вимагати від іноземного військового корабля, що проходить через її територіальне море:
 - Оплати за кожну морську милю, яку пройшов корабель;
 - Надання пояснень щодо мети перетинання її територіального моря;
 - Негайно покинути її територіальне море у випадку порушення законів та правил прибережної держави, що стосуються проходу через територіальне море;
 - Догляду корабля у випадку підозри, що корабель займається збором інформації, що може загрожувати безпеці прибережної держави.
- Держава, що не має виходу до моря, у відкритому морі:
 - Має право на експлуатацію судів, що плавають під її прапором;
 - Має право на експлуатацію судів, але лише тих, що плавають під прапором іншої держави, яка має вихід до моря;
 - Не має право на судноплавство у відкритому морі;
 - Має право на експлуатацію судів, але лише тих, що плавають під прапором іншої держави, на підставі спеціально укладеної угоди.

4. Під час знаходження у відкритому морі судно:
- A) У жодному випадку не може змінити свій прапор;
 - B) Може вільно змінити свій прапор;
 - C) Може змінити свій прапор у випадку дійсного переходу права власності або зміни реєстрації;
 - D) Може змінити свій прапор у випадку припинення існування держави реєстрації у зв'язку з територіальними змінами.
5. До свобод відкритого моря не відноситься:
- A) Свобода судноплавства;
 - B) Свобода польотів;
 - C) Свобода будівництва штучних островів та інших споруд;
 - D) Свобода експлуатації ресурсів дна.
6. У виключній економічній зоні:
- A) Прибережна держава має такі самі повноваження, як й всі інші держави;
 - B) Прибережна держава має більше повноважень, ніж інші держави;
 - C) Лише прибережній державі належать певні права, а інші держави не мають жодних прав;
 - D) Лише прибережній державі належать певні права, а інші держави не мають жодних прав, окрім права польотів.
7. Судна, що проходять через відкрите море;
- A) Несуть обов'язок надання допомоги кожній виявленій в морі особі, якій загрожує небезпека;
 - B) Несуть обов'язок надання допомоги кожній виявленій в морі особі, якій загрожує небезпека, однак не піддаючи будь-якій небезпеці судно, екіпаж або пасажирів;
 - C) Несуть обов'язок надання допомоги кожній виявленій в морі особі, якій загрожує небезпека, однак не піддаючи серйозній небезпеці судно, екіпаж або пасажирів;
 - D) Не несуть обов'язок надання допомоги кожній виявленій в морі особі, якій загрожує небезпека.
8. Нормальною вихідною лінією є лінія:
- A) Найбільшого приливу;
 - B) Середнього положення води (між приливом та відливом);
 - C) Найбільшого відливу;
 - D) Прибережна держава сама визначає, що для неї є нормальною вихідною лінією.

9. В територіальному морі прибережної держави інші держави мають право на:
- A) Рибальство;
 - B) Мирний прохід;
 - C) Мирний проліт;
 - D) Експлуатацію природних ресурсів.
10. У відкритому морі судна підкоряються винятковій юрисдикції.
- A) Міжнародного органу з морського дна;
 - B) Держави прапора;
 - C) ООН;
 - D) Держави, громадянином якої є власник судна.
11. Іноземне торгове судно в порту, підпадає рід дію кримінальної юрисдикції:
- A) Держави прапора;
 - B) Держави порту;
 - C) Держави, громадянином якої є власник судна;
 - D) За домовленістю сторін.
12. В прилеглої зоні прибережна держава не здійснює ... контроль.
- A) Митний;
 - B) Санітарний;
 - C) Прокурорський;
 - D) Фіскальний.
13. Правовий режим, що діє в міжнародному районі морського дна, визначається:
- A) Міжнародною спільнотою;
 - B) Державами, які здійснюють розробку ресурсів, що там знаходяться;
 - C) Міжнародної морської організацією;
 - D) Державою, першим виявив там ресурси.
14. Постійні портові споруди є:
- A) Частиною територіального моря;
 - B) Частиною прилеглої зони;
 - C) Частиною внутрішніх вод;
 - D) Частиною берегу.

XIV. Право мирного вирішення міжнародних спорів

1. Під час переговорів між сторонами міжнародного спору було досягнуто усного компромісу, що був підтверджений представниками третіх сторін. Чи можна вважати, що спір вирішений;
A) Так, можна, оскільки компромісні рішення є джерелом міжнародного права;
B) Так, можна, оскільки компроміс відображає «джентльменську угоду» між ними;
C) Ні, неможна, оскільки компроміс відображає лише тимчасову згоду;
D) Ні, неможна, оскільки компроміс не є способом вирішення міжнародних спорів і переговори мають бути продовжені.
2. Чим є Міжнародний суд ООН в системі вирішення міжнародних спорів:
A) Головним в системі міжнародних судів, чії рішення є обов'язковими для всіх держав та міжнародних організацій;
B) Судовим органом ООН;
C) Єдиною міжнародною судовою інстанцією, яка може виносити універсально визнані судові рішення;
D) Судом з прав людини.
3. Держави, між якими існує спір, звернулися до Постійної палати третейського суду. Як має арбітраж призначати арбітрів:
A) Два арбітри обираються сторонами, після чого ці арбітри обирають третього головуєчого;
B) Два арбітри призначаються сторонами, після чого вони між собою обирають головуєчого;
C) Постійна палата призначає єдиного арбітра за власним розсудом;
D) Постійна палата призначає всіх трьох арбітрів за власним розсудом.
4. Що можна вважати прикладом успішного посередництва в міждержавному спорі:
A) Надання сторонам проекту розв'язання спору;
B) Допомогу сторонам у розв'язанні спору;
C) Визначення ступеню відповідальності сторін за виникнення спору;
D) Відновлення справедливості у спорі.
5. Сторони звернулися до міжнародного органу для розв'язання свого спору. Орган, що діє на постійній основі, самостійно призначив суддів та виніс обов'язкове рішення. До якого органу звернулися сторони:
A) До міжнародного суду;
B) До міжнародного арбітражу;

- C) До комісії з вирішення спорів;
D) До посередництва.
6. Чи завжди міжнародний суд має обов'язкову юрисдикцію:
A) Так, завжди;
B) Так, але лише щодо справ, що виникли після набрання чинності статутом суду;
C) Ні, лише у випадках, коли сторони визнали його юрисдикцію;
D) Ні, лише у випадках коли сторони є одночасно сторонами статуту суду.
7. Фізична особа вважає, що її права були порушені, та хоче звернутись до Міжнародного суду ООН за захистом своїх прав. Порадьте^ до якої процедури насправді слід звернутися цій особі, аби Міжнародний суд ООН розглянув її справу:
A) Звернутися безпосередньо до Міжнародного суду ООН;
B) Звернутися до держави громадянства за дипломатичним захистом;
C) Вимагати захисту в Комісії ООН з прав людини;
D) Вимагати захисту в Комітеті ООН з прав людини.
8. Міжнародним договором передбачено передачу спорів на розгляд міжнародного суду, однак одна зі сторін спору зробила застереження щодо невизнання цього положення. Між нею та іншою державою ввдмк спір. Чи може він бути переданий до міжнародного суду на вимогу іншої держави:
A) Так, може, адже інша держава визнала можливість такої передачі;
B) Так, може, адже застереження щодо невизнання юрисдикції міжнародних судів не допускаються;
C) Ні, не може, бо юрисдикція міжнародних судів завжди має погоджуватися для кожного конкретного спору;
D) Ні, не може, бо застереження прямо вказує на неприпустимість передачі.
9. Фізична особа, яка є громадянином держави, що не приєдналася до Європейської конвенції з прав людини, звернулася до Європейського суду з прав людини щодо порушення її прав іншою державою, яка є стороною Конвенції. Чи може Європейський суд з прав людини розглядати такий спір:
A) Так, може, адже порушення відбулося з боку держави, що є стороною Конвенції;
B) Так, може, адже Конвенція має універсальний характер;
C) -Ні, не може, бо громадяни держав, які не є стороною Конвенції, не , можуть звертатися до Суду;
D) Ні, не може, адже Суд розглядає лише справи за позовами громадян, які перебувають під його юрисдикцією. ,

10. Міжнародний суд виніс рішення у справі. В подальшому в сторін виник інший спір в іншому міжнародному суді. Чи зобов'язаний інший міжнародний суд слідувати попередньому рішенням:
- Так, зобов'язаний, бо всі міжнародні суди пов'язані між собою;
 - Так, зобов'язаний, бо це рішення є обов'язковим;
 - Ні, але він може взяти рішення іншого суду до уваги;
 - Ні, він не може брати до уваги рішення іншого міжнародного суду, бо між міжнародними судами не існує зв'язку.
11. Між державами виник збройний конфлікт щодо кордонів. Після завершення збройного конфлікту між державами було розпочато переговори під егідою ООН, внаслідок яких спірна територія була передана одній з держав. Наскільки відповідає така угода міжнародному праву:
- Повністю не відповідає, адже війна не є способом вирішення міжнародних спорів;
 - Частково не відповідає, бо територія не може передаватися від однієї держави іншій внаслідок бойових дій;
 - Відповідає, бо переговори є одним з засобів вирішення міжнародних спорів;
12. Міжнародний суд ООН виніс рішення у справі про встановлення кордонів. Це рішення:
- Є обов'язковим лише для сторін у спорі;
 - Є обов'язковим для сторін у спорі та держав, чиї кордони примикають до спірного кордону;
 - Є обов'язковим для сторін у спорі та держав, що мають спільний кордон зі сторонами у спорі;
 - Є обов'язковим для всіх держав.
13. Сторонами у справах, що розбираються Міжнародним Судом ООН, можуть бути:
- Виключно держави;
 - Держави та будь-які міжнародні організації;
 - Держави та міжнародні міжурядові організації;
 - Фізичні особи. ■
14. Умови, на яких Міжнародний Суд ООН є відкритим для держав, що не є учасниками Статуту Міжнародного Суду ООН, визначаються:
- А) Самим Міжнародним Судом; -
 - В) Генеральною Асамблеєю ООН; /
 - С) Радою Безпеки;
 - Е) Постійною Палатою міжнародного правосуддя.
15. Угода, в якій зазначено предмет спору, а також виражена згода на передачу спору у Міжнародний Суд, називається:
- А) Картель;
 - В) Компроміс;
 - С) Делімітація;
 - Д) правонаступництво.
16. Міжнародний Суд ООН складається з:
- А) 10 суддів;
 - В) 10 постійних суддів і 10 додаткових;
 - С) 15 суддів;
 - Д) 9 суддів.
17. Місцезнаходженням Міжнародного суду ООН є:
- А) Нью-Йорк;
 - В) Женева;
 - С) Брюссель;
 - Д) Гаага.
18. Діяльність погоджувальної комісії відрізняється від слідчої тим, що:
- А) Рішення погоджувальної комісії завжди є обов'язковим;
 - В) Слідчі комісії виносять пропозиції з розв'язання спору;
 - С) Діяльність погоджувальних комісії обмежується з'ясуванням фактичних обставин спору;
 - Д) Погоджувальні комісії не обмежуються з'ясуванням фактичних обставин спору, а й виносять пропозиції з розв'язання спору.
19. Список третейських суддів Постійної палати третейського суду, створеної на основі Гаазьких конвенцій про мирне вирішення міжнародних зіткнень 1899 і 1907 рр., складається наступним чином:
- А) Кожна держава-учасник Гаазьких конвенцій призначає строком на 4 роки не більше 6 осіб;
 - В) Кожна держава-учасник Гаазьких конвенцій призначає строком на 5 років не більше 4 осіб;
 - С) Кожна держава-учасник Гаазьких конвенцій призначає строком на 6 років не більше 2 осіб;
 - Д) Кожна держава-учасник Гаазьких конвенцій призначає строком на 6 років не більше 4 осіб.
20. Постійними органами Постійної палати третейського суду, створеної на основі Гаазьких конвенцій про мирне вирішення міжнародних зіткнень 1899 і 1907 рр., є:

- A) Міжнародне бюро і Рада міністрів закордонних справ держав - учасниць Гаазьких конвенцій;
 - B) Міжнародне бюро і Постійна Розпорядча рада;
 - C) Міжнародний секретаріат і Постійна Розпорядча рада;
 - D) Міжнародний секретаріат і Постійна Виконавча рада.
21. Арбітраж, що засновується угодою сторін для даного конкретного спору, має назву:
- A) Арбітраж добровільної юрисдикції;
 - B) Арбітраж de jure;
 - C) Арбітраж ad hoc;
 - D) Арбітраж de facto.
22. Особливістю Механізму з врегулювання спорів в рамках ОБОЄ, в основі якого лежать Принципи з мирного врегулювання спорів і Положення процедури ОБОЄ з мирного врегулювання спорів, прийняті у Валлетті у 1991 році, є те, що:
- A) Механізм створюється після одностороннього звернення будь-якої із сторін в спорі;
 - B) Якщо спір не було врегульовано за допомогою Механізму, він обов'язково має бути переданий у Суд з примирення та арбітражу;
 - C) Комісія ОБСЄ з примирення є частиною Механізму;
 - D) В склад Механізму повинні включатися лише громадяни з держав - сторін в спорі.

XV. Право міжнародної безпеки

1. Право міжнародної безпеки - це:
- A) Галузь міжнародного публічного права;
 - B) Інститут галузі права збройних конфліктів;
 - C) Окрема група норм, що мають окреме положення у системі міжнародного права;
 - D) Самостійна нормативна система.
2. Сучасне право міжнародної безпеки виникає після:
- A) Віденського конгресу 1814-15 рр.;
 - B) Створення Ліги Націй у 1919-20 рр.;
 - C) Створення Організації Об'єднаних Націй у 1945 р.;
 - D) Після розпаду СРСР у 1991 році.
3. Засобом зміцнення миру в праві міжнародної безпеки є:
- A) Гуманітарна допомога;

- B) Підтримка біженців;
 - C) Допомога переселенцям;
 - D) Роззброєння.
4. Північноатлантичний договір 1949 р. передбачає:
- A) Взаємну фінансову допомогу держав-членів НАТО у випадку загрози збройного нападу на одну з них;
 - B) Взаємну воєнну допомогу держав-членів НАТО у випадку збройного нападу на одну з них;
 - C) Взаємну фінансову та воєнну допомогу держав-членів НАТО у випадку загрози збройного нападу на одну з них;
 - D) Не передбачає надання державам-членам НАТО допомоги.
5. Правовою основою для прийняття запровадження миротворчої операції є:
- A) Резолюція Генеральної Асамблеї ООН;
 - B) Рішення Ради Безпеки ООН;
 - C) Рішення Міжнародного суду ООН;
 - D) Доповідь Генерального секретаря ООН.
6. «Нарада з безпеки і співробітництва в Європі», яка пізніше була перетворена в Організацію з безпеки та співробітництва в Європі, була скликана з ініціативи:
- A) СРСР;
 - B) США;
 - C) Франції;
 - D) ФРН.
7. Яка з вказаних міжнародних організацій у сфері безпеки спочатку виникла у формі міжнародної конференції:
- A) Організація з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ);
 - B) Організація Північно-Атлантичного Договору (НАТО);
 - C) Організація договору про колективну безпеку (ОДКВ);
 - D) Шанхайська організація співробітництва (ШОС).
8. Основною метою створення Організації Північно-Атлантичного Договору (НАТО) згідно з Вашингтонським договором 1949 р. є:
- A) Протистояння загрози з боку СРСР;
 - B) Боротьба з міжнародним тероризмом;
 - C) Закріплення стабільності та підвищення благополуччя у Північно-атлантичному регіоні й створення системи колективної оборони та збереження миру та безпеки;
 - D) Створення військової міжнародної коаліції партнерів США.

9. Найбільш прогресивною з існуючих моделей міжнародної безпеки є:
- A) Двостороннього співробітництва;
 - B) ' Загальної безпеки;
 - C) Колективної безпеки;
 - D) Постійного нейтралітету.

XVI. Міжнародне повітряне та космічне право

1. Яка теорія влади щодо повітряного простору, розташованого над державною територією, була прийнята практикою міжнародного права на початку 20 століття:
 - A) Влада держави має ґрунтуватися на праві власності;
 - B) Влада держави має ґрунтуватися на суверенітеті; л
 - C) Влада держави має ґрунтуватися на виключному праві;
 - D) Влада держави має ґрунтуватися на дозвільному порядку. ,
2. До яких повітряних суден застосовується Чиказька конвенція:
 - A) Планери, повітряні кулі;
 - B) Державні повітряні судна;
 - C) Цивільні повітряні судна;
 - D) Безпілотні літальні апарати.
3. Який договір поклав початок формуванню міжнародного повітряного права:
 - A) Угода між Францією і Німеччиною від 13 червня 1913 р.;
 - B) Паризька конвенція 1919 р. скасована в 1944 р.;
 - C) Чиказька конвенція 1944 р.;
 - D) Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р.
4. Міжнародна діяльність національної цивільної авіації характеризується:
 - A) Виконанням міжнародних перевезень;
 - B) Виконанням міжнародних польотів і перевезень;
 - C) Перетином Державних кордонів;
 - D) Проліотом над територіальним морем. ,
5. Які види авіації встановлені міжнародними договорами:
 - A) Військова, цивільна;
 - B) Державна, цивільна;
 - C) Державна, цивільна, експериментальна;
 - D) Державна, приватна.

6. Який принцип служить юридичною підставою надання державою права здійснення регулярних міжнародних польотів над державною територією іноземним повітряним судам:
 - A) Принцип повного і виняткового суверенітету над повітряним простором;
 - B) Принцип дозвільного порядку;
 - C) Принцип забезпечення безпеки міжнародної цивільної авіації;
 - D) Принцип невтручання у внутрішні справи держав, л
7. Міжнародні польоти над державною територією регулюються:
 - A) Виключно міжнародним повітряним правом;
 - B) Національним законодавством;
 - C) Національним законодавством і міжнародними повітряними правом;
 - D) Національним законодавством країни прапору судна.
8. Як поділяється екіпаж цивільного повітряного судна:
 - A) Командир, штурман, бортінженер;
 - B) Командир, помічник командира, бортоператор;
 - C) Льотний екіпаж, обслуговуючий персонал;
 - D) Адміністративний і технічний персонал.
9. До складу льотного екіпажу цивільного повітряного судна можуть входити:
 - A) Громадяни держави реєстрації повітряного судна;
 - B) Громадяни держави реєстрації повітряного судна, іноземні громадяни;
 - C) Громадяни держави реєстрації повітряного судна, іноземні громадяни, особи без громадянства;
 - D) Іноземні громадяни, біпатриди.
10. Які повітряні судна користуються імунітетом від юрисдикції іноземної держави відповідно до міжнародних договорів:
 - A) Державні;
 - B) Військові;
 - C) Експериментальні;
 - D) Ніякі.
11. Що означає поняття «організація повітряного простору»:
 - A) Планування і координування використання повітряного простору;
 - B) Видача дозволів на використання повітряного простору;
 - C) Встановлення структури повітряного простору;
 - D) Встановлення обмежень свободи польотів. . . .:

12. На які види польотів іноземних повітряних суден над винятковою економічною зоною потрібен дозвіл прибережної держави:
- Військових повітряних суден;
 - З метою розвідки живих ресурсів;
 - Для регулювання повітряних перевезень;
 - Цивільних суден сусідньої держави.
13. Договір про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць і інші небесні тіла 1967 року визначає космонавта як:
- Людини, яка проводить випробування і експлуатацію космічної техніки в космічному польоті;
 - Посланця людства;
 - Дослідника космічного простору;
 - Громадянина світу.
14. Чи є космонавт суб'єктом міжнародного космічного права:
- Так;
 - Ні;
 - Лише у випадку виходу у космічний простір;
 - За умови знаходження у космосі більше 10 днів.
15. Кого зобов'язані проінформувати держави про встановлені ними явища в космічному просторі, включаючи Місяць і інші небесні тіла, які могли б становити небезпеку для життя або здоров'я космонавтів:
- Рада Безпеки ООН;
 - Інші держави або Генерального Секретаря ООН;
 - Комітет ООН з використання космічного простору в мирних цілях і Рада Безпеки ООН;
 - Власних космонавтів.
16. Московський договір 1963 року - це:
- Договір про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, в космічному просторі і під водою;
 - Договір про роззброєння між США і Росією;
 - Договір про космос;
 - Договір про обмін космічною інформацією.
17. На Місяці заборонено розміщення наступних видів зброї:
- Всі види зброї;
 - Зброя масового знищення;
 - Лише хімічна і бактеріологічна зброя;
 - Кіберзброя.

XVII. Міжнародне економічне право

1. Угоду, що передбачає створення на базі ГАТТ СОР, було підписано у:
- 1991 р.;
 - 1994 р.;
 - 2000 р.;
 - 2008 р.
2. Як називається вид економічної інтеграції, який стосується тільки ринкової сфери:
- Інституціональна;
 - Поверхнева;
 - Глибока;
 - М'яка.
3. Створення яких міжнародних організацій та/або фінансових установ стало результатом Бреттон-Вудської конференції 1944 р.:
- Міжнародний Валютний Фонд і Міжнародний Банк Реконструкції та Розвитку;
 - Міжнародний Валютний Фонд і Міжнародна Торгова Організація;
 - Міжнародний Банк Реконструкції та Розвитку і Міжнародна Торгова Організація;
 - Міжнародний Банк Реконструкції та Розвитку і Всесвітня Організація Торгівлі.
4. Повна назва ГАТТ — це:
- Генеральна угода з тарифів і транзиту;
 - Генеральна угода з торгівлі товарами;
 - Генеральна угода з тарифів і торгівлі;
 - Генеральна угода з торгівлі послугами.
5. Вищий орган ЮНКТАД — це:
- Асамблея;
 - Конференція;
 - Форум;
 - Рада.
6. Які положення входять до завдань ЮНКТАД:
- Сприяння розвитку міжнародної торгівлі, рівноправної взаємовигідної співпраці між державами;
 - Розробка заходів з реалізації принципів міжнародної торгівлі;
 - Координація діяльності у сфері міжнародної торгівлі;
 - Створення юридичної бази міжнародної торгівлі;

7. Хартія економічних прав і обов'язків держав 1974 р. має:
- A) Регулятивний характер;
 - B) Обов'язковий характер;
 - C) Регіональний характер;
 - D) Декларативний характер.
8. Україна приєдналась до СОТ у:
- A) 2005 році;
 - B) 2007 році;
 - C) 2008 році;
 - D) 2012 році.
9. Яке поняття розкриває таке визначення: «...- це система норм і принципів, яка регулює відносини, що виникають у галузі міжнародної торгівлі, і є складовою частиною міжнародного економічного права»:
- A) Міжнародне торгове право;
 - B) Міжнародне приватне право;
 - C) Міжнародне цивільне право;
 - D) Міжнародне комерційне право.
10. Як співвідносяться між собою міжнародне економічне право і міжнародне торгове право:
- A) Як галузь та інститут;
 - B) Як окремі галузі права;
 - C) Як галузь і підгалузь;
 - D) Як галузь і підсистема.
11. Конференцією ООН з торгівлі і розвитку на документальному рівні було закріплено основні принципи міжнародної торгівлі у:
- A) 1947 році;
 - B) 1964 році;
 - C) 1968 році;
 - D) 1980 році.
12. Документ, в якому закріплені принципи міжнародно-правового регулювання міжнародних економічних відносин-це:
- A) Статут ООН;
 - B) Конституція України;
 - C) Статут ЮНКТАД;
 - D) Статут ГАТТ.

13. Принцип міжнародно-правового реіулювання міжнародних економічних відносин згідно якого усі держави мають право вільно вибирати форму організації зовнішньоекономічних зв'язків та брати участь у міжнародних економічних організаціях — це:
- A) Принцип незастосування сили чи погрози силою;
 - B) Принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань;
 - C) Принцип суверенної рівності держав;
 - D) Принцип невтручання у внутрішні справи.
14. Хто входить до Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО):
- A) СНД;
 - B) ЄС;
 - C) Транснаціональні корпорації;
 - D) ЮНКТАД.
15. На якому з раундів переговорів ГАТТ була прийнята Марракеська Угода про заснування Всесвітньої організації торгівлі:
- A) Дохійський раунд;
 - B) . Токійський раунд;
 - C) Марракеський раунд;
 - D) Уругвайський раунд.
16. Документ, в якому закріплені принципи міжнародно-правового регулювання міжнародних економічних відносин-це:
- A) Декларація про принципи міжнародного приватного права;
 - B) Декларація про принципи міжнародного торгового права;
 - C) Декларація про принципи міжнародного права;
 - D) Декларація про принципи міжнародного економічного права.
17. ЮНКТАД керує в спільному із СТО відомі:
- A) Міжнародним торговельним центром;
 - B) Комісією з торгівлі товарами та послугами та з сировини;
 - C) Конференцією ООН з торгівлі та розвитку;
 - D) Конференцією міністрів СОТ.
18. Розкрийте зміст принципу надання національного режиму:
- A) Надання спеціальних преференцій державам, що розвиваються;
 - B) Надання товарам вітчизняного походження спеціального режиму;
 - C) Надання товарам іноземного походження спеціального режиму;
 - D) Надання товарам іноземного походження режиму, що застосовується до товарів вітчизняного походження.

XVIII. Міжнародне право навколишнього середовища

1. Які об'єкти навколишнього середовища належать до універсального, спільного користування:
 - A) Світовий океан, відкрите море і морське дно за межами континентального шельфу, космічний простір тощо;
 - B) Водні ресурси, мігруючі види тварин та птахів тощо;
 - C) Міжнародні річки й озера, природні прикордонні комплекси, прикордонні родовища корисних копалин тощо;
 - D) Заповідники.
2. Який міжнародний договір належить до універсального договору з міжнародного права навколишнього середовища:
 - A) Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем оточуючого людину середовища 1972 р.;
 - B) Декларація Ріо-де-Жанейро 1992 р.;
 - C) Конвенція про охорону природи в південній частині Тихого океану 1976 р.;
 - D) Конвенція про охорону біологічної різноманітності 1992 р.
3. Яка ціль сталого розвитку 2016-2030 спрямована на запровадження ефективного механізму регулювання вилову рибних ресурсів:
 - A) Вжити негайних дій для боротьби зі зміною клімату та її наслідками (Ціль 13);
 - B) Зберегти та стало використовувати ресурси океанів, морів та морських екосистем задля їх сталого розвитку (Ціль 14);
 - C) Зберегти, відновити та сприяти сталому використанню наземних екосистем, сталому управлінню лісами, боротьбі з опустелюванням, зупинити деградацію земель і забезпечити їх відновлення, а також зупинити втрату біорізноманіття (Ціль 15);
 - D) Забезпечити сталий розвиток (Ціль 18).
4. Де закріплений принцип, що кожен має право на здорове та продуктивне життя у гармонії з природою:
 - A) Декларації Ріо-де-Жанейро з довкілля та розвитку 1992 р.;
 - B) Статуті Організації Об'єднаних Націй 1945 р.;
 - C) Загальній декларації прав людини 1948 р.;
 - D) Декларації Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем оточуючого людину середовища 1972 р.
5. Де закріплений принцип, що природні ресурси землі, включаючи повітря, воду, землю, флору і фауну, і особливо репрезентативні зразки природних

екосистем, повинні бути збережені на благо нинішнього і майбутніх поколінь шляхом ретельного планування та управління в міру необхідності:

- A) Декларації Ріо-де-Жанейро з довкілля та розвитку 1992 р.;
 - B) Конвенція про охорону природи в південній частині Тихого океану 1976 р.;
 - C) Конвенція про охорону природи в південній частині Тихого океану 1976 р.;
 - D) Декларації Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем оточуючого людину середовища 1972 р.;
6. Який принцип був підтверджений у консультативному висновку щодо законності загрози або застосування ядерної зброї Міжнародним Судом ООН:
 - A) Принцип співробітництва;
 - B) Принцип поваги екологічних прав людини;
 - C) Принцип захисту навколишнього середовища;
 - D) Принцип екологічного обґрунтування раціонального використання природних ресурсів в.
 7. До системи якої міжнародної міжурядової організації входить ЮНЕП:
 - A) ФАО;
 - B) ЕКОСОФ;
 - C) ВООЗ;
 - D) ООН.
 8. У якій конвенції закріплений перелік речовин, викиди яких у море можуть спричинити небезпеку для морського середовища:
 - A) Конвенція про запобігання забрудненню моря викидами відходів та інших матеріалів 1972 р.;
 - B) Лондонська конвенція про запобігання забрудненню моря нафтою 1954 р.;
 - C) Брюссельська конвенція про цивільну відповідальність 1969 р.;
 - D) Конвенція ООН з морського права 1982 р.
 9. Яку межу встановлює Конвенція про запобігання забрудненню моря викидами відходів та інших матеріалів 1972 р., від якої дозволяється викидання для харчових відходів і подібного до них сміття:
 - A) 10 миль;
 - B) 12 миль;
 - C) 25 миль;
 - D) 30 миль.

ВІДПОВІДІ НА ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

I. Поняття та юридична природа міжнародного права

1. B; 2. B; 3. C; 4. B; 5. D; 6. B; 7. D; 8. B; 9. A; 10. C; 11. A; 12. C; 13. C; 14. 15. C; 16. A; 17. B; 18. B; 19. A; 20. D; 21. D; 22. B; 23. C; 24. B; 25. B; 26. 27. B; 28. A; 29. C; 30. B; 31. C; 32. A; 33. D; 34. B; 35. A; 36. B; 37. C; 38. 39. D; 40. C; 41. C; 42. B; 43. A; 44. D; 45. B; 46. D; 47. A; 48. C.

II. Джерела міжнародного права

1. B; 2. B; 3. C; 4. A; 5. B; 6. A; 7. B; 8. A; 9. B; 10. C; 11. D; 12. C; 13-A; 14. 15. B; 16. D; 17. C; 18. D; 19. C; 20. D; 21. B; 22. C; 23. C; 24. D; 25. D; 26. 27. C; 28. D; 29. A; 30. B; 31. C; 32. D; 33. A; 34. C; 35. D; 36. B; 37. B; 38. 39. C; 40. B; 41. D; 42. A; 43. D; 44. A; 45. B; 46. A; 47. C; 48. D; 49. C; 50. 51. B; 52. C; 53. B; 54. C; 55. A; 56. A; 57. D; 58. D; 59. D.

III. Суб'єкти міжнародного права

1. D; 2. A; 3. C; 4. B; 5. C; 6. B; 7. C; 8. D; 9. B; 10. C; 11. A; 12. C; 13. A; 14. 15.A; 16. C; 17. D; 18. D; 19. B; 20. D; 21. A; 22. D; 23. D; 24. D; 25. B; 26. 27. A; 28. B; 29. D; 30. C; 31. A; 32. B; 33. C; 34. C; 35. B; 36. A.

IV. Відповідальність у міжнародному праві

1. D; 2-A; 3. B; 4. D; 5.A; 6. C; 7. C; 8. D; 9. B; 10. A; 11. C; 12. B; 13. D; 14.B; 15. C; 16. B; 17. A; 18. B.

V. Право міжнародних договорів

1. D; 2. D; 3. B; 4. A; 5. C; 6. B; 7. C; 8. B; 9. A; 10. B; 11. D; 12. C; 13. C; 14. A; 15. A; 16. B; 17.0; 18. A; 19. B; 20. C; 21. D; 22. D; 23. B; 24. D.

VI. Право міжнародних організацій

1. C; 2. A; 3.A; 4. A; 5. A; 6. D; 7. B; 8. C; 9. A; 10. A; 11. B; 12. A; 13.C; 14. C; 15. C; 16. C; 17. A; 18. B; 19. A; 20. A; 21. B; 22. B.

VII. Право зовнішніх зносин

1. D; 2. D; 3. B; 4. A; 5. C; 6. B; 7. C; 8. B; 9. A; 10. B; 11. D; 12. C; 13. C; 14. A; 15. A; 16. B; 17. D; 18. A; 19. B; 20. C; 21. D; 22. D; 23. B; 24. D.

VIII. Населення в міжнародному праві

1.A; 2. B; 3. B; 4. B; 5. B; 6. D; 7.B;8.B;9.A; 10. D; 11. A; 12.C; 13. A; 14. B; 15. B; 16. B.

IX. Міжнародне право прав людини

1.B;2.C;3. C; 4. B; 5. A; 6. D; 7. C; 8. A; 9. B; 10. C; 11. A; 12. C; 13. D; 14B; 15. A; 16. B.

X. Міжнародне гуманітарне право

1. A; 2. D; 3. C; 4. A; 5. B; 6. A; 7. C; 8. B; 9. D; 10. A; 11. A; 12. C.

XI. Міжнародне кримінальне право

1. D; 2. D; 3. B; 4. B; 5. C; 6. C; 7. A; 8. D; 9. C; 10. B; 11. C; 12. D.

XII. Територія й інші простори

1. B; 2. A; 3.A; 4. C; 5. C; 6. B; 7. C; 8. C; 9. B; 10. A; 11. B; 12. A; 13. C; 14. C; 15. B; 16. A; 17. B; 18. B; 19. D; 20. D; 21. C; 22. A; 23. B; 24. D; 25. D; 26. B; 27. D; 28. C; 29. B.

XIII. Міжнародне морське право

1. A; 2. C; 3.A; 4.C; 5. D; 6.B; 7. C; 8. C; 9. B; 10. B; 11.B; 12. O;-13.A; 14. B.

XIV. Право мирного вирішення міжнародних спорів

1. D; 2. B; 3. A; 4. B; 5. A; 6. C; 7. B; 8. D; 9. A; 10. C; 11. C; 12. D; 13. A; 14. C; 15. B; 16. C;17. D; 18. D; 19. D; 20. B; 21. C; 22. A. .

XV. Право міжнародної безпеки

1. A; 2. C; 3. D; 4. B; 5. B; 6. A; 7. A; 8. C; 9. C.

XVI. Міжнародне повітряне та космічне право

1.B;2.C; 3.B;4.B;5.B; 6. A; 7. C; 8. C; 9. A; 10. A; 11. A; 12. A; 13-A; 14. B; 15. B; 16. A; 17. A.

XVII. Міжнародне економічне право

1.C;2. B; 3.A; 4. C; 5. B; 6.A;7.D; 8.C; 9. A; 10.C; 11. B; 12. A; 13. C; 14. B; 15. D; 16. C; 17. A; 18. D.

XVIII. Міжнародне право навколишнього середовища

1. A;2.D; 3. B;4. A; 5. D; 6. C; 7. D; 8. A; 9. B. _

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3	IV. Відповідальність у міжнародному праві.....	160
Тема 1. ПОНЯТТЯ ТА ЮРИДИЧНА ПРИРОДА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ..	7	V. Право міжнародних договорів.....	164
Тема 2. ДЖЕРЕЛА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	13	VI. Право міжнародних організацій.....	167
Тема 3. СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....	20	VII. Право зовнішніх зносин.....	171
Тема 4. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....	28	VIII. Населення в міжнародному праві.....	177
Тема 5. ПРАВО МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ	34	IX. Міжнародне право прав людини.....	180
Тема 6. ПРАВО МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	40	X. Міжнародне гуманітарне право.....	183
Тема 7. ПРАВО ЗОВНІШНІХ ЗНОСИН	47	XI. Міжнародне кримінальне право.....	185
Тема 8. НАСЕЛЕННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....	57	XII. Територія й інші простори.....	188
Тема 9. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ПРАВ ЛЮДИНИ.....	62	XIII. Міжнародне морське право.....	193
Тема 10. МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО	70	XIV. Право мирного вирішення міжнародних спорів.....	196
Тема 11. МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО77		XV. Право міжнародної безпеки.....	200
Тема 12. ТЕРИТОРІЯ Й ІНШІ ПРОСТОРИ	84	XVI. Міжнародне повітряне та космічне право.....	202
Тема 13. МІЖНАРОДНЕ МОРСЬКЕ ПРАВО, ...	91	XVII. Міжнародне економічне право.....	205
Тема 14. ПРАВО МИРНОГО ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ.....	96	XVIII. Міжнародне право навколишнього середовища.....	208
Тема 15. ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ	104	ВІДПОВІДІ НА ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....	210
Тема 16. МІЖНАРОДНЕ ПОВІТРЯНЕ ТА КОСМІЧНЕ ПРАВО.....	111		
Тема 17. МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ПРАВО.....	118		
Тема 18. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ...	125		
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З МІЖНАРОДНОГО ПРАВА			
I. Поняття та юридична природа міжнародного права.....	132		
II. Джерела міжнародного права.....	140		
III. Суб'єкти міжнародного права	153		

Навчальне видання

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Навчально-методичний посібник з тестовими завданнями для
підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання

**За редакцією професора
М. Р. Аракеляна**

Підписано до друку 11.02.2019. Формат 60х84/16. Ум.-друк. арк. 17,3.
‘ „Зам, № 1902-06. Наклад 100 прим.

Видавець ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.2002)
65059, м. Одеса, а/я 424 вул. Зоопаркова, 25,
тел.+38 050 7775901
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com